

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

KURITÖÖ JA KARISTUSE
KONSTRUEERIMINE EESTI
TELEKANALITE UUDISTESAADETES
Bakalaureusetöö

Inga Lill

Juhendaja: dots. Halliki Harro-Loit

Tartu
2005

Sisukord

1. Sissejuhatus	4
2. Lähtekohad	8
2.1. Õiguslik ja ajakirjanduslik diskursus	8
2.1.1. Teleuudised	12
2.2. Kuritöö ja karistus	14
2.2.1. Kriminaalmenetluse käik	16
2.3. Süütuse presumptsioon	19
2.3.1. Seadused avalikustamise kohta	20
2.3.2. Ajakirjanike eetikakoodeks	21
3. Töö uurimisküsimused ja hüpoteesid	23
4. Empiirilise analüüsi meetod	24
4.1. Valimi põhimõtted	24
4.2. Kriitiline diskursuseanalüüs	31
4.3. Etappide empiiriline analüüs	32
4.4. Kriitilise diskursuseanalüüsi kategooriad	34
5. Teleuudiste diskursuse analüüs	37
5.1. Kriminaalasjadega seotud uudised	37
5.1.1. Uudised 20.08. – 26.08. 2001	37
5.1.2. Uudised 29.10. – 04.11.2002	55
5.1.3. Uudised 21.01. – 27.01.2002	70
5.1.4. Kokkuvõte kriminaalasjade kajastamisest	88
5.2. Kriminaalse kontekstiga uudised	94
5.2.1. Efraim Zuroffi visiit Eestisse ja süüdistused Harry Männili suhtes	94
5.2.2. Tallinna integratsiooniprojektide rahastamine	100
5.2.3. Kriminaalasjade jätku-uudised	108
5.2.4. Uudised viitega kuriteole	111
5.2.5. Kuriteo ja karistuse teemalood	113
5.2.6. Kokkuvõte kriminaalse kontekstiga uudistest	116
6. Kokkuvõte ja järeldused	120
7. Diskussioon	127
Summary	131

Kasutatud kirjandus	139
Kasutatud allikad	141

1. Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on analüüsida kuritöö ja õigusemõistmise konstrueerimist teleuudistes kolmenädalase perioodi jooksul 2001–2002 a. Töö ülesandeks on anda vastused järgmistele küsimustele: Kuidas kajastavad teleuudised kuritegusid ja õigusemõistmist? Kas toimub deformatsioon õigusdiskursuse saamisel ajakirjanduslikuks diskursuseks – kui suur see on ja mis seda mõjutavad? Bakalaureusetöö uurimismeetodiks on kriitiline diskursuseanalüüs.

Kuidas ajakirjandus kuritegevust kajastab, seda on analüüsitud mitmetes uuringutes. Ühe näitena võib tuua 2000. aastal Justiitsministeeriumi tellimusel läbi viidud uuringu “*Kuritegevus Eestis 1999. aastal*”¹, mille kokkuvõttes tõdetakse, et kaasaegne kriminoloogia vaatleb kuritegevust pigem sotsiaalse konstruktsioonina ja mitte pelgalt reaalselt esineva tegelikkuse nähtusena. Kuritegevust seostatakse domineerivate ideoloogiate, sotsiaalse kontrolli, informatsiooni valdamise ja loomise ning massikultuuriga. Uuringus tõdetakse, et erilist huvi tuntakse seejuures meedia kasvava rolli vastu kuritegevusest pildi loomisel, sest kuritegevuse fenomen tänases ühiskonnas kujutab endast paljuski massitarbimisega sarnast nähtust. (Uuring Kuritegevus Eestis 1999. aastal.)

Nimetatud uuringu aruandes ministeeriumile kirjutatakse peatükis *Meedia ja kuritegevushirm*, et avaliku arvamuse uuringute tulemuste järgi paigutub kuritegevus kogu maailmas regulaarselt ühele esimestest kohtadest inimestele muret tekitavate probleemide hulgas, nii ka Eestis. Elanikkonna hirm kuritegevuse ees ehk kuritegevusehirm seostub registreeritud kuritegevuse taseme üldise kasvuga, mis on iseloomulik kogu maailmale. Eestis tuleb näha kuritegevusehirmu suurenemise olulise põhjusena registreeritud kuritegevuse hüppelist kasvu. (Uuring Kuritegevus Eestis 1999. aastal.)

Lähtuvalt eelnevast saab välja tuua kaks lähenemist kuritegevusele: kuritegevus kui sotsiaalne konstruktsioon, mis kujuneb läbi õigusdiskursuse ning “pilt”

¹ Uuringu autoriteks olid TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi kuritegevuse sotsioloogia osakonna juhataja Jüri Saar (töögrupi juht), siseministeeriumi nõunik Andri Ahven, Õigusinstituudi lektor Aet Annist, Tartu Ülikooli õigusteaduskonna dotsent Jaan Ginter ja North Carolina Ülikooli lektor Anna Markina.

kuritegevusest, mille tekitab ajakirjanduslik diskursus. Tegemist on kahe erineva lähenemisega kuritegevusele, kus esimese kujunemine on reguleeritud normatiivselt ning teist mõjutavad aja jooksul välja kujunenud tavad ja kokkulepped.

Kuritegevuse teemale pöörab Eesti ajakirjandus suurt tähelepanu, kasutades selleks erinevaid formaate. Näiteks kajastatakse suuremaid kuriteo ja õigusemõistmise uudiseid ajalehtede uudistekülgedel, lisaks on lehtedes ka eraldi iga päev ilmuv "krimiuudiste" rubriik. Ka televisioon pöörab sellele valdkonnale suurt tähelepanu. Lisaks uudistesaadetele kajastavad telekanalid kuritegudega seonduvat spetsiaalsetes politseisaadetes.

Kui vaadelda kuritegevuse diskursust kriminaalõiguse aspektist, siis selle kaheks põhikategooriaks loetakse kuritegu ja karistust, neid vaadeldakse teineteisega otseses seoses olevatena. Sama väljendab ka karistusseadustiku § 3, mis ütleb, et süütegu on karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud karistatav tegu. Kuni 01.09.2002 kehtinud kriminaalkoodeksi § 7 järgi nimetati kuriteoks kriminaalkoodeksis ette nähtud ja kriminaalkorras karistatavat tegu. Seega on seadustega määratlenud, millised teod on kuriteod ja seega kriminaalkorras karistatavad. Lihtsustatult võib öelda, et iga tõendamist leidnud kuritegu peab saama karistuse ehk iga kurjategija peab vastutust kandma oma ebaseaduslike tegude eest. Sellest lähtuvalt, analüüsides kuriteo diskursuse kujunemist ajakirjanduses, tuleb jälgida kogu protsessi, st kuriteo teatavakssaamisest kuni jõustunud kohtuotsuseni.

Ajaliselt on tegemist pika ja kaua kestva protsessiga. Eeluurimisest kuni kohtulahendini võib aega kuluda aasta, aga selleks võib minna ka mitmeid aastaid. See on üheks oluliseks teguriks ajakirjandusliku diskursuse kujunemisel. Ajakirjandus väärtustab mõningaid etappe rohkem kui teisi. Küsimusele – millest lähtuvalt toimub sündmuse väärtustamine? – annab vastuse tekstianalüüs. Seejuures on oluline jälgida kuidas on tagatud süütuse presumptsiooni nõue ning ajakirjanduse eetikanormid.

Kas meedia tähelepanu jagub võrdselt nii kuriteo kajastamisele kui ka sellele järgnevale õigusemõistmisest teavitamisele? Õigusemõistmine on üheks karistuse diskursuse kujunemise eelteguriks, kui lähtuda sellest, et jõustunud süüdimõistvale kohtuotsusele järgneb karistuse kandmine. Kui kohtuotsus on aga isikut õige

mõistev ning seda kajastatakse, annab see võimaluse seni süüdistataval isikul oma süütust näidata/ tõendada.

Kuriteo ja õigusemõistmise meediadiskursuse kujunemise aspekte uuris 2003. aastal Ilona Leib oma bakalaureusetöös "*Politsei altkäemaksujuhtumite konstrueerimine Eesti trükimeedias 2000–2003*", analüüsid nelja korruptsioonikaasust. Leib analüüsis, millal ja kuidas toimub korruptsiooni diskursuse kujunemine ning mis seda mõjutavad. Töös analüüsiti paralleelselt uurimisasutuse poolt edastatud infot ja ajakirjanduses avaldatud artikleid.

Ilona Leib jälgis oma töös konkreetsete korruptsioonikaasuste kajastust trükimeedias, kriminaalmenetluse algusest kui kohtulahendini. Leib analüüsis avaldatud artiklite tekste võrdluses kriminaalprotsessi erinevates etappides toimuvaga.

Käesolev töö annab ülevaate kolmenädalase perioodi jooksul televaatajateni jõudnud uudistest. Uudiste analüüsimisel on lähtutud seega konkreetsel ajahetkel avaldatud uudisetekstide sisust ja nende seosest kriminaalmenetlusega. Lähtuvalt püstitatud uurimisküsimustest analüüsiti teleuudiseid arvestades järgnevaid küsimusi: Kui suurt tähelepanu pööravad uudised kohtu- ja politsei uudisele? Millist menetluse etappi väärtustatakse? Millised kuriteo liigid leiavad kajastamist ja mis ajahetkel? Kuidas juhtunust räägitakse? Kellest ja kuidas räägitakse? Kes on uudise infoallikaks? Kas infoallika(te)le viidatakse? Keda ja kuidas näidatakse uudises? Allika analüüsiga soovitakse selgitada välja, kelle seisukohta uudistes kajastatakse ja võimendatakse.

Nii Ilona Leibi kui ka käesolev bakalaureusetöö võrdlevad õiguslikku diskursust ja uudisdiskursust, paigutades uudisdiskursuse õigusliku diskursuse taustale.

Kuivõrd bakalaureusetöö uurimisobjektiks on teleuudised, siis lisab telepilt ja selle analüüs tööle lisadimensiooni: visuaalse teabe roll ja selle seos edastatava tekstiga.

Televisiooni peetakse üheks mõjusaimaks meediakanaliks. Vaatajate veendumus, et telepilti ei saa eitada, on teleuudistest teinud ühe usaldusväärseima ning olulisima info ja uudiste allika.

Käesolevas töös on arvestatud uudiste pildilist külge ehk visuaali eraldi kategooriana. Tähelepanu all on: keda, mida ja kuidas näidatakse? Milline on uudisteksti ja pildi omavaheline suhe: kas pilt täiendab, täpsustab või lihtsalt illustreerib teksti? Vastused nendele küsimustele annavad lisainformatsiooni uudiste konstrueerimise lähtekohtadest ning infot uudiste väärtustamise lähtekohtadest.

2003. aastal analüüsis Mati Kark teksti ja pildi omavahelist seost bakalaureusetöös "*Aktuaalse Kaamera heli- ja pildirea analüüs*". Töö järeldustes toob Kark välja, et uudiste narratiivi ja tähenduste loomisel kasutati sõna sagedamini kui pilti. Kark viitab, et kui ka teksti koostamise aluseks oli olemasolev pildirida, sai uudise narratiivi peamiseks kandjaks just tekst.

2. Lähtekohad

2.1. Õiguslik ja ajakirjanduslik diskursus

Käesolev bakalaureusetöö lähtub õigusliku ja ajakirjandusliku diskursuse võrdlusest. Õigusliku diskursuse all on mõistetud kuriteo-õigusemõistmise protsessi ning ajakirjandusliku diskursusena käsitletakse info (sündmuse) konstrueerimist uudisteks.

Ilona Leib (2003) toob oma bakalaureusetöös "*Politsei altkäemaksujuhtumite konstrueerimine trükimeedias 2000-2003*" välja õigusliku diskursuse peamised faktorid:

- õigusaktid või -traditsioonid nii keelekasutuse kui ka tegutsemise mõttes;
- juriidiliselt määratletud keelekasutus: juriidilisi termineid kasutatakse ainult kindlaks määratud juhtudel, need on võimalikult täpsed ja sellisel terminikasutusel on alati juriidiline põhjendus;
- õiguslik loogika ja struktuur: nt tegu > teost teatamine politseile > kriminaalmenetluse alustamine > eeluurimine > eeluurimise lõpetamine > süüdistus > kohtupidamine > kohtuotsuse langetamine > kohtuotsuse jõustumine > karistus;
- uurimise erapooletus, objektiivsus, teo tõendatus, hinnangute vältimine ja süütuse presumpatsioon;
- määratletud osalejatega protsess: nt kannatanu, kahtlustatav ja kurjategija, uurimisasutus ja prokuratuur (väljaspool uurimise faasi pole õiguslikus diskursuses osaleja identifitseerimine tulemuse mõttes oluline);
- määratletud faasidega protsess: eeluurimise, süüdistamise ja kohtupidamise faas;
- allika autoriteetsus, mille määrab osalus protsessis: pealtnägija on usaldusväärsem kui kahtlustatava sõber.

Uudiste diskursuse kujundavad järgmised faktorid:

- uudisväärtustatus: sündmuse või fakti mõjukus, ebatavalisus (ootamatus, ülivõrdelisus), prominentsus, konfliktus, lähedus (nii füüsiline kui ka

psüühiline), värskus, päevakajalisus, selgus, huvitavus, relevantsus, negatiivsus (Hennoste 2001: 30; McQuail 2000: 306);

- keelekasutus: tavakeel võrdluses juriidiliste terminite kasutamisega (juriidilisi termineid kasutatakse ainult kindlaks määratud juhtudel);
- uudise struktuur ja struktuurielemendid: olulisim info (pealkiri ja juhtlause), sündmus (aeg ja koht), tagajärg, taustinformatsioon, järeldused, kommentaarid, ootused (van Dijk 1988: 52-57);
- allikad: dokumendid, andmekogud ja isikud, keda uudistekstis tsiteeritakse või refereeritakse;
- tegutsejad: isikud, organisatsioonid või institutsioonid, kelle tegudest räägitakse;
- tasakaalustatus: erinevate osapoolte esindatus, faktid ja nende eristamine hinnangutest;

Ajakirjanduse uurija Allan Bell (1991) viitab, et uudise diskursuse üheks omaduseks on tema elementide mittekronoloogiline järjestus, mis tuleneb vajadusest järgida uudisväärtust tavalise narratiivi vormide asemel (Bell 1991, tsiteeritud McQuaili, 2000: 310 järgi). Nimelt alustatakse uudist enim uudisväärtustatud sündmuse jutustamisest. Alles seejärel räägitakse lühidalt selle sündmusele eelnenud või sellele järgnevatest sündmustest. Selle tulemusena on ühte uudisesse kokku surutud mitu eri ajal toimunud sündmust (Harro-Loit 2003 b).

Teun van Dijki raamatus “*News as Discourse*” esitatud teoreetilist lähenemist uudise diskursusele arendas Bell edasi, sõnatades selle selgesse küsimusse: mida konkreetne lugu tegelikult juhtunu kohta väidab? (Bell, 1998: 65).

Kuriteolugude uudisväärtust suurendavad tegurid:

- Menetluse etapp: alustatud uurimist, esitatud süüdistus, saadetud kohtusse, kohtulik arutelu;
- Kuriteo või sündmuse liik: tapmine, vägistamine, korruptsioon, vargus, enesetapp jne;
- Karistus ja selle kestvus või õigeksmõistmine: tingimisi, vangistus, karistuse kestvus kuudes või aastates või õigeksmõistmine;

- Ohvrid: ohvrite ja vigastatute arv, nende prominentsus (Hennoste 2001: 164), ohvri(te) vanus, identifitseerimine;
- Kurjategija persoon: kurjategijaks võib olla nii tuntud inimene kui ka tavainimene (Hennoste 2001: 161), identifitseerimine;
- Majanduslik kahju: varastatu või röövitu väärtus, tulest haaratud majade arv tulekahjus (Hennoste 2001: 164);
- Allika autoriteetsus ehk kohtueelset uurimist teostav asutus: kas selleks on Keskkriminaalpolitsei, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Piirivalveamet, Konkurentsiamet või Kaitsejõudude Peastaap. Või teostab Keskkonnainspeksioon, Päästeamet, Tehnilise Järelevalve Inspeksioon või Tööinspeksioon edasilükkamatuid menetlustoiminguid;

Oluline on siinjuures märkida, et uudisväärtustatus suureneb seda enam, mida rohkem eelnimetatud tegureid üks uudis sisaldab ehk tegurite summaarne efekt. Teiseks oluliseks mõjutajaks on uudisega seotud isikud (kurjategija, ohver, pealtnägija jne) – nende tunnus, positsioon või eelnev tegevus (sh, kas on eelnevalt toime pannud kuritegusid).

Järgnevas tabelis on esitatud õigusliku diskursuse ja uudisdiskursuse peamised faktorid võrdlusena. Tabelist selgub, et kui õiguslikult on paljud faktorid normatiivselt reguleeritud, siis ajakirjanduslikku diskursust mõjutavad aja jooksul välja kujunenud tavad ja kokkulepped.

<i>Õigusliku diskursuse peamised faktorid</i>	<i>Ajakirjanduse diskursuse peamised faktorid.</i>
Tegu/ Sündmus: kuritegu on tegu (või tegevusetus), mis on kriminaalseaduses kuriteona kirjeldatud ja karistatavaks kuulutatud.	
	Valik sündmustest: Sündmus on väärtustatud uudiskriteeriumide kaudu: sündmuse või fakti mõjukus, ebatavalisus (ootamatus, ülivõrdelisus), prominentsus, konfliktsus, lähedus (füüsiline ja psüühiline), värskus, päevakajalisus, selgus, huvitavus, relevantus, negatiivsus, kuriteo liik, karistuse suurus.
Õigusaktid või -traditsioonid nii keelekasutuse kui ka tegutsemise mõttes.	Seadustest tulenevad võimalused kuriteo ja karistuse teema avalikustamisel.

	Ajakirjanduseetika koodeks määratleb kokkuleppeliselt, mida ja kuidas peaks juhtunut kajastama.
Juriidiline keelekasutus: juriidilisi termineid kasutatakse ainult kindlaks määratud juhtudel, need on võimalikult täpsed ja sellisel terminikasutusel on alati juriidiline põhjendus.	Keelekasutus: lihtne ja selge keelekasutus, välditakse spetsiifilisi termineid ja võõrsõnu.
Õiguslik loogika ja struktuur: nt tegu > teost teatamine politseile > kriminaalmenetluse alustamine > eeluurimine > eeluurimise lõpetamine > süüdistus > kohtupidamine > kohtuotsuse langetamine > kohtuotsuse jõustumine > karistus.	
	Uudise konstrueerimisel ei lähtuta protsessi ajalisest jadast, vaid mõned etapid on ajakirjanduse jaoks olulisemad kui teised ehk neid väärtustatakse rohkem kui teisi. Uudise struktuur: olulisim info (pealkiri ja juhtlause), sündmus (aeg ja koht), tagajärg, taustinformatsioon, järeldused.
Uurimise erapooletus, objektiivsus, teo tõendatus, hinnangute vältimine ja süütuse presumptsioon.	
	Üldised nõuded uudise sisule (nn hea tava): objektiivsus, st faktilisus – tõde, õiglus, informatiivsus, olulisus; erapooletus – tasakaalustatus, neutraalsus. Tasakaalustatus, st erinevate osapoolte esindatus. Faktid ja nende eristamine hinnangutest.
Määratletud osalejatega protsess: nt kannatanu, kahtlustatav ja kurjategija, uurimisasutus ja prokuratuur (väljaspool uurimise faasi pole õiguslikus diskursuses osaleja identifitseerimine tulemuse mõttes oluline).	Osalejateks on infoallikad: uurimisasutused, kannatanud, kurjategijad, pealtnägijad.
Määratletud faasidega protsess: eeluurimise, süüdistamise ja kohtupidamise faas.	Mõned menetlusetapid on ajakirjanduse jaoks uudisväärtuslikumad kui teised.
Tunnistaja autoriteetsus, mille määrab osalus protsessis: pealtnägija on usaldusväärsem kui kahtlustatava sõber.	Allikad: isikud, keda uudistekstis tsiteeritakse või refereeritakse. Ajakirjandus valib allikad ja annab neile rolli.

2.1.1. Teleuudised

Ajakirjandusliku diskursusena käsitletakse käesolevas töös teleuudiste uudislugu.

Hoolimata faktist, et televisiooni loetakse peamiselt meelelahutuskanaliks, peetakse televisiooni peamiseks uudiste ja info väga allikaks paljude inimeste jaoks. Suuremat osa TV sisust ei edastata otse, kuigi sageli püütakse luua parajasti toimuva reaalsuse illusiooni. Televisiooni teine oluline iseärasus on läheduse ja isikliku seotuse tunne, mida televisioon suudab saatejuhi ja vaataja vahel esile kutsuda. (McQuail 2000: 23-24)

Televisiooni peetakse kõige olulisemaks uudiste allikaks, mille usaldusväärsust hindavad televaatajad väga kõrgelt. Selle põhjuseks on vaatajate kinnistunud veendumus, et telepilti ei saa eitada. Piltidele on raske vastu vaielda. Dokumentaalsaadetes on pilt tõepoolest tõepärane. Uudis ei jõua televaatajateni peaaegu kunagi tegelikkuses aset leidnud sündmuste täpse koopiana. Vaataja näeb ainult seda, mis telekraanile mahub, ja vaid seda osa tervikust, mille ajakirjanik (või juhus) talle vaatamiseks on valinud (Møller & Thorsen 1996: 15-17).

Teleuudistele peamised iseloomulikud jooned:

- Teleuudis toetub faktidele, sündmustele, mis on enamasti aset leidnud viimase 24 tunni jooksul (Unt 2000: 5/7). Samas on ka uudiseid, mis käsitlevad tulevikus toimuvaid sündmusi (eelinformatsioonina) ning pikema aja jooksul toimunud protsesside ja sündmuste kokkuvõtteid;
- Uudislood jagunevad neljaks peamiseks grupiks (Vassiljev 2004: 38):
 - o planeeritud sündmusteks (nt konverentsid, üritused, uuringute tulemuste esitlemised, kohtuistungid jne)
 - o planeerimata sündmusteks (nt õnnetused, katastroofid jne);
 - o teemalood (uudis ei ole seotud konkreetse sündmusega, kuid väljendab tendentse ja probleeme ühiskonnas);
 - o eelteated (info tulevaste sündmuste kohta, nt hinnatõusud, seaduste muutumine vms);
- Uudises figureerivad isikud võib jagada samuti kahte gruppi (Unt 2000: 5/7):

- isikud, kes on kõneisikuteks lähtuvalt oma sotsiaalsest rollist (poliitikud, ühenduste esindajad, ettevõtete esindajad jne),
- tavakodanikud, kes võivad uudistesse sattuda tänavaküsitluste kaudu, sündmustel osalejatena, ohvri, pealtnägija või seaduserikkuja rollis jne;

Glasgow Media Group (1980) toob välja vaatajate kindla ning üldise arusaama, et kõige olulisemad teemad esitatakse televisioonis esimesena või neile pühendatakse suhteliselt rohkem aega. Televisiooni uudistesaadete ülesehitus järgib tavaliselt skeemi, kus saate alguse ülevaates tekitatakse teemade lühikokkuvõtete abil esialgne huvi, mida säilitatakse kogu saate jooksul teemade mitmekesisuse ja inimliku huvi uudiste abil, osa olulist informatsiooni jäetakse saate lõppu (spordiuudised ja ilmateade) ning saade lõpetatakse millegi kergemaga (McQuail 2000: 309).

Dmitri Vassiljev toob oma bakalaureusetöös “*Uudiste valik venekeelses Aktuaalses kaameras*” välja (Vassiljev 2004) uudiste valiku kontseptsiooni, lähtuvalt sotsiaalsest kontekstist, juhindudes Shoemaker & Reese *gatekeeper*’i teooriast. Uudiste valikut mõjutavad:

- individuaalne reporteri (toimetaja) tasand: isiklikud hoiakud, eelistused, elukogemused, silmaring, haridus jne.
- meediarutiinide tasand: et tootmisprotsess on töömahukas, on välja kujunenud teatavad rutiinid. Toimetajatel on väljakujunenud arusaam, mis võiks avalikkusele huvi pakkuda.
- Organisatsiooni tasand: organisatsiooni ressursid, struktuur, omanikud, reklaamiandjad jne.
- meediaväline tasand: organisatsioonide, allikate, survegruppide, suhtekorraldusbüroode jne surve.
- ideoloogiline tasand: väärtused, uskumused, tõekspidamised.

Kajastatavate sündmuste valikul lähtuvad toimetused tavaliselt oma eelnevast kogemusest ehk sellest, mis võiks auditooriumile huvi pakkuda (McQuail 2000: 312). Televisiooniuudiseid eristab aga teistest uudistest pildi (ehk visuaalsuse) olemasolu. Seega moodustab uudise pilt omaette ajakirjandusliku kategooria.

Vassiljev (2004) toob oma bakalaureusetöös välja erinevad teooriad, mis ühelt poolt märgivad, et visuaalne atraktiivsus ei määra uudiste valikut (nt Jensen) ja teiselt poolt on pilt üheks tähtsamaks teleuudise uudisväärtuse kriteeriumiks (nt McGregor).

McGregor (2002, Vassiljevi 2004: 25 kaudu), analüüsides televisiooni uudiseid, tõi välja uudiste valikut mõjutavate teguritena (1) visuaalsuse (pildi olemasolu määrab, kas sündmust kajastatakse või mitte) ning sellega seotud pildi (2) emotsionaalsuse (mida rohkem tekitab sündmus inimestes emotsioone, seda tõenäolisemalt juhtunud uudistes kajastatakse, nt õnnetused, ohvrid, lapsed, loomad jne). Kolmanda tegurina mainib McGregor konflikti, aga see puudutab pigem poliitikauudiseid.

Seega on kolm peamist teleuudise komponenti: informatsioon sündmusest (faktid), illustratsioon (ehk pilt) ja uudise tekst. Need kolm elementi peavad omavahel sulanduma. Informatsioon peab olema organiseeritud ning moodustama loogilise terviku. Pildiline materjal peab suurendama informatsiooni, mitte ainult illustreerima seda. Ning tekst peab täitma osa, mida visuaal ei suuda seletada (Gibson 1990: 225). Tekstiga saab tugevdada seda, mida vaataja näeb. Kui sõnad ja pilt on omavahel konfliktis, siis see vastuolu hajutab vaataja tähelepanu. Pildil on rohkem mõjujõudu kui sõnadel ning ta domineerib tähelepanu köitmisel (Gibson 1990: 230).

2.2. Kuritöö ja karistus

Kuriteoga seostavad inimesed enamasti kriminaalkuritegu. Karistuse mõistele aga ei läheneta nii üheselt – nagu määrataks karistus vaid kriminaalkuriteo eest. Paljudele meenuvad karistuse kontekstis auto valesti parkimise eest saadud trahvid või kiiruse ületamise eest äravõetud juhiluba.

Õiguslikus kontekstis on võimalik karistada inimest ebaseadusliku teo eest kriminaalmenetluse, väärteomenetluse või distsiplinaarmenetluse korras. Käesolevas bakalaureusetöös lähtutakse teleuudiste analüüsimisel kriminaalõigusest.

Kaasaegne kriminoloogia (eelkõige selle postmodernistlik diskursus) paigutab kuritegevuse ühte ritta niisuguste nähtustega nagu domineerivad ideoloogiad,

sotsiaalne kontroll kõige laiemas tähenduses, informatsiooni valdamine ja loomine, massikultuur ja muu esimesel pilgul kuritegevusega lõdvalt seotu. Kuritegevust ei nähta enam mitte niivõrd tegelikkuse reaalselt esineva nähtusena, vaid seda vaadeldakse pigem kui sotsiaalset konstruktsiooni (Uuring Kuritegevus Eestis 1999. aastal).

Jaan Sootak (1997) viitab raamatus "*Kriminaalpoliitika*", et seni pole dogmaatilistel konstruktsioonidel ega empiirilistel uurimustel õnnestunud välja töötada või tõestada nn absoluutset kuriteo-mõistet.

Hoolimata ajaloolisest arengust või erinevustest kaasaegsete maade ja rahvaste vahel, on kriminaalõiguses olemas teod, mida ikka ja alati loetakse kuritegudeks – tapmine, röövimine, süütamine, vägistamine, vargus, pettus jms. Kriminaalõiguse ajalugu näitab, et konkreetsete tegude kriminaliseerituse ja rahva õigusteadvuse vahel valitseb kindel vastastikune seos. Õigusidee ja rahva õiglustunne kirjutavad seadusandjale teatud lahendused ette, nagu ka kriminaalseadustikes sisalduvad karistusahvardused kujundavad rahva õigusteadvust. Jaan Sootak defineerib kuritegu sellise teona, mis on kriminaalseaduses kuriteona kirjeldatud ja karistatavaks kuulutatud (Sootak 1997: 40-42).

Karistusseadustiku (KarS) § 3 ütleb, et süütegu on karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud karistatav tegu. Süüteod jagunevad kuritegudeks ja väärtegudeks. Kuritegu on käesolevas seadustikus sätestatud süütegu, mille eest on isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus. Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest. Kuni 01.09.2002 kehtinud kriminaalkoodeksi (KrK) § 7 järgi oli kuritegu kriminaalkoodeksis ettenähtud kriminaalkorras karistatav tegu – tegevus või tegevusetus.

Riigi kriminaalõiguslik võim realiseerub karistusvõimus, kriminaalkaristuse kohaldamises. Kuid õigusliku aluse karistuse kohaldamiseks annab kuriteo toimepanemise fakt. Süüdlast saab karistada üksnes tema poolt toime pandud kuriteo eest. Seaduseandja õigus on otsustada, millised teod ta kuulutab kuritegudeks ja seega kriminaalkorras karistatavaks (Sootak 1997: 39).

Kahest kriminaalõiguse aluseks olevast põhikategooriast – kuriteost ja karistusest – on esimene küll primaarne, kuid ainult kausaalses, mitte kriminaalõiguse mõiste määratlemise mõttes. Väidetakse nimelt, et just karistus on kriminaalõiguse algmõiste ning et kriminaalkaristus kirjeldab rahva kultuuritaset ning ühiskonna tugevust ja püsivust kõige enam. Kui kriminaalõigust mõista karistusõigusena, siis tuleb vahet teha kahesugusel kriminaal- ehk karistusõigusel. Esiteks kriminaalõigus kui normide kogum objektiivses mõttes; ning teiseks kriminaalõigus kui karistav õigus ehk kriminaalõigus subjektiivses mõttes, riigi ülimuslikkusest tulenev karistusvõim ehk riigi õigus rahurikkujaid karistada (Sootak 1997: 57).

Kriminaalpoliitika realiseerib riigis omaks võetud kriminaalõigussüsteemi eesmärged, kasutades sealjuures vahendina kriminaalseadusandlust. Sotsiaalseid konflikte defineeritakse kui juhtumeid või kriminaalasju, inimese käitumist kui kriminaalset, ja riiklikku sekkumist sellesse kui kohast. Kriminaalpoliitika ülesanne on tuvastada ja määratleda need käitumisvariandid, mis on vaadeldavad kriminaalõiguslikult relevantsete sotsiaalsete konfliktidena, samuti määrata ära riikliku sekkumise liik ja piirid (Sootak 1997: 92).

2.2.1. Kriminaalmenetluse käik

Jaan Sootak (1997: 90) toob välja, et kriminaalmenetluslik seleksioon algab kuriteo teatavakssaamisest, seega teo asjaolude uurimise ja kurjategija isiku kindlakstegemisega. See on õiguskaitseorganite töö, mis läbib kaks põhilist etappi – kohtueelse menetluse ja kohtumenetluse. Kohtueelne uurimine on põhiliselt politsei ülesanne, mida mõjutab ka prokuratuur². Uurimisest sõltub lõppkokkuvõttes see, kas kurjategija tehakse kindlaks ja antakse kohtu alla või mitte. Järgmine seleksioonietapp leiab aset kohtus ning avaldub kas isiku õigeks- või süüdimõistmises ning karistuse või muu mõjutusvahendi valikus, teatud juhtudel ka sellest loobumisest (Sootak 1997: 90).

² Jaan Sootak viitab kriminaalmenetluse koodeksile, mille järgi prokurör kontrollis menetluse seaduslikkust, st prokurör kinnitas (või jättis kinnitamata) kriminaalmenetluse alustamise või sellest keeldumise, süüdistatavana vastutusele võtmise määruse (ehk süüdistuse), süüdistuskokkuvõtte. Kriminaalmenetluse seadustiku § 30 järgi juhib prokurör kohtueelset menetlust. Kohtueelse uurimise teostajate nimekirja on KrMS mõnevõrra laiendatud.

Kriminaalmenetluse seadustikus (KrMS) sätestatakse kuritegude kohtueelse menetluse ja kohtumenetluse kord.

Kohtueelset uurimist teostavad Politseiamet, Keskkriminaalpolitsei, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Piirivalveamet, Konkurentsiamet ja Kaitsejõudude Peastaap. Edasilükkamatuid menetlustoiminguid teevad ka Keskkonnainspeksioon, Päästeamet, Tehnilise Järelevalve Inspeksioon, Tööinspeksioon, reisil viibiva merelaeva või õhusõiduki kapten ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla (KrMS § 31).

Kriminaalmenetlust alustab uurimisasutus või prokuratuur esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga (KrMS § 193). Kriminaalmenetluse alustamise ajendiks on kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave (KrMS §194).

Prokuratuur juhib kohtueelset menetlust, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ning esindab riiklikku süüdistust kohtus (KrMS § 30). Prokuratuuri ülesandeks on tagada menetluse seaduslikkus ja tulemuslikkus (§ 213).

Prokuratuuri pädevus:

- 1) vajaduse korral teha menetlustoiminguid;
- 2) viibida menetlustoimingu juures ja sekkuda selle käiku;
- 3) lõpetada kriminaalmenetlus;
- 4) tutvumiseks ja kontrollimiseks välja nõuda kriminaaltoimiku materjali ja muu materjali;
- 5) anda uurimisasutusele korraldusi;
- 6) tühistada ja muuta uurimisasutuse määrusi;
- 7) kõrvaldada uurimisasutuse ametnikku kriminaalmenetlusest;
- 8) muuta kriminaalasja uurimisalluvust;
- 9) tunnistada kohtueelne menetlus lõpuleviiduks;
- 10) nõuda uurimisasutuse ametnikult menetluse asjaolude kohta suulisi ja kirjalikke selgitusi;
- 11) teha kriminaalhooldusosakonna juhatajale ülesandeks nimetada kriminaalhooldusametnik;

12) täita muid käesolevast seadustikust tulenevaid ülesandeid kohtueelses menetluses.

Kahtlustatav on kriminaalmenetluses isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule (KrMS § 33). Süüdistatav on isik, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti, või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe (KrMS § 35).

Isik, kes on tabatud kuriteo toimepanemiselt või vahetult pärast seda või kuriteo pealtnägija või kannatanu osutab temale kui kuriteo toimepanijale või kuriteojäljed viitavad temale kui kuriteo toime pannud isikule, siis on menetluse läbiviijal õigus isik kahtlustatavana kinni pidada. Kahtlustatavana ei või isikut sel juhul kinni pidada üle 48 tunni (KrMS § 217). Kohtueelse uurimise ajal võib kahtlustatavat või süüdistatavat isikut kohtumääruse alusel vahistada, kuid nad ei või olla vahistatud üle kuue kuu (KrMS § 130).

Kui uurija on veendunud, et kriminaalasjas vajalikud tõendid on kogutud, koostab ta viivitamata kohtueelse menetluse kokkuvõtte ja lisab selle kriminaaltoimikusse (KrMS § 222). Kohtueelse menetluse kokkuvõtte edastatakse prokuratuurile.

Kui prokuratuur on pärast kriminaaltoimikuga tutvumist veendunud, et kriminaalasjas on kogutud vajalikud tõendid, koostab ta süüdistusakti (KrMS § 226). Prokuratuur edastab süüdistusakti süüdistatavale ja kaitsjale ning saadab süüdistusakti kohtusse.

Kriminaalmenetluse seadustik annab võimaluse kohaldada ka lihtmenetlusi, et kiirendada menetlusprotsesse.

KrMS § 233 järgi võib süüdistatava taotlusel ja prokuratuuri nõusolekul kohus kriminaalasja lahendada tunnistajaid ja eksperte välja kutsumata lühimenetluses kriminaaltoimiku materjali põhjal. Lühimenetlust ei kohaldata kuriteole, mille eest karistusseadustik näeb karistusena ette eluaegse vangistuse või mitme süüdistatavaga kriminaalasjas, kui vähemalt üks süüdistatav ei nõustu lühimenetluse kohaldamisega.

Kokkuleppemenetlusega võib kohus lahendada kriminaalasja vastavalt süüdistatava ja prokuratuuri taotlusele. Kokkuleppemenetlust ei kohaldata esimese astme kuriteole, mille eest karistusseadustik näeb kergeima karistusena ette vähemalt neli aastat vangistust või raskeima karistusena eluaegse vangistuse või mitme süüdistatavaga kriminaalasjas, kui vähemalt üks süüdistatav ei nõustu kokkuleppemenetluse kohaldamisega või kui sellega ei nõustu kannatanu või tsiviilkostja (KrMS § 239).

Käskmenetlust võib kohaldada teise astme kuriteos, mille eest prokurör peab võimalikuks kohaldada põhikaristusena rahalist karistust ning kus on tõendamiseseme asjaolud selged (KrMS § 251).

Kui aga ei ole võimalik kohaldada lihtmenetlust (sellega ei ole nõus näiteks üks osapool või ei võimalda seda seadus), siis algab kohtus kriminaalasja kohtulik uurimine (KrMS 4. jagu) ning kohtuvaidlused (KrMS 5 jagu).

Lõpuks teeb kohus otsuse (KrMS 6. jagu). Kohtuotsus võib olla kas õigeksmõistev või süüdimõistev (KrMS § 309). Õigeksmõistev kohtuotsus tehakse, kui kohtulikul arutamisel ei ole tuvastatud kuriteosündmust ega kuritegu või kui ei ole tõendatud, et kuriteo on toime pannud süüdistatav või kui prokurör on süüdistusest loobunud. Süüdimõistev kohtuotsus tehakse, kui kohtuliku arutamise tulemina on tõendatuks tunnistatud, et kuriteo on toime pannud süüdistatav.

Süüdimõistetul või prokuröril on õigus kohtuotsust vaidlustada ning siis jätkuvad kohtuvaidlused Ringkonnakohtus (ning edasi juba Riigikohtus).

2.3. Süütuse presumptsioon

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 22 ütleb, et kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus ning keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.

Süütuse presumptsiooni mõistet käsitleb ka kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 7, kus see on esitatud sama sõnastusega nagu põhiseaduses. Seadustiku § 35 ütleb, et

süüdistatav on isik, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti (selle koostab prokurör enne kriminaalasja kohtusse saatmist) ning süüdimõistetud on isik, kelle suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Kuni süüdistusakti koostamiseni on isik kahtlustatav. Kriminaalmenetluse koodeksi (KrMK) järgi nimetati isikut süüdistatavaks pärast süüdistatavana vastutusele võtmise määruse koostamist ja isikule tutvustamist (määrus koostati juba kohtueelse menetluse käigus). Enne seda oli isik kahtlustatav.

Seega, kui ajakirjandus nimetab kedagi enne ametliku süüdistuse esitamist (KrMK) või süüdistusakti koostamist (KrMS) kas süüdistatavaks või enne jõustunud kohtuotsust juba süüdlaseks, võib seda nimetada süütuse presumptsiooni rikkumiseks. Ka ajakirjanduseetika koodeks (p. 4.4.) sätestab, et ajakirjandus ei või inimest käsitleda kurjategijana enne sellekohast kohtuotsust.

Süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimine ajakirjanduses toob esile ühe põhiküsimuse: kuidas järgib seda ajakirjanduslik diskursus? Sellest küsimusest tulenevalt saab oluliseks kuriteo uudisväärtustamine ning selle kajastamine.

2.3.1. Seadused avalikustamise kohta

Ilona Leib (2003) toob oma bakalaureusetöös "*Politsei altkäemaksujuhtumite konstrueerimine Eesti trükimeedias 2000-2003*" seadusandluse vastuolulisuse, uurimisega seotud info avalikustamise osas. Leib (2003: 12) viitab, et vastavalt Avaliku teabe seadusele on teabevaldaja, kelleks kriminaalmenetluses on uurimisasutus, kohustatud tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks kriminaalmenetluses³ kogutud teabe kuni kriminaalasja kohtusse esitamiseni (AvTS § 35). Kriminaalmenetluse koodeks loetleb eeluurimise andmete avaldamise tingimused, milleks on andmete avaldamine ainult uurija loal ja tema poolt võimalikuks peetavas mahus (KrMK § 117).

Vastavalt Kriminaalmenetluse seadustiku § 214 võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses. Ehk sisuliselt on uue

³ Pärast kriminaalmenetluse seadustiku jõustumist kriminaal- ja väärteomenetluses kogutud teave.

seadustikuga muutunud võimalike andmete avalikustajana institutsioon, kuid vastuolu seadustes on senini säilinud.

Kohtupidamine on avalik, kui kohtunik ei ole otsustanud vastupidist. Kohtunikul on õigus piirata saalisviibijate hulka, kui istungisaal on ületäitunud. (KrMK§224 lg 6 , KrMS § 266 lg 4). Seadusandja on andnud seega avalikkusele võimaluse jälgida protsessi seda osa, kus mõlemad pooled sõna saavad ning süüdistataval on võimalus end kaitsta.

Lähtuvalt eeltoodust on tänagi vastuolu avaliku teabe ja kriminaalmenetlust reguleerivates seadustes.

Prokuratuur ei või avalikustada (KrMS § 214) uurimise käigus kogutud andmeid, kui nende teatavakssaamine võib (1) kahjustada Eesti Vabariigi huve; (2) raskendada kuriteo avastamist; (3) kahjustada kriminaalmenetlust ja soodustada kuritegevust; (4) kahjustada ärisaladust ja juriidilise isiku tegevust; (5) kahjustada perekonna- või eraelu puutumatust või riivata isiku au; (6) kahjustada alaealise huve.

Selle loeteluga jääb aga siiski tähelepanuta süüteos kahtlustatava või süüdistatava Põhiseaduse § 22 tulenev õigus mitte saada käsitatud kuriteos süüdi olevana enne jõustunud kohtuotsust.

2.3.2. Ajakirjanike eetikakoodeks

Kuritegude ja karistusega seotud teabelevi on kokkuleppeliselt reguleeritud Eesti ajakirjanduseetika koodeksis. Sealsed põhimõtted mõjutavad kuriteo ja karistuse ajakirjandusliku diskursuse kujundamist, st need on reeglid, kuidas peaks neid teemasid kajastama.

Eesti ajakirjanduseetika koodeksiga on lepitud kokku põhimõtetes, mis puudutavad otseselt ka kuritöö ja karistuse teemade kajastamist.

- Ajakirjandus ei või inimest käsitleda kurjategijana enne sellekohast kohtuotsust (p. 4.4);

- Enesetappude ja enesetapukatsete uudisväärtust tuleb tõsiselt kaaluda (p. 4.5);
- Avaldades materjale õigusrikkumistest, kohtuasjadest ja õnnetustest peab ajakirjanik kaaluma, kas asjaosaliste identifitseerimine on tingimata vajalik ja milliseid kannatusi võib see asjaosalistele põhjustada. Ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei identifitseerita (p. 4.8);
- Inimese eraelu puutumatus rikkuvaid materjale avaldatakse vaid juhul, kui avalikkuse huvid kaaluvad üles inimese õiguse privaatsusele (p. 4.9).

Erik Bagerstami raamat *“Ajakirjandusvabadus demokraatlikus ühiskonnas”* (Hennoste 2001: 329 kaudu) toob välja Rootsi ajakirjanduseetika reeglid, mis käsitlevad kuritegudega seonduvat. Võrreldes neid Eesti ajakirjanduseetika koodeksiga, saab välja tuua kolm peamist erinevust. Rootsi ajakirjanduseetika koodeksis seisab:

- Kui oled maininud kohtuasja, pead hiljem edastama ka otsuse või muu olulise info.
- Ära avalda asjasse mittepuutuvaid andmeid inimestest, keda on kuriteoga seoses nimetatud.
- Ära maini, et keegi on varem süüdi mõistetud, kui selleks pole mõjuvat põhjust.

Nende põhimõtete sisseviimine oleks aga vajalik protsesside selguse ja objektiivsuse seisukohalt.

3. Töö uurimisküsimused ja hüpoteesid

Käesoleva töö uurimisküsimus on: kuidas konstrueerivad teleuudised kuritöö ja karistuse diskursust ning kelle infost ja seisukohtadest lähtuvalt ajakirjandus teemasid käsitleb?

Bakalaureusetöö käigus soovitakse teada: millistele sündmustele ja millises kriminaalmenetluse etapis on teleuudised tähelepanu pööranud ning kuidas kajastatakse toimunut – kellest ja kuidas räägitakse, kas kohtu- ja politsei uudiste kajastamisel järgitakse hea ajakirjandustava põhimõtteid ja õigusnorme? Lisaks analüüsitakse, keda ja kuidas teleuudistes näidatakse ning millist lisainfot annab pilt loole?

Hüpotees: teleuudised konstrueerivad kuritegusid pigem kuriteo toimumise diskursuse kaudu, rõhuga kirjeldada konkreetseid sündmusi. Karistuse diskursusele pöörab meedia oluliselt vähem tähelepanu. Teleuudised konstrueerivad juhtunut, piirdudes menetlusetapi mainimisega. Meedia on pigem sündmuste vahendaja kui toimunu seletaja-tõlgendaja.

Töö tulemusena saab konkreetselt määratleda, mis on peamisteks teguriteks kriminaalprotsessi sündmuste uudisväärtustamisel.

4. Empiirilise analüüsi meetod

4.1. Valimi põhimõtted

Käesoleva bakalaureusetöö analüüsi osas on arvesse võetud kolme Eesti telekanali uudistesaadete põhisaated. Uudiste valimisse ei ole arvestatud välisuudiseid, sest nende konstrueerimine oleneb suuresti välisagentuuride poolt edastatud tekstist ja pildimaterjalist. Arvesse pole võetud ka spordiuudiseid, sest TV3 Seitsmestes uudistes ja Kanal 2 Uutel uudistel on spordiuudised põhisaate osa, kuid ETV-l on spordiuudised eraldi saadena. Kanal 2 Päevapeeglis aga spordiuudised puudusid (analüüsitud perioodi esimene nädal).

Vaadeldud perioodil, 20.08.–26.08.2001, 29.10.2001–04.11.2001 ning 21.01.2002–27.01.2002, edastati kolme kanali uudistesaadetes kokku 521 toimetuste poolt ettevalmistatud uudist (va välisuudised ja sport), millele lisanduvad viis Kanal 2 pikemat teemakäsitlust Päevapeegli teises saatepooles.

Konkreetselt kriminaalasju kajastatakse 31 uudises ning kriminaalase kontekstiga on seotud 26 uudist. Kriminaalasju kajastas TV3 perioodi jooksul 14 korral, Kanal 2 perioodi jooksul 7 korral ning ETV perioodi jooksul 10 korral.

Esimeses etapis on töös kodeeritud sõnu, mis võivad viidata kas kuritegevusele või õigusrikkumisele, arvestatud on nii tegude kirjeldust kui ka uurimisasutuste mainimist ning lisaks on arvestatud uudise pilti, st valimisse on võetud uudised, kus pildiliselt näidati eeluurimist teostavate asutuste ametnikke või kasutati neid kõneisikutena.

Uudiste analüüsimise käigus on valitud uudised jagatud kolme kategooriasse:

1. Kriminaalasjad. Uudis on seotud konkreetse kriminaalasjaga (menetlusega) – sellele viitab sündmus, uudise tekst või pilt.
2. Kriminaalse kontekstiga uudised. Sellesse kategooriasse on liigitatud järgmised uudised:
 - a) pole otseselt seotud kriminaalasjaga, kuid ajakirjanduslik diskursus annab uudisele kriminaalse varjundi (tekst, sh sõnakasutus);

- b) konkreetse kriminaalasja jätku-uudised (teemade laiendused);
- c) viitab tekstis võimalikule kuriteole, kuid uudis ei käsitle seda;
- d) kuriteo ja karistuse teemalood, st uudis pole otseselt seotud sündmusega, vaid kajastab valdkonnas toimuvaid protsesse ja tendentse.

3. nn Hall tsoon. Uudis on seotud õigusvaldkonna, uurimis- või karistusasutusega, kuid pole seotud kriminaalõigusega (nt väärted, haldusõigus, asutustega seotud sündmused või tähtpäevad).

Käesoleva bakalaureusetöö seisukohalt on olulised esimese ja teise kategooria uudised. Neid uudiseid oli kolme analüüsitud nädala jooksul kokku 57 uudist (sellest üks on Kanal 2 pikem teemakäsitus).

Kolmel nädalal eetris olnud kõigi uudiste koondnimekiri on Lisas 1-3. Järgnevas tabelis on esitletud esialgsesse valimisse koondatud uudised, jagatuna kategooriatesse. Tabelisse on märgitud ka loo järjekorra number uudistesaaetes.

Teleuudised 20.08.2001–26.08.2001

	Kriminaal-asi	Krimi-naalse kontekstiga	Hall tsoon	Uudise nr
Esmaspäev, 29.10.2001				
Üleminek spordiudistele – jalgpallihuligaanid tulevad Tallinnasse ning on ähvardanud korraldada löömingu (TV3)		X		6
Simon Wiesenthali keskuse juht Efraim Zuroff saabus Eestisse, et uurida eestlaste seotust natsikuritegudega. Harry Männili juhtum (ETV)		X		6
Teisipäev, 21.08.2001				
Vangide HIV-testimiseks eraldati veerand miljonit krooni (Kanal 2)			X	3
Keskriminaalpolitsei ei alustanud kriminaalmenetlust Liiviku suhtes (ETV)	X			2
Politsei tabas purjus arestimaja inspektori (ETV)			X	3
Valitsus eraldas kinnipeetavate HIV-testimiseks raha (ETV)			X	9

Kolmapäev, 22.08.2001				
Zuroffi pressikonverents, kohtumine peaministriga, <u>süüdistused Harry Männili suhtes</u> (TV3)		X		1
<u>Vanglates viiakse läbi HIV testid</u> (TV3)			X	4
Zuroffi pressikonverents, <u>süüdistused Harry Männili suhtes</u> – Pikem teemakäsitlus sõjaajaloolane Rein Helmega. Stuudiointervjuu. (Kanal 2)		X		II pool*
Zuroffi esitas peaministrile materjalid Harry Männili <u>süüasjas</u> (ETV)		X		1
Neljapäev 23.08.2001				
Pelgulinna haiglas toimunud <u>tulekahju</u> (TV3)	X			1
Siseminister Tarmo Looduse <u>auto vargus</u> Vilniuses (TV3)	X			7
Pelgulinna haigla <u>tulekahju</u> (Kanal 2)	X			4
Pelgulinna haigla <u>põleng</u> (ETV)	X			1
Politsei on tabanud Pelgulinna haigla põlengu oletatava <u>põhjustaja</u> (ETV)	X			2
Keskkriminaalpolitsei lõpetas <u>kriminaalasja Ilona Saari suhtes</u> (ETV)	X			7
Reede, 24.08.2001				
Siseministri autojuht lahkus ametist seoses toimunud <u>autovargusega</u> (TV3)		X		8
Siseminister Looduse autojuht lahkub ametist seoses toimunud <u>autovargusega</u> (ETV)		X		9
Laupäev, 25.08.2001**				
Tartu politsei juhtivinspektor Urmas Laansalu sooritas <u>enesetapu</u> , ülevaade juhtunust (TV3)	X			1
Siseminister Tarmo Looduse kommentaar Laansalu juhtumi teemal (TV3)		X		2
Tartu politseiprefektuuri töötajad uurivad kolleegi <u>enesetappu</u> (ETV)	X			2
Pühapäev 26.08.2001 **				
Pirita ringrajal juhtus ränk <u>õnnetus</u> (TV3)	X			1

* Kanal 2 Päevapeegli saade jagunes esimeseks pooleks ehk uudised ja teiseks pooleks ehk pikem teemakäsitlus.

** Kanal 2 Päevapeeglit ei olnud eetris nädalavahetustel.

Teleuudised 29.10.2001–04.11.2001

	Kriminaal- asjad	Krimi- naalse kontekstiga	Hall tsoon	Uudise nr
Esmaspäev, 29.10.2001				
Tallinna <u>Linnakohus mõistis süüdi</u> šotlase William Haini ja tema kaaslane Sergei Petrenko (TV3)	X			4
<u>Harju politsei avastas</u> salakaubana müüdud salatikud (TV3)	X			7
<i>Eestisse saabusid uued, 14 miljonit krooni maksnud tuletõrjeautod (TV3)</i>			X	13
Rootsis <u>tabati</u> eestlane, kes osales <u>Hansapanga röövi</u> lavastamises (Kanal 2)	X			6
Tallinna sisekontroll selgitab integratsiooniprojektide rahastamist (Kanal 2)		X		7
Ajakirjanik Mai Võõrmani kommentaar integratsiooniraha jagamise teemal: ebaselgust on, aga ootame ära kontrolli tulemusi (Kanal 2)		X		8
Tallinna linnavolikogu revisjonikomisjon näeb turvalisuse- ja integratsiooniameti rahajagamisel <u>korruptiivseid seoseid</u> (ETV)		X		1
<i>Riigihangete korraldamise nõuded ja tingimused ning ebaaus konkurents ehitusturul on tinginud olukorra, kus ametiühingute hinnangul 30-40%-le ehitajatest makstakse <u>ümbrikupalka</u> (ETV)</i>			X	4
Tallinna <u>Linnakohus mõistis süüdi</u> šotlase William Haini ja tema kaaslane Sergei Petrenko (ETV)	X			9
<i>Akadeemia 44 ühiselamute olukord – <u>kohus andis</u> õiguse Mustamäe Linnaosavalitsusel tõsta üürivõlglaste korterist välja (ETV)</i>			X	10
Teisipäev, 30.10.2001				
Integratsiooniraha jagamisest Tallinnas. Linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik leiab, et vajadusel tuleb abilinnapea Leivi Šer otsustatud rahaeralduste ümber esilekerkinud <u>korruptsiooniskandaal</u> lahendada <u>kaitsepolitseil</u> (TV3)		X		4
Integratsiooniraha jagamine – <u>korruptiivsed seosed</u> (Kanal 2)		X		2
Kalle Muuli kommentaar integratsiooniraha jagamisest (Kanal 2)		X		4

<i>Ametiühingute Keskliit ja Tallinna Tarbijakaitsese Ühing kaebasid Energiaturu Inspeksiooni kohtusse, sest inspeksioon oli kinnitanud elektrihinna tõusu (Kanal 2)</i>			X	5
Tallinna sisekontroll jätkab turvalisuse- ja integratsiooniameti kontrollimist (ETV)		X		1
<i>Stuudiointervjuu integratsioonikomisjoni aseesimehe Agu Laiusega – komisjoni kaheksast liikmest on kolm Ühendatud Rahvapartei liikmed; rahajagamise protseduurist komisjonis (selgub, et rahajagamisega on ametis seotud kolm komisjoni), otsuste tegemise protseduur (ETV)</i>			X	2
<i>Energiaturu Inspeksioon kaevati <u>halduskohtusse</u>, sest kinnitas elektrihinna tõusu (ETV)</i>			X	7
Kolmapäev, 31.10.2001				
Integratsioonirahade jagamine. Ajalehe Kesknädal andmetel <u>toetas</u> Lasnamäe Linnaosavalitsus <u>lõbumaja</u> (TV3)		X		1
Integratsiooniprojektide toetamine – näide MTÜ Eetika projektist (<u>Jätku-uudis</u>) (TV3)		X		2
<i>Õnnelik liiklusõnnetus, mille põhjustas magama jäänud juht (TV3) (magamajäänud juht sõitis tee piirdesse)</i>			X	13
<i>Tartu vangla sarikapidu. Uues vanglas hakatakse rakendada kambersüsteemi (Kanal 2)</i>			X	7
Integratsiooniraha jagamisest ja projektide sihipärasusest (ETV)		X		3
<i>Tartu eurovangla sarikapidu. Uues vanglas hakatakse rakendada kambersüsteemi (ETV)</i>			X	9
Neljapäev, 01.11.2001				
<i>Koolivägivalla uuring. 8% lastest on koolis pideva kiusamise ohvriks (Kanal 2)</i>			X	9
Reede, 02.11.2001				
<i>Liiklusseaduse uus eelnõu näeb ette <u>veapunktsüsteemi</u> (TV3) (kommenteerib liikluspolitsei - IL)</i>			X	3
<i>Liiklusseaduse muutmisel tahetakse rakendada <u>veapunktsüsteemi</u>. Seaduse muutmise eelnõu saadeti kooskõlastusringile (Kanal 2) (kommenteerib liikluspolitsei - IL)</i>			X	6
Laupäev, 03.11.2001				
<i>Antraksi juhtumi kahtlus Eestis. Väljakutse Stenbocki majja, kus <u>juigestuspolitsei</u> tähelepanu</i>	X			1

pälvis kahtlase välimusega kiri (TV3)				
Lasnamäe halduskogu esimees Starostin nõuab linnapea Paltsilt linnaosa vanema Mihhailovi ametist vabastamist. Põhjuseks <u>linna raha ebasihipärane kasutamine</u> (TV3)		X		2
<u>Antraksi kahtlus</u> Stenbocki majas (Kanal 2)	X			1
Perevägivald. Iga viies naine on vägivalda ohver (Kanal 2)		X		2
Jõgeva politsei, Peipsi piirivalve piirkond ja Kaitseliidu Jõgeva maleva ühisõppus (ETV) (<i>Õppuse käigus tabati narkojoobes mehed, kelle autost leiti narkootikume – IL</i>)		X		8
Pühapäev, 04.11.2001				
Estonija toimetusse jõudnud kiri tekitab <u>antraksi-kahtlust</u> (TV3)	X			1
Lasnamäe postitöötlemiskeskus – töötajad sorteerivad kirju kummikinnastes, et vältida <u>antraksi-ohtu</u> (TV3)			X	2
Internetiportaali Delfi andmetel algab <u>politseireid</u> “Kõik puhuvad!” (TV3)			X	4

Teleuudised 21.01.2002–27.01.2002

	Kriminaal- asjad	Krimi- naalse kontekstiga	Hall isoon	Uudise nr
Esmaspäev, 21.01.2001				
Tallinnas Toompeal asuva “miljonitualeti” elektroonikasüsteemid “ütlesid üles” pärast kolmandat kasutuspäeva. Sisekontroll <u>uurib</u> , kelle käsul rajati 2,3 mln krooni maksnud WC Toompeale (TV3) **			X	6
Preatoni <u>kriminaalaja</u> eeluurimise tähtaega pikendati (TV3)	X			12
Savisaare nõunik Jaan Õmblus astus tagasi ajakirjanduse <u>süüdistuste</u> tõttu (TV3)		X		13
Jätkus pankrotistunud Maapanga ühe juhi Keluse <u>kohtuistung</u> (TV3)	X			14
Üliraskes <u>liiklusõnnetuses</u> hukkus Luule Viilma (TV3)	X			17
<u>Hukkus</u> ravitseja Luule Viilma (Kanal 2)	X			10
Korea restorani Kim <u>pommiplahvatus</u> (Kanal 2)	X			11

ARKi töötajatele pistiseandjate kriminaalasja arutamine <u>Ringkonnakohtus</u> (ETV)	X			8
<u>Pommiplahvatus</u> idamaade restoranis Kim (ETV)	X			9
Teisipäev, 22.01.2002				
Toompea "miljonikäimla" – lepingu allkirjastasid ASi Tallinna Teed juhatuse esimees Tiit Padar ja Tallinna Kommunaalameti juhataja Ain Valdmann (eelmise päeva loo jätkulugu) (TV3)			X	4
Tallinna Kultuuriväärtuste amet koostab "musta nimekirja" kinnisvara omanikest, kes on Vanalinnas asuvates hoonetes teinud <u>ebaseaduslikke ümberehitusi ning rikuvad seeläbi ajaloopärandit</u> (TV3)			X	11
Kopli viskas mees <u>politseinike</u> suunas <u>lõhkekeha</u> (Kanal 2)	X			14
Lada Petko nõuab <u>kohtus</u> riigilt valuraha (Kanal 2)		X		15
Rene Kuulmanni <u>kohtuprotsess</u> (ETV)	X			8
Kolmapäev, 23.01.2002				
<u>Harju Maakohtus</u> algas <u>protsess</u> vägistamises süüdistatavate vendade Paalbergide asja arutamiseks. (TV3)	X			1
"Miljonikäimla". Endine Keslinna vanem Siim Kiisler <u>süüdistab</u> Tallinna Kommunaalametit kui projekti teostajat ja rahastajat. Linnavalitsuse ametlik seisukoht pole veel selgunud (TV3)			X	4
Neljapäev 24.01.2002				
<u>Pärnu Maakohus</u> tegi otsuse Kuulmanni asjas (TV3)	X			6
Soome tahab saata eestlastest <u>vangid</u> Eestisse oma <u>karistust kandma</u> (TV3)		X		7
<u>Kuritegevuse</u> statistika Tallinnas (Kanal 2)		X		13
Reede, 25.01.2002				
Toompea "miljonikäimla" asjaolusid uurinud Tallinna sisekontrolli tulemused on selgunud. Kommunaalameti juhataja Ain Valdmannile määrati <u>karistuseks palga vähendamine</u> . (TV3) (Uudises tekst: <u>isikliku kasu saamist</u> ei tuvastatud - IL)			X	2
Bergmanni <u>kautsjon</u> (TV3)	X			3
Tallinna sisejuurdluse tulemused "miljonikäimla" asjas. <u>Karistatakse Tallinna Kommunaalameti juhatajat</u> (Kanal 2)			X	9

Tallinna sisekontrolli tulemused – “miljonikäimla” ehitamisega <u>rikuti riigihanke ja linna eelarve seadust. Kommunaalameti juhi Ain Valdmanni palka vähendati (ETV)</u>			X	8
Bergmanni <u>kautsjon</u> (ETV)	X			9
Laupäev, 26.01.2002				
Kalevi ameeriklasest korvpallurit <u>Seth Sundberg jäi politseile purjus peaga söitmisel vahele (TV3)</u>			X	5
Raua tn maja sisehoovist <u>leiti miin</u> (Kanal 2)	X			5
Pühapäev, 27.01.2001				
Valmib Hiiumaa <u>lennuõnnetust</u> uuriva ekspertkomisjoni aruanne (TV3)		X		3
Sellest aastast rakendub <u>politseinike eripension</u> (Kanal 2)			X	3

*** Analüüsitud perioodil kajastati Tallinna Linnavalituses sisekontrolli tööd integratsiooniraha jagamise kontrolli ja Toompea “miljonikäimla” rahastamisotsuse ja asjaolude uurimise kaudu. Need kaks juhtumit oma sisult sarnased: sisekontroll kontrollib. Oluline on aga märkida, et kui integratsiooniraha jagamist kajastas ajakirjandus kui korruptsiooniskandaali, siis “miljonikäimla” asja uurimist nimetati sisekontrolli kontrolliks.*

4.2. Kriitiline diskursuseanalüüs

Bakalaureusetöö põhiküsimuseks on, kuidas konstrueerivad Eesti telekanalite uudistesaadet kuritööd ja karistust. Töös võrreldakse teemakajastusi, st kas ja kui palju ajakirjanduslik diskursus arvestab õigusliku diskursusega. Töös jälgitakse ka uudiste pilti eesmärgiga selgitada välja, kas uudised järgivad ajakirjanduseetika reegleid, süütuse presumptsiooni põhimõtet ning kas, keda ja kuidas (kui avalikult) näidatakse pildiliselt kriminaalmenetluse osalisi (kahtlustatav, süüdistatav, süüdimõistetud, ohver jne).

Töö empiirilises osas on analüüsitud kolme nädala (20.08–26. 08.2001, 29.10.2001–04.11.2001, 21.01.2002–27.01.2002) teleuudiseid: ETV Aktuaalset kaamerat, TV3 Seitsmeseid uudiseid ja Kanal 2 Päevapeeglit ning Uusi uudiseid⁴. Analüüsis on kasutatud kokku 57 uudist, mis kuuluvad valimi kategooriatesse kriminaalasjad ja

⁴ Analüüsitud perioodi esimesel nädalal oli Kanal 2 uudistesaadete pealkiri “Päevapeegel”, mille esimene pool oli uudiste-osa ning saate teises pooles kajastati päeva olulisemat teemat pikemas stuudiotervjuus. Uute uudiste ülesehitus sarnaneb klassikalise uudistesaadete struktuuriga.

kriminaalse kontekstiga uudised. Analüüsitud on 31 kriminaalasjaga seotud uudist (millest 24 käsitlevad kohtueelset uurimist ning 7 kohtumenetlust) ning 26 kriminaalse kontekstiga uudist.

Selleks, et saada vastused uurimisküsimustele, on töö analüüsimeetodiks valitud kriitiline diskursuseanalüüsi meetod. Analüüsitavate uudiste suurt mahtu (meetod lubaks kasutada ka väiksemat uudiste valimit) põhjendab asjaolu, et töö käigus sooviti saada ülevaade nii kuriteo ehk kriminaalasja kohtueelse uurimise kui ka karistuse ehk kohtumenetluse konstrueerimisest teleuudistes. Selleks aga, et saada vajalik maht kohtu-uudiseid, tuli analüüsitavate perioodide arvu pikendada. Nimelt ei sisaldanud esimene vaadeldud nädal ühtegi kohtu-uudist ning teisel nädalal oli neid vaid kaks.

Töö analüüsi osas on viidatud vaadeldud perioodil kehtinud kriminaalkoodeksi ja kriminaalmenetluse koodeksi paragrahvidele (kehtis kuni 01.09.2002, pärast seda jõustus kriminaalmenetluse seadustik).

4.3. Etappide empiiriline analüüs

Bakalaureusetöös vaadeldakse kohtu- ja politsei uudiste kajastust ühe nädala jooksul telekanalite ETV, TV3 ja Kanal 2 uudistesaadetes.

Võrreldud on omavahel õiguslikku ja ajakirjanduslikku diskursust. Empiirilise analüüsi aluseks on valitud kuriteo-õigusemõistmise protsess ja selle konstrueerimine uudistes.

Kriminaalsündmuse protsess⁵: kuritegu – kuriteo ilmsikstulek – kriminaalasja algatamine – (eel)uurimine – mõne(de) inimes(t)e kahtlustatavaks kuulutamine — mõne(de) inimes(t)e süüdistatavaks tunnistamine – süüdistuskokkuvõtte esitamine – vahi alla võtmine – kohtu otsus vahi all hoidmise või vahi alt vabastamise kohta (vahi alla võtmine võib selles ahelas toimuda ka juba teo ilmsikstuleku järel, eeluurimise ajal, kohtuprotsessi järel või ka kohtuotsuse jõustumise järel) – kohtuprotsess –

⁵ Aluseks on võetud kriminaalmenetluse protsess lähtuvalt kriminaalmenetluse koodeksist, sest analüüsitud perioodil kehtis koodeks. Kriminaalmenetluse seadustik oli väljatöötamisel.

esimese astme kohtu otsus – apellatsioon – kohtuprotsess – ringkonnakohtu otsus – ringkonnakohtu uus otsus – kohtuotsuse jõustumine – karistuse kandmise algus jne (Harro-Loit 2003 b).

Harro-Loit (2003 b) toob välja, et mõned kriminaalmenetluse etapid on ajakirjanduse jaoks väärtuslikumad. Reaalne sündmus muudetakse uudiseks siis, kui sellele antakse uudisväärtus, mis peamiselt väljendub sündmuse mõjukuses, ebatavalisuses, konfliktisuses, värskuses, inimestele läheduses või on sellega seotud prominentsed isikud (Hennoste 2001: 30). Kuivõrd uudise informatsiooni maht on piiratud, kajastub uudises eeskätt see aspekt (fookus), millele antakse uudisväärtus. Nii toimub esimene deformatsioon. Järgmine suurem sündmuste diskursuse deformatsioon toimub sündmuste ajalise kronoloogia lõhkumise käigus. Nimelt alustatakse uudist tavaliselt enim uudisväärtustatud sündmuse jutustamisest. Alles seejärel räägitakse lühidalt sellele eelnenud või sellele järgnevatest sündmustest (Harro-Loit 2003 b).

Meediatekste konstrueeritakse juba olemasolevate diskursuste baasil. Näiteks kuriteo kohta koostatakse kohtutoimik, mis ajakirjandusliku informatsioonitöötamise käigus “tõlgitakse” kohtu(toimiku) ja kohtuistungiga diskursusest ajakirjanduslikuks diskursuseks: uudisteks, narratiivil põhinevateks olemuslugudeks, intervjuudeks, kusjuures informatsiooni esitamise eesmärk, hulk, keelekasutus ja tarbimine on kohtutoimiku ja ajakirjandusliku artikli puhul erinev. Meedias ilmuvad tekstid säilitavad erineval määral algse diskursiivse struktuuri. On tekste, kus erinevad diskursused on peaaegu eristamatult üksteisesse sulandunud ning samas on tekste, kus nn originaaldiskursused on selgelt säilinud (Harro-Loit 2003 a).

Harro-Loit (2003 b) toob välja et, kuritegusid puudutavate uudiste konstrueerimine uurimis-kahtlustamise faasis on seletatav peamiselt kahe ajakirjanduse toimimisest tuleneva põhjusega.

Esiteks on uudisdiskursus eesti ajakirjanduses sageli allika-, mitte sündmusekeskne. Kuivõrd riigi jõustruktuurideametnikel (uurijal, prokuröri) on informatsiooni saamiseks, hoidmiseks ja levitamiseks küllalt suured seaduslikud privileegid, muutuvad nad rutiinseteks ja autoriteetseteks informatsiooniallikateks. See tendents on üldine (Sigal 1986: 17), mitte üksnes Eesti ajakirjandusele iseloomulik. Seega on

politsei soodsal võimupositsioonil ja määrab suurel määral teiste sündmuses osalejate positsiooni (Harro-Loit 2003 b).

Teiseks sündmus, mis areneb ajas aeglaselt (kohtuistungid võivad kesta aastaid) ja kus informatsioon on keerukas, sobitub uudised diskursusesse halvasti: nn ajaloolise tausta osa (kus auditooriumile meenutatakse eelnenud sündmusi üha uuesti) muutub uudises pikaks ja raskesti kokkusurutavaks (Harro-Loit 2003 b).

Käesolevas töös vaadeldakse kriminaalmenetluse etappide kajastust ajakirjanduslikus diskursuses, selleks fikseeritakse: millistest kuriteosündmustest räägitakse, millises kriminaalmenetluse faasis, kellest räägitakse, kuidas räägitakse, kes teatab (infoandja), kes on kõneisikud. Analüüsi käigus jälgitakse, kas ajakirjanduslikus diskursuses säilib õiguslikult korrektne protsessi ja sellele vastava osaliste käsitlemine, või tekib diskursuste vahetusel deformatsioon.

4.4. Kriitilise diskursuseanalüüsi kategooriad

Van Dijk (1988) toob välja uudiste diskursust iseloomustades standardstrateegiad:

- 1) faktide rõhutamine:
 - a. otsese sündmuse kirjeldamine,
 - b. pealtnägijate tunnistused,
 - c. teiste usaldusväärsete allikate tunnistused (autoriteetid, professionaalid),
 - d. täpsuse numbrid (inimesed, aeg jne),
 - e. otsetsitaadid;
- 2) range faktidevaheline struktuur:
 - a. varasemate sündmuste mainimine tingimuste või põhjustena ja tulevaste ennustamine tagajärgedena,
 - b. faktide asetamine tuntud situatsioonimudelitesse,
 - c. püüe organiseerida fakte hästi tuntud struktuuridesse, näiteks narratiividesse;
- 3) info edastamine koos suhtumusliku ja emotsionaalse dimensiooniga:

- a. emotsioone äratavad faktid jäävad paremini meelde,
- b. sündmuste tõepärasus suureneb, kui tsiteeritakse erinevaid arvamusi (Van Dijk 1988: 84-85).

Lähtuvalt sellest on välja töötatud teleuudise teksti analüüsi kategooriad:

- uudised kuritegudest ja karistusest: uudised konkreetsetest kriminaalasjadest, kriminaalse kontekstiga uudised ja üldiselt õiguskaitseasutusi puudutavad uudised;
- kuritegu: kuriteo tüüp, millises kriminaalmenetluse etapis on tähelepanu pööranud;
- karistus: kuriteo tüüp, millises kohtumenetluse etapis on tähelepanu pööranud;
- millal on uudise fookus teol ja millal isikul;
- uudistesaaate *headline* ja ankru sissejuhatus uudisesse: milline on peamine sõnum ja kuidas on see sõnastatud saate *headline*'is, kas *headline* ja ankru sissejuhatus väljendavad sama seisukohta ning sõnastust; millistele faktidele antakse uudisväärtus;
- tegutsejad: juhtumiga, uurimisega seotud institutsioonid ning isikud, kellest räägitakse (sh ohver, kahtlustatav, süüdistatav, süüdimõistetud jne);
- kõnelevad tegutsejad: isikud, keda tsiteeritakse või refereeritakse, kellelt võetakse intervjuu (menetluse osapooled);
- allikate kasutamine ja nende viitamine;
- uudises kajastatavate sündmuste struktuur: mida kajastatakse, millises järjekorras, uudises esitatud taustinformatsiooni;
- uudises kasutatav grammatika ja sõnavara: kõneviisid, aeg, verbid, hinnangulised ja iseloomustavad sõnad, terminoloogia kasutamine.

Uudise pildi kategooriad:

- Mida näidatakse:
 - sündmuskohaga seotud pilt: sündmuskoht, tagajärjed, politsei poolt salvestatud pilt;
 - illustreeriv pilt (sh arhiiv): sündmust meenutav, illustreeriv;
 - identifitseeriv;
 - pilt kohtusaalist;

- pilt puudub;
- Keda näidatakse: kahtlustatav, kannatanu, süüdimõistetud, uurimisasutuse töötaja(d), kohus vms;
- Kuidas näidatakse:
 - kas näidatakse nt kannatanuid otse või on nägu kaetud (või peidetud),
 - kas näidatakse kahtlustatameid.

Töö lisa 4 - 9 on toodud kogu analüüsitud lugude tekst kõrvutatuna ekraanil olnud pildireaga.

5. Teleuudiste diskursuse analüüs

Järgnevas analüüsis on uudised esitatud vastavalt nende eetris olemise ajalisele järgnevusele. Parema üldistuse saamiseks on siiski ühte konkreetset sündmust kajastavad või sarnast menetlustappi käsitlevad uudised koondatud.

5.1. Kriminaalasjadega seotud uudised

5.1.1. Uudised 20.08.–26.08.2001

TV3, 23.08.2001. Pelgulinna haiglas puhkes tulekahju (Lisa 4.2.)

Tekst 1:

1. (Ankur): Täna öösel Tallinna Pelgulinna Haigla ühes palatis puhkenud tulekahjus hukkus 54-aastane meesterahvas.
2. Haigla sisehaiguste osakond, kus tuli möllas, on esialgsel hinnangul saanud kahju üle 300 000 krooni.
3. Tulekahju põhjuseks võib olla süütamine. Politsei on tulekahju põhjustanud alkohooliku ka kätte saanud ning juhtunu uurimiseks on algatatud kriminaalasi.
4. (Toimetaja): Tallinna Pelgulinna Haigla siseosakond sai just korralikult renoveeritud. Vaid üksainus palat ootas veel remonti.
5. Möödunud öösel lamas seal neli inimest, kui haigla personal avastas öösel kell üks tulekahju.
6. *Priit Laos, TTP pressiesindaja:* Tallinna tuletõrjujad said siis väljakutse Härjapea tänav 27 Pelgulinna Haiglasse kell üks läbi kuus minutit. Ja kohe kuulutati välja siis kõrgendatud väljakutse ja siia sõitis kohale kokku 15 tuletõrjeautot. Esimesena saabus Lilleküla komando meeskond ja seejärel kohe Kesklinna komando meeskond. Ja tulekahju oli siis puhkenud palatis number 6.
7. (Toimetaja): Tuli saadi kontrolli alla kell 1.35. Kuna palatis olnud inimesed olid raskendatud liikumisvõimega, suudeti neist kaks päästa. Üks meesterahvas oli sealt lahkunud varem. Kokku oli haigla esimesel korrusel 43 inimest, kes kõik suudeti evakueerida. Päästa ei suudetud vaid 54-aastast Heldur Raudseppa.
8. *Angelina Kasper, valvearst:* Siin palatis *olid mitu asotsiaalse taustaga patsienti* ja nende käitumine ei olnud alati ettearvatav. Nii et tõenäoliselt oli tegemist suitsetamisega.
9. (Toimetaja): On nendega enne ka tulnud teil haiglas probleeme, kasvõi selle sama suitsetamise pärast?
10. *Angelina Kasper, valvearst:* Selliste asotsiaalsete patsientidega on olnud ka enne igasuguseid probleeme. Täheleb nii käitumuslikke, suitsetamisega,

ravirežiimist kinni pidamisega, igasuguseid. Ja see ei ole mitte ainult meie haigla probleem.

11. (Toimetaja): Haigla personal toimis igati tublilt ja suutis oma jõududega ära teha võimalikult palju. Esiolguks on kokku arvestatud kahju, mis on üle 300 000 krooni.
12. Tagantjärele sunnib ränk õnnetus linnavalitsust ka haiglate tuleohutust inspekteerima.
13. *Anders Tsahkna, Tallinna abilinnapea*: See on ikka niimoodi, et suitsetamine ei ole lubatud, kuid kõike asju ei jõua võib-olla lõpuni kontrollida. Ja kui ta on... isik on salamahti toonud sisse suitsu või sigareti ja selle süütab ja lohakalt ümber käib, siis on väga raske sellele jälile saada.
14. (Toimetaja): Antud ruumis oli veel *vana tuletõrjeandur*, mis väidetavalt hakkab tööle 65 kraadi juures. See on kõrge temperatuuri lävi meditsiinasutuse jaoks. Haigla tuletõrjesüsteemid ei olnud päris valmis ehitatud, nende lõplik vastuvõtu tähtaeg oli alles septembrikuus.
15. Toimunu kohta on algatatud kriminaalasi. Täpsem juurdlus peab selgitama veel, kas haiglas eirati tuletõrje eeskirju või mitte.

Pilt: Loo pildilist materjali võib liigitada kaheks: öised ülevõtted sündmuskohalt (haiglahoone väljast, tuletõrjujad, kiirabitöötajad aitavad patsiente, kiirabiautod, tuletõrjeautod, tuletõrjujad kustutustöid tegemas) ning päevased võtted (põlenud palat, koristustööd, haiglatöötajad, korras palatid). Intervjuud: Päästeameti pressiesindaja räägib toimunust öösel, olles ise sündmuskohal. Valvearst Angelina Kasper ja abilinnapea Anders Tsahknaga on intervjuud tehtud päeval.

Toimunud on tulekahju, mille põhjuste väljaselgitamiseks on alustatud kriminaalmenetlus. Uudis annab ülevaate toimunust. Uudisväärtuseks saab lugeda nii toimunud tulekahju haiglas kui ka seda, et selles hukkus üks patsientidest. Loo esimese poole fookus on toimunust ülevaate andmisel ning teine pool haigla tuletõrje süsteemidega seotud probleemidel.

Ametliku info edastajaks on Tallinna Tuletõrje ja Päästeameti pressiesindaja Priit Laos, kes annab ülevaate toimumise ajast, väljakutsest, tuletõrje tööst, lisaks viidatakse politseile (institutsionaalselt), et alustatud on kriminaalasi ning tabatud on kahtlustatav. Lisaks kasutab uudis infoallikana ka haigla valvearsti. Lisakommentaari võetakse ka abilinnapealt.

Õiguslikus diskursuses on tulekahju põhjustaja selles etapis kahtlustatav. Ajakirjanduslik diskursus on aga temast teinud, kasutades kindlat kõneviisi (lõik 3), juba kindla süüdlase, nimetades teda tulekahju põhjustajaks. Samas lõigus ütleb uudis, et tegemist võis olla (sisuliselt prognoos, ennustus) süütamisega.

Uudis annab hinnangu kahtlustatavale, nimetades teda alkohoolikuks (lõik 3). Haigla valvearst nimetab kahtlustatavat asotsiaaliks (lõik 8), millega tuuakse uudisesse uus dimensioon ning vastandatakse haigla muud patsiendid ja asotsiaalidest patsiendid. Ajakirjanduslik diskursuses annab sellega toimunule fooni – tulekahju süüdlaseks on asotsiaal ehk ühiskonna heidik.

Uudise järgi võis tulekahju põhjuseks olla ka haigla tegematajätmised. 12 lõigus toob uudis sisse teemana haiglate tuleohutusnõuded, mida laiendab lõikus 14 ja võtab kokku lõikus 15 sõnadega, et uurimine peab selgitama, kas haigla eiras tuletõrje eeskirju, ehk sellega antakse hinnang haigla võimalikule eksimusele.

Kriminaalmenetluse käigus peab uurimine selgitama tulekahju põhjusi, st see on tulevikku suunatud tegevus, samas aga viitab menetluse alguse faasile (lõik 15). Samas spekulereb uudis juba tulekahju põhjustega. Tingivas kõneviisis märgib lõik 3, et tegemist võib olla süütamisega ning lõik 8 täpsustab, et põhjuseks võis olla suitsetamise tagajärjel tekkinud tulekahju. Selle kohta ametlik informatsioon (uurimisasutustelt) puudub. Teise liinina seatakse süü kahtlus ka haiglale (lõik 15).

Tulekahjus hukkus üks patsient. Uudis avaldab hukkunu nime ja vanuse, st identifitseerib isiku, see aga pole uudisväärtuse seisukohalt vajalik, sest tegemist ei ole avaliku elu tegelasega.

Kuigi uudis keskendub ülevaatele toimunust, rääkides kriminaalmenetluse alustamisest, tulekahju võimalikest põhjustest ja põhjustajatest, annab uudis siiski hinnangu toimunule, nimetades seda õnnetuseks (lõik 12).

TV3 uudis kasutab toimunust ülevaate andmisel öiseid kaadreid, olles ainus telekanal, kes vastavat pilti omab. Uudisest ei selgu, kust (nt päästeamet, politsei, politseisaade)

materjal pärit on. Pildi kvaliteet ja helikvaliteet Priit Laose ülevaate andmisel aga viitavad, et tegemist ei ole TV3 uudiste enda materjaliga.

Pildiliselt on öised kaadrid tuletõrje, päästeameti ja kiirabi kesksed, kuid samas näidatakse ka patsiente, keda viiakse haiglast välja.

Kanal 2, 23.08.2001. Pelgulinna haigla tulekahju (Lisa 4.4.)

Tekst 2:

1. (Toimetaja): Tallinna Pelgulinna Haigla ühes palatis puhkes täna öösel, arvatavasti süütamise tagajärjel, tulekahju. Põlengus hukkus üks liikumisvõimetu patsient, teised kannatada ei saanud. Tulekahju asjas on algatatud kriminaalasi.
2. *Angelina Kasper, Tallinna Pelgulinna Haigla siseosakonna arst:* Selles palatis olid ravil kaks alkohoolse närvisüsteemi ja südamekahjustusega patsienti. Nendest üks lahkus haiglast omavoliliselt kuskil kella ühe paiku. Ning tema lahkumise peale läks valveõde vaatama, mis palatis toimub ja avastas seal tule.
3. *Tallinna Pelgulinna Haigla patsient:* See nii äkki läks põlema siin. Ilmselt see oli pahatahtlik. Suitsuga läheb see pikemat aega. Aga seal olid küllaltki sellised inimesed, kes ei ole meie ühiskonnas nagu heas kirjas. Ja eks nad seal suitsu..., arvavad niimoodi olevat.
4. (Toimetaja): Esmaspäevaks ootab abilinnapea Anders Tsahkna Pelgulinna haigla peaarstilt juhtunu kohta ülevaadet. Linnavalitsus arutab juhtunuga seonduvat esmaspäevasel juhtkonna nõupidamisel.

Pilt: Pelgulinna haigla hoone (päeval), põlenud palat, koristustööd. Rääkijad: Tallinna Pelgulinna Haigla siseosakonna arst Angelina Kasper ja haigla patsient. Tekst: “Pelgulinna haigla põlengu asjus algatati kriminaalasi”.

Kanal 2 uudis rõhutab läbi tekstilise info ekraanil alustatud kriminaalaja, kuid samas ei viita allikale (lõik 1). Uudis keskendub põlengu põhjuste selgitamisele, kasutades selleks pealtnägijate (osaliste) intervjuusid. Nagu TV3 uudis, nii annab ka see lugu hinnangu kahtlustatava isikule (lõik 2 ja 3), kuid kahtlustatava tabamisele Kanal 2 ei viita. Samuti ei täpsusta Kanal 2 hukkunu nime ega vanust, mida tegi TV3.

Pildiliselt kasutab Kanal 2 vaid päevaseid ülesvõtteid.

ETV, 23.08.2001. Pelgulinna haigla tulekahju (Lisa 4.5.)

Tekst 3:

1. *Headline: Asotsiaali põhjustatud Pelgulinna haigla palati põleng lõppes ühe patsiendi surmaga.*
2. Kuigi tervishoiuamet tunnistab, et *asotsiaalidest patsiendid seavad ohtu teiste turvalisuse*, peab amet neile eraldi haigla eraldamist liigseks luksuseks.
3. *Uudis: (Ankur): Pelgulinna haigla siseosakonnas ühe patsiendi hukkumisega lõppenud põlengu tekitamises kahtlustatakse haiglast, vahetult enne tulekahju avastamist lahkunud asotsiaalse taustaga patsienti.*
4. Haigla peaarsti Vello Ilmoja sõnul tuleks asotsiaalsetest oludest pärit patsiendid paigutada eraldi osakonda või erihaiglasse, et vältida taoliste õnnetusjuhtumite kordumist. Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet on seisukohal, et eraldi osakondade või haigla loomine ravikindlustuseta isikute jaoks on liigne luksus.
5. (Toimetaja): Hommikul avanes Pelgulinna haigla siseosakonnas masendav vaatepilt. Tulekahjus on täielikult hävinud kuues palat. Lisaks on tahm ja vesi rikkunud ka vähem kui aasta tagasi remonditud koridori. Tänu haigla personali kiirele tegutsemisele õnnestus öösel põlevast palatist päästa kaks liikumisvõimetut patsienti. Paraku oli ka tuli kiire ning kolmandat patsienti enam päästa ei suudetud.
6. See kurb juhtum tõi välja *ühe nõrga koha tervishoiusüsteemis*. Vaatamata *häire- ja valvesüsteemide olemasolule*, ei saa patsiendid end haiglas tunda kaitstult, kui seal viibivad ka *haiged, kes on ohtlikud* nii enda kui teiste tervisele.
7. Angelina Kasper, *Pelgulinna haigla siseosakonna arst*: Seda, et mõned patsiendid muutuvad rahutuks, aeg-ajalt juhtub, sest et praegu on kõik *haiglad koormatud mingil määral selliste asotsiaalse fooniga patsientidega*.
8. (Toimetaja): Haiglad on kohustatud vastu võtma kõik vältimatut ravi vajavad patsiendid, sõltumata ravikindlustuse olemasolust või sotsiaalsest taustast. Haiglad üritavad *probleemseid ja rahutuid patsiente* teistest küll eraldada, paraku pole see alati võimalik.
9. Pelgulinna haigla peaarsti hinnangul muudaks asotsiaalse taustaga isikutele eriosakondade loomine haiglate töö kergemaks ning turvalisemaks.
10. Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juht Vahur Keldrima tunnistab, et asotsiaalidest patsiendid vähendavad haiglate turvalisust.
11. Vahur Keldrima, *Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhataja*: Ebameeldiva olekuga või käitumisega inimene häiriks, kui ta viibib samas palatis ja kui ta käitub ebaadekvaatselt, siis see häiriks ja vähendaks turvalisust.
12. (Toimetaja): Vaatamata sellele, et Tallinna Volikogus on praegu menetluses nn vaestehaigla asutamise eelnõu, peab Sotsiaal- ja Tervishoiuamet eraldi osakondade või haigla loomist pea-aegu võimatuks.
13. Vahur Keldrima, *Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhataja*: Ei ole Tallinna linnal ega Eesti riigil tervikuna nii palju raha, et teha siis mitme-

profiilset 24 tundi valves olevat haiglat. Vältimatu arstiabi on liigne luksus, et seda teha paralleelselt siis asotsiaalidele.

Pilt: Ankru sissejuhatuse taustpildiks: Pelgulinna haigla pilt, mille sisse on nn sulatatud Päästeameti auto (tekst loetavalt). Uudis: põlenud palat, koridorid, patsiendid, Angelina Kasper, Vello Ilmoja, Vahur Keldrima

Võrreldes TV3 ja Kanal 2 uudistega on ETV Aktuaalse kaamera uudise fookus laiemal sotsiaalsel kontekstil – kuidas lahendada asotsiaalse taustaga inimeste raviprobleeme, tuues välja senise praktika (lõik 6, 8, 10) ning probleemi võimaliku lahenduse (lõik 2, 9, 12, 13). Toimunud tulekahju on teemakäsitluse fooniks. Ajakirjanduslik diskursus on lähtunud põhimõttest: püstita probleem ja too selle kohta näide. Uudises vastandatakse asotsiaalset tulekahju põhjustaja ning hukkunu.

Toimunust antakse ülevaade lõikudes 1, 3, 5. Uudis ei ütle, et tulekahju asjus on alustatud kriminaalmenetlus, küll aga fikseerib sündmuse ja selle põhjustaja (lõik 1). Tulekahju põhjustajast räägitakse juba kindlas kõneviisis ehk sellega antakse isikule kahtlustavana juba hinnang, et ta on süüdlane (lõik 1). Uudis ei viita ühelegi ametlikele uurimisasutusele, kellelt info pärineb.

Kindlas kõneviisis (lõik 1) väljendab uudis, et tulekahjus on süüdi asotsiaal. Arvestades, et tegemist on (lõik 1) uudistesaaate headline'iga, annab see selge fooni kogu teemakäsitlusele. Uudise avalõigus (lõik 3) on tekst õiguslikus mõttes korrektsem ning väljendab, et toimunus kahtlustatakse asotsiaali.

Kui TV3 kui ka Kanal 2 olid teemakäsitluses toimunu kesksed ning kasutasid info edastamisel haigla personali (Angelina Kasper – TV3 ja Kanal 2) ja patsiendi (Kanal 2) intervjuusid, siis ETV on sotsiaalse probleemi keskne. Ka ETV kasutab Angelina Kasperit infoandjana, kuid teises kontekstis (lõik 7).

Ka ETV viitab haigla häire- ja valvesüsteemide, kuid ei seo nende töökorras olemist otseselt tulekahju põhjustega.

Pildiliselt kasutab ETV tulekahju järgse päeva ülesvõtteid.

ETV, 23.08.2001. Tabatud on tulekahju põhjustaja (Lisa 4.6.)

Tekst 4:

1. Ankur: Politseiameti pressiesindaja teatas Aktuaalsele Kaamerale, et Pelgulinna haigla põlengu **oletatav** põhjustaja, 47-aastane Jüri, peeti politseinike poolt täna kinni.
2. Kahtlusalune tunnistas, et suitsetas öösel haigla palatis ja oli pannud suitsukoni tikutopsiga öökappi. Esialgse versiooni kohaselt saigi tulekahju alguse kapist.
3. Surma põhjustamise kohta algatas politsei kriminaalmenetluse.

Pilt: Ankur, taustpildiks: Pelgulinna haigla pilt, mille sisse on nn sulatatud Päästeameti auto (tekst loetavalt).

Tegemist on eelmise uudise jätku-uudisega. Siin järgib ajakirjanduslik diskursus õiguslikku diskursust. Uudis toob välja jada: alustatud kriminaalmenetlus – kahtlustatav – kahtlustatava tabamine – esialgne uurimisversioon. Uudis ei ole küll üles ehitatud kriminaalmenetluse etappide ajalises järjestuses, vaid fookusesse on toodud kahtlustatava tabamine (lõik 1) ning kriminaalmenetluse alustamisele viidatakse viimases, so 3. lõigus. Uudis toob välja kahtlustatava nime ja vanuse.

Uudis on politseiinfo-keskne: infoallikaks on Politseiameti pressiesindaja (institutsionaalsena), ka on info otseselt seotud politsei tööga. Kriminaalmenetluse alustamise põhjusena mainitakse surma põhjustamist.

Selle uudisega antakse toimunule ülevaade õiguslikus kontekstis.

ETV, 21.08.2001. Keskkriminaalpolitsei ei alustanud kriminaalmenetlust Liiviku suhtes (Lisa 4.1.)

Tekst 5:

1. Keskkriminaalpolitsei otsustas täna **mitte alustada** kriminaalmenetlust erastamisagentuuri peadirektori Jaak Liiviku suhtes, põhjendusega, et Liiviku tegevuses pole kuriteosündmust ega -koosseisu.
2. *Samasugusele järeldusele jõudsid uurimisorganid ka pärast Riigikogu Rahvaliidu fraktsiooni aseesimehe Andres Variku esimest avaldust 29. mail.*
3. Variku sõnul oli avalduse esitamise ajendiks Liiviku väide, et Erastamisagentuuri nõukogu pole kursis viimaste lepingumuudatustega ning et ka ta ise pole lepingut terves ulatuses läbi lugenud, kuid allkirjastas lepingu sellele vaatamata.

4. Liiviku sõnul ei vasta need süüdistused tõele.

Pilt: Kolm meest allkirjastavad lepinguid, allkirja andmine, käesurumine, Liivik (suures plaanis). Ekraanil on tekst: 30. aprill.

Uudisest selgub, et keskkriminaalpolitsei ei alustanud kriminaalmenetlust erastamisagentuuri juhi Jaak Liiviku suhtes, kuna tema tegevuses puudus kuriteosündmus ja -koosseis. Kui uurimisorganile esitatakse avaldus, siis on uurijal õigus kümne päeva jooksul otsustada, kas alustada, tuginedes esitatud materjalidele, kriminaalmenetlust või mitte (KrMK §93). Õiguslikult pole selles etapis veel tegemist otseselt kriminaalmenetluse algusega, kuid uurimisasutus annab toimunule sel hetkel õigusliku hinnangu.

Õiguslikus diskursuses on uudises tegemist kahe erineva avalduse esitamisega kriminaalasja alustamiseks: esimese avalduse esitas Andres Varik 29. mail ning teise, selle uudise kontekstis, esitas Varik (umbes) 10.08. Ajakirjanduslik diskursus ei tee nendel kahel avaldusel selget vahet ja on need omavahel sidunud.

Rääkivateks tegutsejateks tsitaatide kaudu on nii Andres Varik kui ka Jaak Liivik. Keskkriminaalpolitsei on esindatud institutsionaalse tegutsejana.

Ajakirjandus on konstrueerinud sündmuse ebatäpselt. Uudisest ei selgu:

- millist lepingut Liivik polnud läbi lugenud, kui selle allkirjastas – tegu,
- millisele õiguskaitseasutusele esitas Varik esimese avalduse,
- kas avalduses esitatud põhjendused ja motivatsioon uurimise alustamiseks olid mõlema avalduse juures samad.

Neile küsimustele saab aga vastused näiteks uudisteagentuuri BNS uudisest “Politsei ei võtnud taas Rahvaliidu Liiviku-avaldust kuulda” (Lisa 4).

Pildiliselt: alates teisest lõigust näidatakse kolme meest, kes sõlmivad lepingut, annavad allkirju. Kui vaataja ei tea, kes need mehed on, siis ta seda ka teada ei saa, sest tekstis puudub viide konkreetsele sündmusele, mida näidatakse. Kui ekraani ülemisse vasakusse serva ilmub kolmanda lõigu keskel tekst “30. aprill”, siis sisuliselt

annab see viite sündmusele, aga see on ebapiisav. Vaataja võib eeldada, et just nende lepingute allkirjastamine oli avalduse esitamise aluseks ja see toimus 30. aprillil, kuid ta ei saa endiselt teada, mis lepingutest käib jutt. Seda, et 30. aprillil sõlmiti AS Eesti Raudtee 66 protsendi aktsiate erastamise leping ja nende lepingute sõlmimise järgne Liiviku kommentaar oli aluseks avaldusele, ei selgu kusagilt.

Milline ekraanil olevatest meestest on Liivik, sellele küsimusele saab vaataja vastuse kolmanda lõigu ajal, kui näidatakse suures plaanis Jaak Liivikut. Samas võib eeldada, et kuivõrd Liiviku näol on tegemist tuntud inimesega, tunneb vaataja ta ära.

Uudis konstrueerib sündmust ebatäpselt ning ei anna vaatajale piisavalt informatsiooni toimunust. Uudis ei anna ülevaadet toimunu laiemast kontekstist ja eelnevatest sündmustest (nt esimese avalduse järgi ei alustanud kriminaalmenetlust kaitsepolitsei; samal ajal toimus avalikkuses diskussioon raudtee erastamise kasulikkuses-kahjulikkuses). Küll aga annab allikana keskkriminaalpolitsei uudisele kuriteo konteksti.

ETV, 23.08.2001. Lõpetati kriminaalasi Ilona Saari suhtes (Lisa 4.7.)

Tekst 6:

1. (Ankur): Keskkriminaalpolitsei lõpetas kriminaalasia Pro Kapital Grupi endise juhatuse liikme Ilona Saari suhtes. Kriminaalasi algatati juunis Ernesto Preatoni avalduse alusel.
2. Preatoni väitel ostis Ilona Saari kaks kinnistut Tallinnas Logi tänavas firma põhikirja vastaselt ja on toonud firmale kahju 17,8 miljonit krooni.
3. Uuriija selgitas välja, et Ilona Saari tegutses talle antud volituste piires ega tekitanud lepingutega Pro Kapitalile mingit kahju.

Pilt: Ankur, taustpildiks: Ilona Saari. Uudise teisest lõigust: Ernesto Preatoni, Ilona Saari.

Kes on Ilona Saari? Uudis väärtustub Ernesto Preatoni isiku kaudu ja tema avalduse kaudu oma ettevõtte juhatuse liikme suhtes.

Õiguslikult on tegemist kriminaalmenetluse eeluurimise lõppemisega. Uudis ei võta üle õiguslikku diskursust kriminaalasia lõpetamise seletamiseks (lõik 3), vaid viitab

uurija seisukohale, et Ilona Saari ei ületanud võimupiire ega tekitanud kahju. Seega pole uudise väärtustatus seotud mitte menetlusega, vaid isikutega.

Keskkriminaalpolitseile viidatakse 1. ja 3. lõigus. Esimeses lõigus antakse ülevaade toimunud eeluurimisest, fikseerides selle alguse ja lõpu. Lõigus 2 antakse aga taustinfo kriminaalmenetluse alustamise seletuseks ning 3 lõik viitab uurija motivatsioonile. Uudis väärtustab konkreetsel päeval vastu võetud menetlusotsust, andes aga sellele ka taustinfo.

Infoallikaks on keskkriminaalpolitsei, kelle infole tuginetakse. Refereeritav tegelane on Preatoni.

Uudise katteplaanideks on valitud arvatavasti arhiivimaterjal (sellele ei viidata).

TV3, 23.08.2001. Siseministri autovargus (Lisa 4.3.)

Tekst 7:

1. (Ankur): Siseminister Tarmo Looduselt varastati ööl vastu tänaast Vilniuses ametiauto Audi A6. Leedus koos abikaasa ja autojuhiga olnud *minister ei parkinud autot tasulisse parklasse.*
2. (Toimetaja): Tarmo Loodus *võttis ligi pool miljonit krooni maksnud ametiautoga ette poolametliku komanderingu*, mille käigus külastas ka oma onu. Kuigi ta tasus enda ja abikaasa ööbimiskulud hotellis ise, oli ministeerium Leetu lähendanud ka ministri autojuhi.
3. Auto kadus täna öösel hotelli eest.
4. (Toimetaja): Miks hoidis siseminister autot hotelli ees, aga mitte hotelli tasulises parklas või valvatavas parklas?
5. *Allan Piik, siseministeeriumi asekanstler:* Selles on nüüd küsimus, et kui homme saabub minister ja autojuht tagasi Eestisse, siis me arutame seda küsimust: miks autojuht, kelle ülesandeks on turvata ja õigesti autot parkida, ei teinud seda.
6. (Toimetaja): Ministri autot hakkab otsima Leedu politsei.
7. *Allan Piik, siseministeeriumi asekanstler:* Meie oleme esitanud Leedu politseile kõik autoga puutuvad andmed, mis puudutas nüüd Leedu politsei poolset küsimist meile. Ja praeguseks momendiks ma ei tea, mis on juhtunud, kuid ma usun, et kui midagi selgub, Leedu politsei meid informeerib.
8. (Toimetaja): Siseministeeriumi asekanstleri teatel tuuakse minister Leedust tagasi Leedu siseministeeriumi autoga. Sellele läheb Eesti piirile vastu Eesti ministeeriumi auto.

9. (Toimetaja): Kas siseminister Tarmo Loodus on Leedus eravisiidil või ametlikul visiidil?

10. *Allan Piik, siseministeeriumi aseksantsler:* Siseminister Tarmo Loodus on Leedus eravisiidil, kuid tänasest on tema Klaipedas Baltimaade tuletõrjespordi võistluste avamisel

Pilt: Uudises on kasutatud arhiivimaterjali: Tarmo Loodus autoroolis (suur plaan, filmitud on kõrvalistmelt) ning õine siseministeeriumi hoone. Intervjuu on tehtud siseministeeriumi aseksantsler Allan Piigiga (päeval).

Toimunud on autovargus ning asja uurib Leedu politsei, mida uudises konstateeritakse, viidates, et Leedu politsei on küsinud infot asja uurimiseks. Uudise fookus pole mitte juhtunul, vaid selle põhjuste selgitamisel. Uudis annab hinnangu ministri tegevusele. Loo fookus on suunatud ministri Leedus viibimise (pool)ametlikkusele, andes sellega fooni, et minister on kasutanud ametiautot erasõiduks (lõik 2). Ajakirjanik üritab juhtunu eest teha vastutavaks ministrit (lõik 4).

Uudis on väärtustanud juhtunuga seotud isiku – siseminister (positsioon) ja tema tegevus (poolametlik visiit). Sellest, et vargus on kriminaalkorras karistatav tegu, läheb uudis mööda, viitamata ka kriminaalmenetluse alustamisele.

Ametlikuks infoallikas on siseministeeriumi aseksantsler. Kommentaare pole küsitud ei Leedu politseilt ega ka mitte minister Looduselt endalt.

Pildilisel on kasutatud arhiivikaadreid. Sellele puudub küll otsene vihje (tekst ekraanil), kuid seda saab eeldada, kuna minister viibib ju Leedus.

Uudis ei keskendu ajakirjanduslikus diskursuses kriminaalmenetlusele. Uudises öeldakse, et auto varastati ning et asja uurib Leedu politsei. Toimunud kuriteo fakt saab uudises kinnituse, aga seda ei laiendata.

TV3, 25.08.2001. Avarii teinud politseinik sooritas enesetapu (lisa 4.8.)

Tekst 8:

1. (*Headline*): **Avarii teinud politseinik sooritas enesetapu.**

2. (Ankur/Toimetaja): Tartu politsei 44-aastane juhtivinspektor Urmas Laansalu sõitis täna ennelõunal kella poole kaheteistkümne paiku Tartu–Ilmatsalu maanteel ametiautoga Opel Vectra vastu puud. Toimunud uurima hakanud politseil on alust arvata, et **õnnetuspaigalt** surnult leitud politseinik hukkus enesetapu tagajärjel.
3. *Peeter Rehema, Tartu politsei pressiesindaja:* Paarkümmend minutit enne seda avariid oli ta prefektuuris ja nende inimsete sõnul, kellega ta siin vestles, oli ta täiesti kaine, korras, täie tervise juures.
4. (Toimetaja): Edasi võttis Laansalu ametiauto ja väljus Tartust Ilmatsalu maanteed pidi. Õnnetus juhtus maantee viiendal kilomeetril.
5. *Peeter Rehema, Tartu politsei pressiesindaja:* Vasakkurvist sõitis ta sisekurvi välja ja seal heinamaal kasvanud puu külge.
6. (Toimetaja): Suure tõenäosusega **õnnetuse** hetkel autos kaasreisijaid ei olnud.
7. *Peeter Rehema, Tartu politsei pressiesindaja:* Meil ei ole mitte mingeid andmeid, mis laseksid oletada, et autos olnuks kaasasõitjaid. Vahetult peale avariid üks lähedal elava maja elanik läks auto juurde ja ei näinud ei autos ega auto lähedal mitte kedagi.
8. Surm ei olnud saanud *mitte avariist saadud vigastustest* vaid tulirelva lähilasust pähe. Autos oli mehe enda teenistuspüstol Makarov.
9. (Toimetaja): Kas praegu on põhjust oletada, et tegemist oli *siiski enesetapuga, mitte mõrvaga?*
10. *Peeter Rehema, Tartu politsei pressiesindaja:* Kõik seni kogutud andmed näitavad jah enesetapu versiooni.
11. (Toimetaja): Teenistuslik juurdlus on algatatud. Kas Laansalu oli õnnetuse hetkel purjus või mitte, selgub Rehema kinnitusel alles esmaspäeva pärastlõunal.
12. Hukkunud politseinik Urmas Laansalust jäid järele abikaasa ja kolm last, keda nüüdseks on õnnetusest teavitatud.

Pilt: Tühi korrapidaja ruum; arvutid, asfalttee (liikuvast autost filmitud); politseiautod; politseinikud; politseiauto, mille antenni küljes on leinalint. Intervjuu ajal Tartu Politsei pressiesindaja Peeter Rehemaga on ekraanil taustpilt: politsei logo ja tekst: Telefonil Peeter Rehema, Tartu Politsei pressiesindaja.

Uudises kajastub autoõnnetus, mille järgselt sooritas politseinik enesetapu. Teema on ajakirjanduslikus diskursuses seotud eetikareeglitega (Eesti ajakirjanduseetika koodeksi p. 4.5.).

Sündmuste ahel: autoõnnetus – enesetapp – politsei uurimine. Uudise fookus on enesetapu teemal, nimetades juhtunut õnnetuseks. Infoandjaks Tartu politsei

pressiesindaja Peeter Rehema. Rehema annab intervjuus ülevaate toimunust ja politsei tegevusest detailselt (lõik 3, 5, 7, 10).

Uudisest ei selgu, kas alustati kriminaalmenetlust või mitte. Vastavalt Kriminaalmenetluse koodeksi § 93 alustab uurija või prokurör menetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga. Samas näeb koodeks § 5 lg 1 p 8 ette menetlust välistava asjaoluna isiku surma: *isiku surma korral, välja arvatud juhul, kui menetlus kriminaalasjas on vajalik surnu rehabiliteerimiseks või teise isiku suhtes kriminaalasja uuendamiseks uute asjaolude avastamisel*. Ajakirjanduslikus diskursuses viidatakse uurimisele ja andmete kogumisele, mis on kriminaalmenetluse toimingud (lõik 2, 7, 10), samas viitab lõik 11 ametkondlikule juurdlusele. Võib oletada, et kui ka kriminaalmenetlust alustati asjaolude selgitamiseks, siis see lõpetati.

Uudises ei keskenduta õiguslikule diskursusele, vaid fookus on toimunul. Viide, et politseinik suri enesetapu tagajärjel, on esitatud kindlas kõneviisis lõikudes 1 (*headline*), 2 (uudise avalõik) ning 9 ja 10 (politsei kommentaar).

Uudises lõigud 2, 8 välistavad võimaluse, et tegemist võis olla avariist tingitud surmaga. Infoallikaks on politsei.

Teatav vastuolu on lõikude 3 ja 11 vahel. Nimelt väidab Rehema (lõik 3) kindlalt, et Laansalu oli kaine ja täie tervise juures, kuid 11. lõigus rõhutab toimetaja oma tekstis, et seda alles selgitatakse. Ehk sisuliselt annab Rehema oma sõnadega esialgse hinnangu, luues sellega toimunule fooni, mida alles kontrolitakse.

Uudises avalikustatakse politseiniku nimi ja vanus (lõik 2) ja viidatakse tema lähedastele (lõik 12). Enesetapu teema kajastamine ajakirjanduses kuulub nn delikaatsete teemade hulka ning on seotud ajakirjanduse eetikavaldkonnaga. Et tegemist on politseiniku enesetapuga, on aru saada, miks on TV3 avalikustanud hukkunu nime. Samas ei ole põhjendatud viide pere kolmele lapsele (lõik 12).

Arvestades, et Tartu politsei pressiesindajaga on tehtud telefoniintervjuu ning võrreldes käesoleva uudise pilti ETV uudise omaga, võib väita, et loo katteplaaniid pärinesid arhiivist.

Nimetatud loole järgnes telefoniintervjuu siseminister Tarmo Loodusega (lisa 7.8.), kus minister annab enesetapu võimalikule põhjusele hinnangu, väites, et selle põhjuseks oli politsei halb maine, mis tekitas politseinikus hirmu eksida.

ETV, 25.08.2001. Tartu politseiprefektuuri töötajad uurivad kolleegi enesetappu (Lisa 4.9.)

Tekst 9:

1. (*Headline*): Tartu politseiprefektuuri töötajad uurivad kolleegi enesetappu.
2. (Ankur): Tartu politseiprefektuuri juhtivinspektor Urmas Laansalu lasi end täna ennelõunal teenistusülesannete täitmisel maha.
3. Sündmuste asjaolusid sõitsid Tartusse selgitama siseminister Tarmo Loodus ja politsei peadirektor Harry Tuul.
4. (Toimetaja): Tartu–Ilmatsalu maantee viiendal kilomeetril sõitis Laansalu pikas vasakkurvis sisekurvi teelt välja – ligi 100 meetrit üle karjamaa, vastu kaske. Kiirabiarsti kinnitusel ei olnud avarii vigastused märkimisväärsed. Surma põhjus – lähilask pähe.
5. Pealtnägija: Ma vaatasin, et ta ei liigutanud ennast seal. Ma kustutasin tuled ära ja kohe ma panin kinni. Ja siis pärast, noh, vaatasin, et ei liiguta nagu. Ja läksin teiselt poolt vaatama. Oli maas, noh püstol oli käes. Ja siis vaatasin, et siin tagakuklas oli auk.
6. (Toimetaja): *Urmas Laansalu töötas Tartu politseis selle asutamisest peale, aastast 1991. On olnud vanemkonstaabli, juhtivinspektori ja aseprefekti ametikohal.*
7. Tarmo Loodus, siseminister: Kui me täna vaatame, millistes tingimustes Eesti politseinikud töötavad, siis ühest küljest need – *kriminogeenne olukord*, teisest küljest kindlasti ka see, *mida ja kuidas avalikkus suhtleb, suhtub politseisse.* Ega me siin täna ju heade tulemustega hiilata kahjuks suhtumise osas ei saa. See võib olla üks põhjustest, kuid meie ilmselt ei saa sellele küsimusele lõplikku vastust kunagi, miks ta nii tegi?
8. Harry Tuul, Politseiameti peadirektor: *Ilmselt ta oli šokiseisundis.* Inimene kes päevast-päeva puutub kokku selliste küsimustega nagu politseinike distsipliin, järelevalve. Ilmselt ta otsustas ennast sellisel viisil karistada, kahjuks.
9. Tarmo Loodus, siseminister: Paraku ma arvan, et meil on vaja uuesti rääkida ja mitte ainult rääkida, vaid leida ka rahalised vahendid selleks, et politseinike stressi maandamisega tegelda.
10. (Ankur): Siseminister Tarmo Loodus ja politsei peadirektor Harry Tuul avaldavad juhtunu pärast sügavat kahetsust ja kaastunnet Urmas Laansalu lähedastele.

Pilt: asfalttee, millel selged jäljed lähevad teelt välja; auto jäljed rohus. kolm väikest küünalt rohu sees; kolm inimest panevad pilti raami, Laansalu pilt leinalindiga. Intervjuud: pealtnägija, siseminister Loodus, politseiameti juht Harry Tuul.

Nagu TV3, nii ka ETV uudisest ei selgu, kas tegemist on kriminaalmenetluse alustamisega või mitte. Esimeses lõigus viidatakse aga toimuvale uurimisele väga selgelt. Ka selles uudises rõhutatakse, et toimus enesetapp (lõik 1, 2), mida kinnitab ka kiirabi (lõik 4). Juhtunust annab ülevaate ajakirjanik ise ning pealtnägija.

Proportsionaalselt on loo fookus enesetapu võimaliku põhjuse selgitamisel (lõik 7, 8, 9), kui annavad intervjuud siseminister ja politseiameti juht.

TV3 uudis avalikustas politseiniku nime, vanuse ja viitas kolmele lapsele. ETV avalikustab nime, mehe ametikäigu ning pildi. ETV viitab üldisemalt lähedatele, kellele avaldatakse kaastunnet (lõik 10).

ETV kasutab katteplaanidena õnnetuskohal filmitud materjali.

TV3, 26.08.2001. Raske liiklusõnnetus Tallinnas (Lisa 4.10.)

Tekst 10:

1. (Ankur): *Täna hommikul* kell poole kaheksa paiku Pirita–Kose ringrajal toiminud õnnetus viis kolme noore inimese elu. Jätkuvalt on väga raske ka neljanda autos viibinud noormehe seisund.
2. Häirekeskus sai **õnnetusest teate** alles kümnekond minutit pärast avariid.
3. Kohale rutanud parameedikuil tuli fikseerida 22-aastase Andrei, 19-aastase Jekaterina ja 20-aastase Aleksei surm juba sündmuskohal. Vähe lootust andsid arstid ka **õnnetuses** palju roideid murdnud ja kopsu vigastanud 20-aastasele Konstantinile, kelle vigastused Mustamäe haigla intensiivpalati teatel ei võta noormehelt siiski elulootust. Viies kannatanu, 20-aastane Mamed, suutis **õnnetuse** järel omal jalal ringi kõndida. Kohal käisid ka päästetöötajad, kel tuli tagaistmel sõitjad lootusetus olukorras autost välja löigata.
4. Õnnetuse põhjustas tõenäoliselt vägev kiirus, mille tõttu Opel enam teel püsida ei suutnud. Juhitavuse kaotanud auto pörutas kõigepealt vastu teepervel kasvanud puud ja pöördus löögi mõjul katusele.
5. *Rohkeid kuldehteid kandnud noored* olid politsei teatel joobes. Esiistmel olid mõlemal sõitjal kinnitamata ka turvavööd.
6. Kes täpselt autot juhtis, on veel selgitamisel.

Pilt: Ekraanil tekst: täna kell 8.30. Politseiauto, päästeametnikud pööravad autovrakki ratastele, auto tagaistmelt paistab hetkeks surnukeha, kaks päästetöötajat tirivad autost välja surnukeha, politseinikud autovraki juures (ees lina all laip), kummikinnastega politseinikud tegutsemas (eeldada võib, et tõendeid kogumas), auto osad mööda muru laiali, politseinikud autovraki juures (ekraani all paremas nurgas on näha lamava isiku jalgu), päästeameti auto, päästetöötajad.

Uudist kajastas ainsana TV3, kel oli ka pilt toimunust. Tegemist oli raske liiklusõnnetusega, kus hukkus kolm inimest, üks sai raskeid kehavigastusi ja üks pääses vigastusteta. Uudis toob välja kõigi õnnetuses osalenute nimed ja vanused (lõik 3), mis annavad viite, et tegemist võis olla vene keelt kõnelevate noortega. Heaks tooniks ei saa lugeda noorte iseloomustust sõnadega: *raskeid kuldehteid kandvad noored* (lõik 5).

Uudises viidatakse institutsionaalsetele infoallikatele: politsei, häirekeskus, päästeamet, Mustamäe haigla.

Õiguslikus kontekstis on toimunu uurimiseks alustatud kriminaalmenetlus. Seda ei väida uudise tekst, kuid sellele viitab pilt. Ajakirjanduslik diskursus keskendub toimunu kirjeldamisele ning uudise pilt näitab tagajärge juhtunust.

Pildis näidatakse politseinike ja päästetöötajate tegutsemist, kuid hetkeks on näha ka ohvreid. Peab märkima, et kuigi ükski ohver pole tuvastatav (ajaliselt lühike aeg, üldplaan), annavad katteplaanid väga emotsionaalse ja selge ülevaate toimunud õnnetusest.

Nädala kokkuvõte

Analüüsitud perioodil oli kriminaalasjadega seotud uudiseid kokku 10, mis enamasti olid seotud kriminaalmenetluse alustamise etapiga. Vaadeldaval perioodil ei kajastatud ühtegi kohtumenetlusega seotud uudist.

Kokku kajastasid kanalid 6 erinevat sündmust:

1. Pelgulinna haigla tulekahju,

2. Jaak Liiviku suhtes kriminaalmenetluse mitteamustamine,
3. Kriminaalmenetluse lõpetamine Ilona Saari suhtes,
4. Siseministri autovargus,
5. Tartu Politseiprefektuuri juhtivinspektori enesetapp,
6. Pirita teel toimunud õnnetus.

Pelgulinna haigla tulekahju toimumist kajastasid kõik kolm telekanalit. Vaid TV3-l oli olemas pilt otse toimumiskohast. Kanal 2 ja ETV näitasid vaid tulekahju tagajärgi. Kõik kanalid viitasid kriminaalmenetluse alustamisele seoses tulekahjuga. TV3 ja Kanal 2 uudised olid fookusega toimunud, ETV käsitles teemat läbi sotsiaalse konteksti ning tegi teise uudise seoses kriminaalmenetlusega.

Üllatav on aga uudiste juures asjaolu, et kriminaalmenetluse alustamise alust kajastasid kõik kanalid erinevalt. TV3 viitas *“Toimunu kohta on algatatud kriminaalasi. Täpsem juurdlus peab selgitama veel, kas haiglas eirati tuletõrje eeskirju või mitte”*, Kanal 2 viitas üldiselt: *“Tulekahju asjas on algatatud kriminaalasi”* ning ETV: *“Surma põhjustamise kohta algatas politsei kriminaalmenetluse”*.

Kõik kolm kanalit toovad välja tulekahju põhjustajana (kindlas kõneviisis) asotsiaalse taustaga alkohooliku, keda nimetatakse esimeses mainingus süüdlaseks. Alles järgnevast tekstist selgub, et tegemist on alles kahtlustatavaga. TV3 ja ETV märgivad uudises, et kahtlustatav on tabatud.

Tulekahju-uudiste juures fikseeritakse konkreetselt kriminaalmenetluse alustamine, mida näiteks ei tehta teiste nädala jooksul olnud uudiste juures.

Tartu Politseiprefektuuri juhtivinspektori enesetappu kajastasid TV3 ja ETV (viimase väite juures tuleb siiski arvestada, et Kanal 2 Päevapeegli saadet ei olnud eetris laupäeval ja pühapäeval). Kummagi kanali uudistest ei selgu, kas juhtumi asjaolude selgitamiseks alustati kriminaalmenetlus või mitte. Samas viitavad mõlemad kanalid, et toimub uurimine ja andmete kogumine.

Enesetapu teema kuulub ajakirjanduslikult delikaatsete teemade hulka, mis tekitab küsimuse uudise väärtustamisest ning esiletoomisest. Mõlemad kanalid kajastasid uudist saate headline'is, TV3-s oli juhtum esiuudis ning ETV-s teine uudis.

Mõlemad kanalid kasutasid infoallikana siseminister Tarmo Loodust. TV3 tegi siseministriga eraldi pikema intervjuu (pärast sündmuse kajastust), ETV kasutas intervjuud juba uudislõigu sees. TV3 kasutas ametliku infoallikana politsei pressiesindajat.

Uudises nimetatakse toimunut õnnetuseks ning ei mainita selgelt, et asja uurimiseks alustati kriminaalmenetlus.

Siseminister Looduse kommentaarid andsid uudisele selge fooni: tegemist oli stressis ja pinges töötajaga, kes – kartes avalikkuse hukkamõistu (toimus autoavarii) – otsustas endalt elu võtta. Selline lähenemine viib teema fookuse juhtunult politsei töö ja mainega seotud üldisele kontekstile.

Peaaegu kõigi uudiste (va siseministri auto vargus TV3-s ja ETV-s Pelgulinna haigla esimene uudis) puhul on info dikteerijaks uurimisasutus ehk ajakirjandus väljendab toimunut läbi uurimisasutuse seisukoha. Uudiste peamine fookus on toimunu kirjeldamisel.

Huvitav konfliktikoht on Jaak Liiviku uudises. Nimelt kajastab uudis, et juba teist korda ei alustata Rahvaliidu liikme avalduse peale kriminaalmenetlust. Sellega aga vastanduvad poliitiline surve ja uurimisasutuse õiguslik hinnang.

5.1.2. Uudised 29.10.–04.11.2001

TV3, 29.10.2001. Tallinna Linnakohus mõistis süüdi šotlase William Haini ja tema kaaslase Sergei Petrenko (Lisa 5.1.)

Tekst 11:

1. (Ankur): Tallinna Linnakohus mõistis täna vangi narkootikumidega äritsemises šotlase William Haini ja tema kaaslase Sergei Petrenko.
2. Mehed üritasid läbi Tallinna reisisadama riigist välja viia ülisuurt kogust oopiumi. Hangeldajate käes oli *19,4 kg meelemürki*.
3. (Toimetaja): Kohtualused püüdsid sõiduauto Opel Omega bensiinipaaki ehitatud peidikutes Eestist välja viia ligi 20 kg oopiumi, millest *näiteks Šoti narkoturul oleks teeninud ligi 24 miljonit Eesti krooni*.
4. Väidetavalt tõukasid 43-aastast Haini kuriteole suured võlad. *Nüüd on ta ilma jäänud oma Šotimaal asuvast pubist ja majast, mille võlgade katteks ära võttis pank.*
5. Meeste salakaubavedu seostatakse tihedalt kahe Šoti allilmaautoriteedi Robert Wrighti ja Leslie Browniga, kes Šoti vanglas ootavad Eestisse väljasaatmist. *Mõlema mehe advokaadid teevad jõupingutusi, et see protsess teoks ei saaks.*
6. Väidetavalt soovisid just Wright ja Brown luua uut narkokanalit läbi Eesti Inglismaale Aasiast pärinevatele narkosaadetistele.
7. Tallinna Linnakohus otsustas Haini karistada kolmeaastase vangistusega.
8. Hain on ka oma süüd tunnistanud.
9. Petrenkot, kes oma süüd aga eitas, karistas kohus kolme aasta ja kaheksa kuu pikkuse karistusega.
10. Hain tunnistas muuhulgas kohtus, et salakaubaveo õnnestumise korral lubati talle *valurahaks ligi pool miljonit Eesti krooni*.
11. Haini näol on tegemist teise Briti alamaga, kes Eestis vangi mõistetakse.
12. Kuna mees on juba reaalselt aasta aega ära istunud, siis tahab ta *järgmisel kevadel taotleda ennetähtaegset vabastamist*.

Pilt: Pilt kohtusaalist otsuse ettelugemiselt. Kohtunik Merle Parts ja kaasistujad. William Hain, Haini advokaat, prokurör Toomas Tomberg, Sergei Petrenko.

Kohtu-uudis. Õiguslikus diskursuses on tegemist kriminaalprotsessi ühe etapi lõppemisega. Sellele uudisele saab järgneda kas otsuse jõustumine ja karistuse kandmine või edasikaebamine kohtu järgmistele astmetele.

Tallinna Linnakohus on langetanud otsuse narkokuriteo toimepanijate suhtes. Uudise väärtustatust määravad nii kuriteoliik kui ka see, et teo üheks toimepanijaks on välismaalane (lõik 1, 11). Mõlemat asjaolu rõhutab uudis juba sissejuhatuses (lõik 1 ja 2). Uudis viitab kohe esimeses lõigus karistusele – linnakohus mõistis vangi, kuid karistuse määrale (rangusele) viidatakse alles lõikudes 7 ja 9.

Uudis ei viita ühelegi konkreetsele infoallikale. Uudis annab ülevaate toimunust (lõik 2, 3) ning viitab kohtulikule arutelule (lõik 4, 5, 6, 8, 9,10) ja kohtuotsusele (lõik1, 7, 9). Samas viitab uudis ka juba järgmisele kriminaalasjale, mis on seotud antud kuriteoga (lõik 5, 6).

Uudise tegelasteks on:

- Tallinna Linnakohus, kes langetas otsuse narkokuriteos.
- Šotlane William Hain, kes tunnistas end kohtus süüdi (lõik 8) ning on nõus oma karistust kandma (lõik 12). Samas viidatakse ka juba tulevikule, st Hain kavatses taotleda kevadel ennetähtaegset vabastamist.

Uudis märgib ka Haini tegevuse motiivi, viidates võlgadele (lõik 4) ning võimalikule kasule (lõik 10). Lause: “Väidetavalt tõukasid 43-aastast Haini kuriteole suured võlad.” (lõik 4) on esitatud sisuliselt oletusena, mida samas justkui tõestatakse lausega: “Nüüd on ta ilma jäänud oma Šotimaal asuvast pubist ja majast, mille võlgade katteks ära võttis pank.”

- Sergei Petrenko, keda nimetatakse Haini kaasosaliseks (lõik 1, 9). Petrenko ennast süüdi ei tunnistanud ning talle määras kohus karmima karistuse.
- Šoti allilmaautoriteedid Robert Wrighti ja Leslie Browniga (lõik 5, 6, 10). Uudis seostab neid konkreetse juhtumiga viidates, et just Wright ja Brown soovisid luua uut narkokanalit läbi Eesti Inglismaale ning nemad lubasid Hainile kuriteo toimepanemise eest valuraha.

Uudise järgi ootavad mehed Šoti vanglas Eestisse väljasaatmist (lõik 5) ning samas viitab võimalikule tulevikustsenaariumile, väites, et mõlema mehe advokaadid teevad jõupingutusi, et see protsess teoks ei saaks.

Uudis on eelkõige šotlase William Haini isiku keskne. Tema kaasosalisest Sergei Petrenkost räägitakse vaid kahes lõigus.

Kuigi uudis ei viita konkreetsele allikale, on uudis konstrueeritud uurimistulemuste keskseks – viidates toimunule, seostele teise kuriteoga, Haini tegevuse motivatsioonile. Selline info saab pärineda kas uurimisasutuselt või kohtuotsuse ettelugemiselt. Kui arvestada, et kanalil on olemas pilt kohtusaalist (otsuse ettelugemine), võib eeldada, et ajakirjandusliku diskursuse aluseks on olnud kohtuotsus. Samas viitab ETV (uudis lisas 5.4 ja tekst 12) uurimisasutusena Kaitsepolitseile.

Samas viitab uudis ka tulevikule – Haini plaanitud taotlus enneaegseks vabanemiseks. Selle info allikaks saab olla kas Hain või tema advokaat. Hainiga seoses saame eeldada, et kriminaalprotsess jätkub karistuse kandmisega ehk protsessi viimase etapiga. Uudis aga ei viita Petrenko edasisele tegevusele või kavatsustele, näiteks kas ta kavatseb otsuse edasi kaevata (ta ei tunnistanud ju end kohtus süüdi) või kavatseb ta vaidlustada karistuse määra, sest tegemist oli kaasosalisega.

Pildiliselt: pilt näitab kohtuotsuse ettelugemist. Suures plaanis näidatakse nii Haini kui ka Petrenkot.

ETV, 29.10.2001. Tallinna Linnakohus mõistis süüdi šotlase William Haini ja tema kaaslase Sergei Petrenko (Lisa 5.4)

Tekst 12:

1. (Ankur): Oopiumiga Tallinna sadamas aasta tagasi vahele jäänud mehed lähevad vangi.
2. Tallina Linnakohus mõistis šotlasele William Hainile kolm aastat ja Ukrainas sündinud Eesti kodanikule Sergei Petrenkole kolme aasta ja kaheksa kuud vabadusekaotust.
3. Kaitsepolitsei tabas Haini ja Petrenko eelmisel aastal 2. novembril Tallinna Reisisadamas ning leidis šotlase Opelist üle 19 kilo oopiumi, mille väärtus oleks Šotimaal olnud ligi 24 miljonit Eesti krooni.
4. Uimasti oli bensiinipaaki ehitatud peidikus.
5. Šotlane William Hain tunnistas kohtule, et narkootikumide salakaubaveole ahvatles teda rahahimu.
6. Haini sõbrad, kes on Šotimaal arreteeritud, pakkusid talle 20 000 inglise naela.
7. Hain kahetses tehtut.

8. Sergei Petrenko väitis, et ei teadnud salakaubaveost ja töötas Haini juures vaid autojuhi ning käsualusena.
9. Kohus leidis, et Petrenko süü salapeidiku ehitamisel ja uimastite varjamisel on tõestatud.

Pilt: Alates kolmandast lõigust operatsioon kurjategija tabamiseks, ekraani paremal all nurgas: 2.11.2000 10.32.14... (aeg liigub). Politseinikud väljuvad autost ees seisva auto juurde (meeste riiete seljal tekst "Kaitsepolitsei"), tõmbavad sealt kellegi välja (kõik näod on hajutatud, sh ka politseinikud). Peidikust võetakse välja plastmassist topse. Kohtusaal, William Hain, Sergei Petrenko.

Kohtu-uudis. Võrreldes TV3 uudisega (uudis lisas 5.1 ja tekst 11) on ETV uudis sündmusekesksem, mida rõhutab ka uudisloo juures kasutatud pilt. Uudis toob välja, et Hain on oma süüd tunnistanud (lõik 7) ja selle, et Petrenko süü on tõestatud (lõik 9).

Uudise sissejuhatus rõhutab karistust narkokuriteo eest (lõik 1, 2). Uudis toob välja, et kuriteo üheks toimepanijaks on šotlane William Hain (lõik 2, 5). Kui TV3 nimetas Sergei Petrenkot lihtsalt kaasosaliseks, siis ETV täpsustab, et tegemist on Ukrainas sündinud Eesti kodanikuga.

Uudis viitab Kaitsepolitsei tegevusele kurjategija tabamisel (lõik 3,4), andes ülevaate toimunust. Uudis toob esile ka info kohtulikest aruteludest (lõik 5, 7, 8).

ETV ja TV3 uudise peamised erinevused:

- Kaitsepolitsei, kes tabas Haini kuriteolt.
- Šotlane William Hain. Kui TV3 uudis märkis konkreetselt, et Hain tunnistas end kohtus süüdi, siis ETV märgib, et Hain on kahetseb tehtut. TV3 väide on seega täpsem, väljendades konkreetset seisukohta. ETV väide on nn hinnangulisem – Hain väljendab kahetsust, kuid kas tunnistab ka oma süüd? Mõlemad uudised viitavad Haini tegevuse motiivile. Kui TV3 viitas väidetavatele võlgadele (tekst 11 lõik 4), siis ETV annab sellele hinnanguks "rahahimu" (lõik 5).
- ETV ei viita uudises tulevikule – Haini taotlusele ennetähtaegseks vabastamiseks (tekst 11 lõik 12) ega ka võimalikule Petrenko tegevusele.

- Sergei Petrenko. ETV pöörab Petrenkole rohkem tähelepanu kui TV3. ETV seletab lahti Petrenko rolli toimumus (lõik 9), viidates kohtu otsusele. ETV ei märgi konkreetselt (nagu TV3), kas Petrenko on end süüdi tunnistanud või mitte, vaid viitab tema sõnadele kohtus (lõik 8).
- Kui TV3 tõi konkreetselt välja Haini väidetavad kaasosalised, Šoti allilmaautoriteedid Robert Wrighti ja Leslie Browniga (tekst 11, lõik 5, 6, 10) ning viitas võimalikule tulevasele kriminaalmenetluse käigule, siis ETV nimetab neid Haini sõpradeks.

Kui võrrelda kahe uudise tonaalsust, siis TV3 uudis kuvab Haini läbi inimlike nõrkuste – tekkinud võlad, mis viisid kuriteoni; kogu protsessi käigus kaotanud oma publi ja maja; on oma süüd kahetsenud. Haini tegevuse kirjeldusest jääb mulje, et tegemist oli “ohvriga”, keda tõukasid kuritegevusele Šoti allilmaliidrid, kes kavandasid ulatuslikku narkoäri. Hain on välimuselt sümpaatne hallipäine meesterahvas, kellest võib sellises kontekstis televaatajal hakata kahju. Haini vastandiks uudises on Petrenko, kes oma süüd ei tunnistanud ning sai karmima karistuse.

ETV uudises on Hain kurjategija, kes rahahimust lähtuvalt pandi toime narkokuriteo. Uudis ei rõhuta tema seotust väidetava Šoti allilma või rahamuredega. Petrenkot kuvatakse läbi mehe enda sõnade kui isikut, kes üritas kohtus nn “süütu lambukese muljet” jätta.

ETV uudis kajastab küll kohtus toimunut, kuid sisuliselt väljendab konkreetselt uurimisasutuse töö tulemuslikkust: Kaitsepolitsei poolt tabatud kurjategija mõisteti vangi. Kaitsepolitsei rolli uudise ühe võimaliku allikana väljendab küll uudises kasutatud pilt, kuid see ei väljendu tekstiliselt.

TV3, 29.10.2001. Harju politsei avastas salatikut (Lisa 5.2.)

Tekst 13:

1. (Ankur): Harju Politseiprefektuuri majanduskuritegude talitus avastas rutiinse kontrolli käigus Paldiski linnas uue võimaliku salakaubaliigina 10 suurt kasti tikutoose. Kust tikud pärit? – seda politsei esialgu ei tea.
 2. (Toimetaja): Politsei on viimasel ajal avastanud väga palju maksumärkideta sigarette ning salaalkoholi. Ometigi on kavalpead leidnud võimaluse tikkude pealt kasumit teenida, kui neid suurtes kogustes, riigimakse maksmata Eestisse tuua.
 3. Urmas Krull, Harju politsei pressiesindaja: X tänava* ühes poes avastasid politseinikud muuhulgas ka 10 kasti tikke, millel puudusid igasugused dokumendid. Teada on ainult seda, et tikud on pärit '99. aastast Kaluuga tehasest.
 4. Kuidas nad Eestisse on sattunud, selle kohta puuduvad igasugused andmed. Hiljem esitasid kaupluse müüjad küll politseile saatelehe, aga see oli niivõrd umbmäärane, et seda võiks igäiks kas või kodus teha.
 5. (Toimetaja): Kui võtta aluseks, et üks toos tikke maksab keskmiselt 50 senti, võib äravõetud koguse hinnaks olla ligi 10 000 krooni. Toose oli kokku 19 600.
 6. Kui kaua selline äri võis kestnud olla, on politseil raske öelda.
 7. Kuid üht-teist omapärast leiti sellest müügipunktist veel.
 8. Urmas Krull: Samast poest leiti muuhulgas ka neli kasti Belõi Aisti pudeleid koos korkidega, mida siis müüjate sõnul kasutati õlletaarana. Ehk siis poes müüdi lahtist õlut ning müüjate sõnul müüdi õlut kaasa just siis Belõi Aisti pudeliga.
 9. Samas on olemas pudelitel korgid, nad on täiesti kasutatavad, nii et on olemas võimalus, et neid kasutati ka muuks otstarbeks näiteks salaalkoholi villimiseks.
 10. Aga see kõik on alles oletus.
 11. (Toimetaja): Ilmselt tuleb nüüd politseil enam tähelepanu hakata pöörama kõikvõimalikes müügipunktides tikkude päritolule.
 12. Teadjamat inimesed on antud toose näinud teisteski müügikohtades.
- * - ei saa tänava nimest aru – IL.

Pilt: Räämas hoiuruum, kus kastid tühjade pudelitega, kanistrid, Urmas Krull, kastid tikkudega, üks kast avatud, Belõi Aisti tühjad pudelid.

Uudist võib kategoriseerida kui “politsei reidi tulemused” ning sobiks oma kirjelduselt pigem näiteks Politseisaatesse rubriiki “politsei töönal”. Uudises puudub konkreetsus, et toime on pandud kuritegu ja seda uuritakse. Kuritegu

kirjeldatakse uudises sisuliselt oletuste ja kirjelduste kaudu. Uudis on pärvinud TV3 tähelepanu ebatavalise asjaolu tõttu – tikud võivad olla salakaubaks. See on asjaolu, miks uudis kajastamist on leidnud. Uudise infoandjaks on Harju Politseiprefektuuri pressiesindaja ning viidatakse teadajatele inimestele (lõik 12).

Juhtunu: toimus politsei kontroll (lõik 1), mille käigus avastati dokumentideta tikutoosid. Politsei pressiesindaja viitab (lõik 4), et hiljem esitatud saateleht oli umbmäärane. See jada aga tekitab küsimuse, kas dokumentideta kauba omamine müügikohas tähendab kriminaalmenetluse alustamist? Ning mida tähendab politsei pressiesindaja retoorikas sõna “umbmäärane saateleht”. Pressiesindaja põhjendab seda sõnakasutust viidates, võimalikule võltsingule, kuid ta ei nimeta seda otseselt nii (lõik 4).

Õiguslikult võib eeldada, et kriminaalmenetluse alustamise ajendiks (kuigi sellele otseselt ei viidata) olid korkidega Belõi Aisti pudelid, mis tekitasid politseil kahtluse võimaliku salaalkoholi villimisest. Politsei pressiesindaja viitab sellele kui oletusele (lõik 9, 10), sest konkreetsed tõendid puuduvad.

Kui analüüsida antud juhtumit kriminaalmenetluse protsessi kontekstis, siis võib järeldada, et politseil on tekkinud kahtlus kuriteo toimepanemisest, kuid puuduvad konkreetsed andmed selle tõestuseks. Seda peab uurimine alles tõestama.

Ajakirjanduslik diskursus on toimunud aga loonud uudise, kus väidetakse, et tikud võivad olla salakaup ning seda esitatakse suhteliselt kindla väitena (lõik 1) ning uurimine peab tõestama vaid, kust tikud pärit on ja kui palju neid ringluses on. Salaalkoholi võimalik villimine on esitatud teemaarendusena – mida politsei muuhulgas müügikohast veel leidis.

Tegemist on äärmiselt spekulatiivse uudisega, sest puuduvad konkreetsed faktid, mis viitaksid kuriteole. Ajakirjanduslik diskursus aga konstrueerib loost uudisväärtusliku kuriteosündmuse.

Pildis näidatakse laoruumi. Kas tegemist on sündmuskohaga või politsei laoga, ei selgu uudisest. Kui tegemist on politsei laoga, siis oleks pidanud tekst viitama (korrektsuse mõttes) kauba konfiskeerimisele, kuid seda ei tehtud.

Kui tegemist oleks müügikohaga, kus kontroll toimus, võiks eeldada, et sel juhul oleks näidatud ka müügikohta ennast, sest sellest ei tee pressiesindaja ju saladust (lõik 3).

Kanal 2, 29.10.2001. Rootsis tabati Hansapanga röövi lavastamises osalenud eestlane (Lisa 5.3.)

Tekst 14:

1. (Ankur): Rootsi politsei teatel on Stockholmis tabatud Tim Silleri, kes *kolm aastat tagasi osales* Mustamäel Hansapanga kontoris toimunud röövi lavastamises.
2. Siis põgenes mees koos *poole miljoni Eesti krooniga*.
3. Tallinna majanduspolitsei juhi Jaak Hindriksoni sõnul peab Eesti esitama Silleri väljaandmiseks Rootsile vastava taotluse.

Pilt: puudub

Õiguslikus kontekstis on tegemist väidetava kurjategija tabamisega. Uudis teeb aga isikust juba kurjategija, väites kindlas kõneviisis, et mees osales röövi lavastamisel ja põgenes koos poole miljoni krooniga (lõik 1, 2). Kuna mees põgenes pärast lavastatud röövi, siis võib eeldada, et kriminaalmenetluslikult pole talle veel süüdistust esitatud. Tõenäoliselt on mees kuulutatud kahtlustatavaks ja sellega seoses tagaotsitavaks.

Uudis väärtustab isiku tabamist, keda seostatakse Hansapanga röövi lavastamisega. Arvan, et uudise peamiseks kajastamise ajendiks on Hansapanga kui kahjukannataja (ehk ohvri) roll.

Uudis ei anna ülevaadet toimunu taustast – kui palju varastati, kas juhtunuga on seotud veel keegi, mis etapis on menetlus praegu, arvestades juhtunu toimumise aega (menetlus peatatud, lõpetatud vms). Uudis piirdub vaid maininguga, et see leidis aset kolm aastat tagasi.

Infoallikana viitab uudis Rootsi politseile (Tim Siller on tabatud) ja Tallinna majanduspolitsei juhi Jaak Hindriksoni sõnadele, et Eesti peab (kunagi tulevikus) esitama Rootsile väljaandmistaotluse.

TV3, 03.11.2001. Stenbocki majast Toompeal avastati kahtlane kiri (Antraksi-juhtum). (Lisa 5.5.)

Tekst 15:

1. (Ankur): *Täna kell pool kolm lõunal* sai päästeamet väljakutse valitsuse residentsist Stenbocki majast Toomepeal.
2. Väljakutse tegi valves olnud julgestuspolitseinik, kelle tähelepanu äratas kahtlase välimusega kirjasaadetis.
3. Ain Karafin, päästeameti peadirektor: Riigikantseleile oli adresseeritud kiri, mis äratas neis kahtlust ja vastavalt meil kehtestatud protseduureeglitele toimetati juba kilekotti pakendatud kiri siis ohutusse kohta.
4. (Ankur): Mille poolest see kiri eriline oli?
5. Ain Karafin: Ma ei oska öelda, mille poolest ta eriline oli, kuid kirja vastuvõtjad leidsid, et seda kirja tuleks menetleda erikorra kohaselt.
6. (Ankur): Hetkel asub kahtlusalune kiri päästeameti hoones. Kiri on pakendatud konteinerisse.
7. Ain Karafin: Homme hommikul toimetatakse ta laborisse.
8. (Ankur): Te nägite ise ka seda kirja?
9. Ain Karafin: Ei. Ma ei ole seda kirja näinud ja *seda kirja pole näinud ükski päästeteenistuse töötaja*, kuna ta on kilekotis ja praegu konteineris.
10. (Ankur): Kust ja kellele kiri oli saadetud, seda valitsuse pressinõunik öelda ei soovinud, viidates vajadusele säilitada rahu ja välistada paanika. Teadmine, et saadetis ei sisalda paljukardetud antraksipisikut, võib saabuda alles homme.
11. Ain Karafin: Kui tervisekaitseinspeksioon saab ta homme hommikul kätte, siis väga täpsed tulemused on meil teada esmaspäeva hommikuks.
12. (Ankur): Viimase kolme nädalaga on päästeamet saanud juba 55 katkupidu hirmust tulenenud väljakutset. Inimesi on surmani ära hirmutanud ka leiud, mis postiljoni eksituse tõttu mõeldud naabreile.

Pilt: Stenbocki maja. Intervjuu Ain Karafiniga.

Antud uudist tuleb vaadelda aja kontekstis. Oktoobris oli üheks olulisemaks teemaks välisuudistes antraksipulbrit sisaldavate kirjade levik Ameerika Ühendriikides ning 01.11.2001 (kaks päeva enne käesolevat juhtumit) kinnitasid Leedu tervishoiuametnikud, et Washingtonist USA Vilniuse saatkonda saabunud postikotist

on leitud siberi katku ehk antraksi batsille (Lisa 10.4). Võimalikust terrorismi (KrK § 64¹, KarS § 237) ohust lähtuvalt tugevdasid kõik riigid oma julgeoleku ja turvanõudeid.

Uudis esitatakse mitte-kriminaalse uudisena. Uudis viitab kahtlasele kirjale, mis saabus Stenbocki majja (lõik 1, 2, 3, 6), julgestuspolitsei tegi väljakutse päästeametile, sest kiri äratas kahtlust ning menetles kirja kehtestatud erikorra protseduuridele (lõik 3, 5). Uudis ei viita kriminaalmenetluse alustamisele või selle võimalikule alustamisele. Lähtuvalt aga ajakisest kontekstist oleks ajakirjandus võinud esitada küsimuse, kas tegemist on kriminaalmenetluse alustamisega või mitte.

Uudisväärtust annab juhtunule kaks olulist asjaolu: kiri saadeti Stenbocki majja (lõik 1, 3) ehk teisiti öeldes Eesti Vabariigi valitsuse majja. Teiseks oli tegemist antraksijuhtumi kahtlusega.

Uudis annab täpse ülevaate, kuidas toimiti antud olukorras ning mis on saanud kahtlasest kirjast (lõik 3-7), täpsustatakse ka analüüsi tulemuste selgumise aeg (lõik 11). Kõneisikuteks on päästeameti peadirektor Ain Karafin ning tekstis tsiteeritakse ka valitsuse pressiesindajat.

Uudisest jääb kõlama mõte, et kogu protsess on kontrolli all ja kellegi elu pole ohus. Seda viimas rõhutab ka Karafin (lõik 9), kui ütleb, et keegi päästetöötajatest pole kirja näinud, sest see on pakitud kilekotti ja konteinerisse. Uudises ei nõustu valitsuse pressiesindaja (lõik 10) täpsustama seda, kellele kiri oli suunatud, viidates vajadusele säilitada rahu ja välistada paanika.

Uudist analüüsides jääb mulje, et kogu uudis on sisuliselt konstrueeritud põhimõttel – vältida paanikat ja säilitada rahu. Seda viimast toetab ka ankur 12 lõigus, kui viitab, et kolme nädalaga on päästeamet saanud 55 katkupidisiku hirmust tulenenud väljakutset.

Kuid samas, viite sellele, et uurimisametkonnad võtsid juhtunut tõsiselt, annab asjaolu, et kõneisikuks on päästeameti direktor, mitte pressiesindaja Priit Laos (kes on enamasti kõneisikuks).

Pildiliselt näidatakse pimedas ülesvõetud Stenbocki maja. Seda, mis Stenbocki majas kirja avastamise järel toimus, võib prognoosida TV3 järgmise päeva uudisest, kui kajastatakse ajalehe Estonija toimetusest leitud antraksikahtlusega kirja uudist (tekst 17).

Kanal 2, 03.11.2001. Antraksi-kahtlus Stenbocki majas (Lisa 5.6.)

Tekst 16:

1. (Ankur): Julgestuspolitsei hindas täna ühe valitsuse majja tulnud saadetise kahtlaseks nii saatja aadressi kui ka mõne muu parameetri järgi.
2. Johtuvalt praeguse aja erakorralisusest kutsuti välja päästeameti töötajad, kes kahtlasevõitu saadetise kaasa võtsid ja ekspertiisi saatsid.
3. Valitsuse pressiesindaja Priit Põiklik ütles Uutele uudistele, et mingeid erilisi meetmeid tänase järel rakendama ei hakata, aga tähelepanu valitsusse saabuva posti suhtes on jätkuvalt kõrgendatud.

Pilt: puudub

Kanal 2 uudis on rohkem juhtunud konstateeriv. Uudis toob välja, et julgestuspolitsei hindas ühe saadetise kahtlaseks (lõik 1), kutsus kohale päästeameti, kes saadetise kaas võttis ja ekspertiisi saatis (lõik 2). Kõneisikuna kasutab uudis valitsuse pressiesindajat.

Erinevus TV3 uudisest on see, et Kanal 2 viitab ka kirja kahtlaseks tunnistamise asjaoludele: saatja aadress kui ka mõned muud parameetrid (lõik 1). Samas ei ole Kanal 2 nii põhjalik teema kajastamisel.

TV3, 04.11.2001. Antraksi-paanika jõudis ajalehe Estonija toimetusse (Lisa 5.7.)

Tekst 17:

1. (Headline): Antraksi-paanika jõudis lehe toimetusse.
2. (Ankur): *Alles eile teatasime teile kahtlasest kirjast, mis saabus valitsuse hoonesse Toompeal. Täna võime öelda, et antraksi-hirmust on osa saanud ka Eesti ajakirjandus. Väljakutse viis politsei ja päästeameti täna ajalehe Estonija ruumidesse.*
3. Viktor Vesterinen, ajalehe Estonija fototoimetaja: Täna siis ma sain ümbriku ja ümbriku peal oli kirjutatud: ajaleht Estonija ja minu nimi – Viktor Vesterinen.

4. Ma tegin lahti ja seal oli sees meie ajalehe fragment ja siis ma võtsin selle fragmendi kätte, mõtlesin, et võib-olla on palve teha pilti. *Ja siis vaatasin, et minu sõrmed on valged.* Ja siis ma kohe viskasin selle prügikasti.
5. (Toimetaja): Kohale tulnud politsei ja päästeamet nimetasid oma käiku juba rutiiniks. *Valget pulbrit pole alust antraksipisikuga koosolevaks pidada. Tõenäoliselt on tegemist kellegi kuritahtliku naljaga.*
6. TV3 võttegrupp Estonia toimetuse majja siiski ei lastud. Turvakaalutlustel.
7. Priit Laos, TTPA pressiesindaja: Meie, Tallinna Tuletõrje ja Päästeameti biogrupp, siis erivarustust kasutades, võttis selle kirja, pakendas erikonteinerisse ja see läheb siis kohe tervisekaitseinspeksiooni.
8. (Toimetaja): Ruumis, kus ümbrik avati, viibis kolm inimest. Hetkel on see ruum isoleeritud.
9. *Analüüsi tulemused peaksid selguma paari päeva pärast.*
10. (Ankur): *Eile Vabariigi Valitsusse saabunud kirja analüüsi tulemused on tervisekaitseinspeksioon lubanud teatavaks teha homme.*
11. Antraksi-kahtlusega kirjade pärast on päästeamet viimase kolme nädala vältel, teinud juba ligi 60 väljasõitu.

Pilt: Estonia toimetuse maja, politseinikud ja kaitseriides mees Estonia maja ukse juures, politseiauto ja päästeameti autod, läbi akna on filmitud Estonia toimetust.

Intervjuud Viktor Vesterineni ja Priit Laosega.

Näiliselt on kaks juhtumit sarnased: 03.11.2001 Stenbocki majja ja 04.11.2001 Estonia toimetusele saabunud kiri. Erinevus seisneb aga kirja saajate olulisuses (positsioonist) riigi tasandil ning asjaolul, et Estonia toimetusse jõudnud kiri kindlasti avati.

Uudist saab lugeda jätkuks eelmise päeva uudisele. Nagu eelmisel päeval, nii ka käesolevas uudises viidatakse antraksi-paanikale (lõik 1) ja antraksi-hirmule (lõik 2), mitte aga reaalsele ohule. Ajakirjanik viitab ka politsei ja päästeameti seisukohale, et tegemist on juba rutiinse väljakutsega (lõik 5), andes sellega hinnangu, et tegemist ei ole tõsise probleemiga. Uudis hindab juhtunut (lõik 5), et tõenäoliselt (*spekulatsioon*) on tegemist kellegi kuritahtliku naljaga.

Pildiliselt on näha päästeametnikke, politseinikke ja kaitseriides biogrupi töötajaid, mis näitab, et olenemata päästeametnike seisukohast võetakse toimunud tõsiselt. Estonia majja TV3 võttegrupp ei lastud, viidates turvakaalutlustele (lõik 6).

Kui võrrelda käesolevat uudise pildilist materjali eelmise päeva TV3 uudisega, siis antud juhul oli TV3 kohal käinud sündmuse ajal, ehk pilt näitas seda, mis kohapeal toimus. See annab omakorda konteksti Stenbocki maja uudisele – vaataja näeb, mis kohapeal toimus.

Nädala kokkuvõte

Analüüsitud perioodil oli kriminaalasjadega seotud uudiseid kokku 7, millest kaks kajastasid kohtumenetlusega seonduvat.

Kokku kajastasid telekanalid 4 erinevat sündmust:

1. Šotlase William Haini ja Sergei Petrenko süüdimõistmine Tallinna Linnakohtus,
2. Rootsis tabati Hansapanga röövi võimalik lavastaja,
3. Tikud kui salakaup,
4. Antraksijuhtumid.

Tallinna Linnakohtu süüdimõistvat otsust šotlase William Haini ja Sergei Petrenko suhtes narkokuriteos kajastasid nii TV3 kui ka ETV.

Võrreldes kahte uudist võib välja tuua järgnevad tähelepanekud:

- TV3 uudis lähtus kohtuotsusest
- ETV uudis lähtus sündmusest ja uurimisest, mida rõhutati ka uudisloos pildis.
- Mõlemad kanalid rõhutasid uudise alguses kuriteo liiki ning seda, et kuriteo üheks toimepanijaks oli šotlane.

Kuigi mõlema uudise fookuses on kohtuotsus, oli TV3 uudis William Haini keskne ning ETV kuriteo-keskne. Mõlemad uudised annavad ülevaate toimunust ning viitavad kohtulikele aruteludele.

ETV uudises tõuseb selgelt esile uurimisasutusena Kaitsepolitsei roll: KAPOle viidatakse kui uurimist (kurjategija tabamist) teostanud asutusele ning kasutatakse ka nende pildi-materjali. ETV uudis väljendab konkreetselt uurimisasutuse töö tulemuslikkust põhimõttel: Kaitsepolitsei poolt tabatud kurjategija mõisteti vangi.

TV3 uudis kuvab Haini läbi inimlike nõrkuste – tekkinud võlad, mis viisid kuriteoni; protsessi käigus kaotas ta oma *pubi* ja maja (läks võlgade katteks pangale); on oma süüd kahetsenud. Haini tegevuse kirjeldusest jääb mulje, et tegemist oli “ohvriga”, keda tõukasid kuritegevusele Šoti allilmaliidrid, kes kavandasid ulatuslikku narkoäri Eestis. Hain on välimuselt sümpaatne hallipäine meesterahvas, kellest võib sellises kontekstis televaatajal hakata kahju. Uudis viitab ka võimalikule kriminaalmenetlusele, kuivõrd nn Šoti allilmaautoriteedid Robert Wright ja Leslie Browni ootavad Šoti vanglast väljaandmist Eestile.

Haini vastandiks uudises on Petrenko, kes oma süüd ei tunnistanud ning sai karmima karistuse.

ETV uudises räägitakse Hainist kui kurjategijast, kes pani toime narkokuriteo lähtuvalt rahahimust. Uudis viitab vaid, et Hain pani kuriteo toime koostöös oma šoti sõpradega. Petrenkot kuvatakse mehe enda sõnade kaudu kui isikut, kes üritas kohtus nn “süütu lambukese muljet” jätta. ETV uudist võib lugeda KAPO positiivse maine loomise uudiseks, kus kajastatakse uurimisasutuse head tööd.

Uudist “Tikud kui salakaup” võiks lugeda samuti maineudiseks. Erinevus eelnimetatud uudisest on aga asjaolus, et siin pole sündmuseks nn “tõsine” kriminaalasi, millega võiks tunnustust pälvida. Küll aga aitab lugu kaasa politsei tegevuse kajastamisele. Uudist kajastas TV3.

Uudis koosneb oletustest, st et tegemist võib olla tikkude salakaubaga (puudusid saatedokumentid) ning politseil on kahtlus, et müügipunktis villiti salaalkoholi. Uudis on ületanud uudiskünnise erakordsuse tõttu (salatikud) ning kirjeldab ühte Harju politsei reidi.

Antraksi-juhtumid. Teemat kajastas TV3 (kahel korral) ja Kanal 2 (ühe korra). TV3 tegi kahel päeval sellest saate esiuudise.

Laupäeval, 03.11.2001 tunnistas julgestuspolitsei Stenbocki majja ehk valitsuse majja saabunud kirja kahtlaseks. Kohale kutsuti päästeamet, kes kirja isoleeris ning

analüüsimisele saatis. TV3 tegi juhtunust päeva esiuudise, kus infoandjaks on päästeameti peadirektor Ain Karafin. Uudisväärtust annavad kaks asjaolu: valitsusele saadetud kiri ning antraks. Kanal 2 kajastas juhtunut pildita tekstiuudisena fakti konstateerides.

Järgmisel päeva tuli antraksi-kahtlusega väljakutse Estonija toimetusse. Taas tegi TV3 sellest eraldi uudise. Teised telekanalid juhtunut ei kajastanud.

Antud uudiseid tuleb vaadelda ajalises kontekstis. Oktoobris oli üheks olulisemaks teemaks välisuudistes antraksipulbrit sisaldavate kirjade levik Ameerika Ühendriikides ning 01.11. (kaks päeva enne Eesti juhtumit) kinnitasid Leedu tervishoiuametnikud, et Washingtonist USA Vilniuse saatkonda saabunud postikotist on leitud siberi katku ehk antraksi batsille.

Kas toimunu suhtes alustati menetlust või mitte, ei selgu uudistest. Uudised ei esita ka seda küsimust ning keskenduvad sellele, kuidas toimiti kirjadega, aga mitte juhtumi õiguslikule kontekstile. Terrorismiga seotud kuritegusid uurib KAPO. Analüüsitud kolmes uudises ei kajastu, et kriminaalmenetlust oleks alustatud ega kajastu ka KAPO nime. Kõneisikuteks on Päästeameti peadirektor ja Tallinna Tuletõrje- ja Päästeameti pressiesindaja.

Uudiste fookuses on seisukoht, et kogu protsess on kontrolli all ja kellegi elu pole ohus.

5.1.3. Uudised 21.01.–27.01.2002

TV3, 21.01.2002 Ernesto Preatoni ja temaga seotud firmade kriminaalasja eeluurimise tähtaega pikendati (Lisa 6.1.)

Tekst 18:

1. (Ankur): Prokurör pikendas Ernesto Preatoni ja temaga seotud firmade suhtes algatatud kriminaalasja eeluurimise tähtaega 20. juulini.
2. Prokurör Kristel Siitam ütles, et eeluurimistähtaja pikendamise põhjuseks on asja keerukus ja mahukus.
3. Uueks tähtajaks üritavad prokuratuur ja eeluurimist teostav Maksupolitsei uurimisega lõpule jõuda.

Pilt: Preatoni alates esimese löigu poole pealt. Ekraanil tekst: Arhiiv.

Tegemist on ühe kriminaalmenetluse vaheetapi konstateerimisega. Uudisväärtust annavad Ernesto Preatoni isik kuriteo osalisena ning eeldada võib ka, et eeluurimist teostav Maksupolitsei.

Uudis on kriminaalmenetluse alustamist puudutavat infot niipalju lühendanud, et tekstist ei selgu sündmus või asjaolu, miks Preatoni suhtes kriminaalmenetlust alustati. Uudis jätab lahtiseks ka Preatoni rolli kriminaalmenetluses – kas ta on kahtlustatav või süüdistatav.

Uudise info pärineb prokuratuurilt ning kõneisikuks on prokurör. Eeluurimise tähtaega saab pikendada vaid prokurör oma otsusega, seega võib Maksupolitsei⁶ mainimist lugeda uudisväärtuse lisamiseks.

Sellist uudist ei saa pidada korrektseks, sest info edastamine on olnud poolik ja ebatäpne.

⁶ Tegemist oli tol perioodil Maksuameti koosseisu kuulunud Maksupettuste Uurimise Keskusega, mida kutsuti ajakirjanduses Maksupolitseiks.

TV3, 21.01.2002. Jätkub Ain Keluse kohtuprotsess (Lisa 6.2.)

Tekst 19:

1. Pankrotistunud Maapanga endine finantsdirektor Ain Kelus eitas täna Tallinna Linnakohtus pangast ligi 28 miljoni krooni riisumist.
2. Kelus tunnistas samas, et sõlmis panga nimel Leedu Snoras Pangaga käenduslepingud, mis võimaldasid 27,8 miljoni krooni paigutamist *offshore*-firmade arvetele.
3. Lisaks Kelusele on kohtu all vanglakaristust kandev Malle Eenmaa ning riisumisele kaasaaitamises süüdistatavad Toivo Järv ja Paul-Toomas Hage.

Pilt: Alates teisest lõigust Maapanga hoone erinevatest rakurssidest. Tekst: Arhiiv

Uudis, milles antakse ülevaade Tallinna Linnakohtus toimunud istungist. Analoogselt eelmise uudisega on ka käesolev uudis edastatud oluliselt lühendatud kujul.

Uudise kahe esimese lõigu jooksul saab vaataja teada, keda ja mis teo eest süüdistatakse ning mida on süüdistatav (konkreetsel päeval) kohtus öelnud (tunnistanud). Lugu on ühel istungil toimunu fikseering, mis ei anna ülevaadet toimunust: milles Kelust süüdistatakse (nt kas 28 miljoni krooni riisumine on ainus süüdistus või mitte). Loos ei viidata konkreetselt ühelegi infoallikale, kellelt info pärineb, vaid on välja toodud, mida süüdistatav kohtus ütles – millega nõustus, millega mitte. Sisuliselt on Keluse sõnad kohtus (tunnistused) vastuseks eeluurimise käigus kogutud materjalile.

Uudise viimane lõik viitab isikutele, kes on Maapanga pankrotistumisega veel seotud, kuid see ei ole antud õiguslikus kontekstis oluline. Oluline on see aga ajakirjandusliku diskursuse jaoks, kuna prominentsete isikute nimede lisamisega soovitakse tõsta uudisväärtust. Heaks tooniks ei saa lugeda rõhutamist, et Malle Eenmaa kannab praegu vanglakaristust, sest see pole antud juhtumiga seotud.

Uudis väärtustub ajakirjanduse jaoks läbi isikute ning asjaolu, et Maapanga pankrott puudutas paljusid inimesi (seega avalikkuse huvi protsessi vastu). Info kohtuprotsessist kannab sisuliselt sõnumit “kuriteod peavad saama karistuse”.

TV3, 21.01.2002. Avariis hukkus Luule Viilma (Lisa 6.3.)

Tekst 20:

1. Üliraskes avariis hukkus pühapäeval kolm inimest, nende hulgas ka tuntud arst ja alternatiivmeditsiini propageerija Luule Viilma.
2. Õnnetus juhtus Tallinna–Pärnu–Ilka maanteel, kui tema abikaasa juhitud sõiduautole sööstis otsa vastassuunavööndisse kaldunud Mercedes.

Pilt: Luule Viilma foto. Tekst 06.04.1950–20.01.2002.

Uudis kolme hukkunuga autoavariist, mis tähendab kriminaalmenetluse alustamist asjaolude väljaselgitamiseks. Sellest läheb aga uudisdiskursus mööda.

Loo fookus on suunatud konkreetset ühele hukkunule, kuivõrd tegemist oli avalikkusele tuntud inimese Luule Viilmaga. Uudis esitab toimunud õnnetuse lühikirjelduse: Luule Viilma hukkus teise auto poolt põhjustatud õnnetuses. Uudis ei viita aga ühelegi konkreetsele infoallikale ning ka mitte kriminaalmenetluse alustamisele.

Uudist konstrueeritakse kui õnnetuse-diskursust, mitte kui kriminaalmenetluse-diskursust.

Kanal 2, 21.01.2002. Ravitseja Luule Viilma hukkus autoavariis (Lisa 6.4.)

Tekst 21:

1. (*Headline*): Raamatu "Ellujäämise õpetus" autor Luule Viilma hukkus autoavariis.
2. (Ankur): Pärnumaal Häädemeeste vallas *eile lõuna paiku* toimunud raskes liiklusõnnetuses hukkus kolm inimest, kellest üks oli populaarse raamatu "Ellujäämise õpetus" autor Luule Viilma.
3. Raadio Pärnu andmetel viidi Luule Viilma õnnetuspaigalt haiglasse, kus ta kella kuue paiku suri.
4. Luule Viilma sündis 6. aprillil 1950. aastal. Ta lõpetas Tartu Ülikooli arstiteaduskonna. Viimase kümne aasta jooksul tegeles ta erapraksises alternatiivmeditsiiniga.
5. *Tema "Ellujäämise õpetuse" esimene trükk ilmus 1994. aastal ja muutus tõeliseks bestselleriks. Oma raamatus räägib Luule Viilma palju andestamisest.*

Pilt : Ankruga ekraanil on Luule Viilma foto

Võrreldes TV3-ga väärtustab Kanal 2 juhtunud juba saate headline'is.

Uudis keskendub samuti hukkunud Luule Viilma isikule, rääkides lühidalt ka tema eluloost. Uudis annab ülevaate ka Viilma raamatust (lõik 5), mis omakorda osundab teema lähedusele paljude inimeste jaoks.

Õnnetuse tagajärgedest rääkides viitab aga Kanal 2 Raadio Pärnule (lõik 3), kuigi vastavat ametlikku infot oleks võinud küsida ka näiteks politseist või haiglast. Samas, sellega on seotud küsimus, kas surma kellaaega oleks avalikustatud ametlike allikate vahendusel?

Pärnu raadio info (lõik 3) sellest, et Luule Viilma viidi haiglasse, kus ta suri, sisuliselt ei õnnestunud arstidel teada päästa, on emotsionaalne info ja sellega antakse hinnang õnnetuse raskusele.

Kanal 2, 21.01.2002. Pommiplahvatus restoranis Kim (Lisa 6.5.)

Tekst 22:

1. (Ankur): Tallinnas lasti täna öösel õhku korea restorani Kim aknad. Ükski inimene plahvatuses õnneks vigi ei saanud.
2. *Kella veerand kahe paiku öösel toimunud plahvatus purustas Filtri teel asuvas restoranis kolm hoone välisklaasi ja aknaraami.*
3. Päästeameti demineerijad on aga praeguseks kindlaks teinud, et plahvatuseks kasutati trotüüli.
4. Politseil pole praegu veel andmeid plahvatuse motiivide kohta. Teada on vaid, et restorani omanikke plahvatusest ei hoiatatud ega ähvardatud.
5. Ka politseil endal pole seni olnud põhjust Korea restorani tegemiste vastu huvi tunda.

Pilt: Hoone Filtri teel, plahvatuse tagajärjed, päästeameti töötajad purustusi uurimas.

Uudis Tallinnas toimunud pommiplahvatusest. Uudis annab ülevaate, kus plahvatus toimus, kui suured olid purustused (lõik 1, 2) ning märgib, et ükski inimene kannatada ei saanud. Loo pilt näitab plahvatuse tagajärgi.

Uudis kasutab institutsionaalsete infoallikatena päästeametit ja politseid. Uudis ei viita konkreetselt kriminaalmenetluse alustamisele, küll aga toob välja esialgsed uurimistulemused: kindlaks on tehtud, et lõhkeaine oli trotüül (lõik 3) ning, et kuriteo motiivide kohta andmed esialgu puuduvad. Samas asub uudis konstrueerima võimalikku kuriteo motiivi välistuste kaudu (lõik 4), tuues välja politsei info, et restorani omanikke ei ähvardatud enne plahvatust.

Lõik 5 on hinnanguline. Väites, et politseil pole olnud põhjust restorani tegevuse vastu huvi tunda, tekib küsimus: kas oleks pidanud? ja miks? Lause vihjab, justkui võiks restoraniga seotud olla midagi kahtlast ning see käivitab inimeste fantaasia: narkopesa, maffiakoht vms. Selle viimase lause kontekstis oleks huvitav teada, kas see lause on vastuseks ajakirjaniku küsimusele või oli see politsei enda poolt antud kommentaaris juba sees.

ETV, 21.01.2002. Pommiplahvatus restoranis Kim (Lisa 6.6.)

Tekst 23:

1. Õöl vastu tänast plahvatas pomm Tallinnas Filtri tee 1 asuvas idamaade restoranis Kim. Inimesed plahvatuses vigastada ei saanud.
2. *Kell 1.15* toimunud plahvatus purustas kolm hoone välisklaasi. Esialgsete andmete järgi oli lõhkekeha pandud aknalaual asuvasse lillekasti.
3. Politsei ja päästeameti spetsialistid selgitavad juhtunu asjaolusid.

Pilt: Filtri tee 1 maja (sh maja number), purustatud aken, purustused, restoran seest.

ETV uudis on rohkem õiguslikku diskursust järgiv: plahvatus (kus, millal, millise tagajärjega) – esialgsed (uurimis)andmed – põhjusi selgitatakse. Ka ajaliselt on uudis üles ehitatud kriminaalmenetluse etappe arvestades. ETV uudises puudub nn “inimeste fantaasia ruum”, mis oli Kanal 2 uudises.

Pildiliselt on Kanal 2 ja ETV uudised sarnased, näidates plahvatuse tagajärgi.

ETV, 21.01.2002. Tallinna Ringkonnakohus jättis muutmata ARKi pistiseafääris osalenutele karistused (Lisa 6.7.)

Tekst 24:

1. Tallinna Ringkonnakohus jättis täna muutmata Autoregistrikeskuse juhilubade pistiseafääris osalenutele varem mõistetud karistused.
2. *Eelmise aasta novembris mõistis Pärnu Maakohus kahele kohtualusele 11st reaalsed vanglakaristused ja üheksale tingimisi vangistused.*
3. Kaitsepolitsei tuvastas registrikeskuse kriminaalasjas 144 kuriteoepisoodi. Juhiluba osta soovinud inimestele pakuti täisteenust, alates autokooli tunnistuse võltsimisest kuni ebaseaduslikult väljastatud juhiloa kättetoimetamiseni. Juhiloa keskmine hind oli 3000 krooni, autokoolitunnistuse eest lisandus veel 1500 krooni.

Pilt: Kohtusaal (üldpilt), süüdistatavad, kohtunik ja kaasistujad.

Uudis ringkonnakohtu ehk teise astme kohtu otsusest. Kokku viitab uudis kolmele etapile: eeluurimise tulemused (uurimist teostas KAPO) (lõik 3), esimese astme kohtu otsus (lõik 2) ning teise astme kohtu otsus (lõik 1). Uudises on kriminaalmenetluse etappe kirjeldatud ajas tagurpidi, mitte nende toimumise järjekorras. Uudis on mööda läinud esimese astme kohtuotsuse vaidlustamise etapilt (nt kas kõik pistise andjad vaidlustasid otsuse või vaidlustas osa või vaidlustas otsuse prokurör seoses esimese astme kohtu poolt määratud karistuse suurusega). Uudis ei anna seletust ka kohtuotsuse motivatsiooni kohta, miks 11st inimeses kahele määrati karmim, st reaalne vanglakaristus.

Uudise tegelasteks:

- Tallinna Ringkonnakohus, kes jättis esimese astme kohtu otsuse muutmata (see on teise astme kohtu otsus);
- Pärnu Maakohus, kes tegi otsuse;
- Kaitsepolitsei, kes uuris antud juhtumit;
- Pistise andjad;
- Pistise saajad.

Kohtuotsus puudutab inimesi, kes pistist andsid (lõik 1,2), kuid konkreetselt nende tegevust ei täpsustata-laiendata, vaid sellele viidatakse läbi (lõik 3) kirjelduse, mida

ARKi töötajad (ehk pistise saajad) tegid. Lugu ei too selgelt välja olulist seost: nii pistise andmine kui ka selle vastuvõtmine on kuriteod.

Pildiliselt kasutab uudis kohtus toimunut. Näidatakse nii pistise andjaid kui ka otsuse langetanud kohtunikku. Pilt loob seose: kui räägitakse toimunust, näidatakse kohtualuseid, mis loob vaataja jaoks konkreetse seose, et need inimesed tegidki seda, millest räägitakse.

Tegemist on korrupsioonikaasusega, kus on põhimõte, et pistise võtmises saab isikut süüdistada vaid juhul, kui on selge pistise andja. Mõlemad osapooled on olulised ning mõlemad pooled rikuvad seadust. Ajakirjanduslik diskursus ei konstrueeri uudist kui korrupsioonikaasust ega seleta selle kaasuse põhimõtet. Uudis konstrueerib loo: pistise andjad on süüdi (süüdimõistev otsus jäi muutmata) ning fokuseerib juhtumi pistise saajate tegevusele, mida KAPO uuris. Selline uudise konstrueerimine tekitab küsimuse, kas ajakirjandus nimetab korrupsiooniks vaid ametnike-poolset tegevust, aga mitte seda poolt, mis on seotud nn tavainimestega.

Kanal 2, 22.01.2002. Koplis visati politseinike suunas lõhkekeha (Lisa 6.8.)

Tekst 25:

1. (Ankur): Koplis sai täna näha tõelist tagaajamist koos tulevargiga.
2. Täna pärastlõunal kella poole nelja paiku läksid Põhja-Tallinna politsei kriminaalpolitseija töötajad Koplis vahistama korterivarguses kahtlustatavat naisterahvast.
3. Ja kui politseinikud sisenesid naisterahva oletatavasse elukohta, sihtis neid püstolist tundmatu mees. Tulistamata ühtegi lasku, hüppas kurjategija aknast välja, põgenes kõrvaltänavasse ja viskas teda jälitanud politseinike suunas seni tuvastamata lõhkekeha, mis ka plahvatas.
4. Tundmatut meest ei ole veel kätte saadud ja politsei alustab täna ulatuslikku operatsiooni kurjategija tabamiseks.

Pilt: Pime lumine sisehoov (üldpilt), koerakuut, auto järelhaagis. Kaamera järgneb mehele, kes liigub hoovis edasi (mees pruunis nahktagis, filmitud selja tagant). Mullahunnik.

Uudise sissejuhatav lause annab viite nn *action*'ile – toimus tagaajamine ja tulistamine. Sellise lause peale võib tekkida kujutluspilt ameerikalikust politseifilmist.

Kui uudise sisu seda isegi väljendab – mees põgeneb politsei eest (lõik 2) ning viskab politsei suunas lõhkekeha, mis plahvatab (lõik 3), siis pilt on selles kontekstis mõistmatu. Võib eeldada, et näidatakse sündmuskohta, kuid see ei toeta teksti. Arusaamatuks jääb, kes on mees, kellele kaamera järgneb ja kas mullahunnik lõpukaadrites on koht, kus lõhkekeha plahvatas (küsimus võrdluses näiteks restorani Kim plahvatuse tagajärgedega).

Uudis on 2. lõigus õiguslikult korrektne: politsei läks vahistama korterivarguses kahtlustatavat tema väidetavasse elukohta. Lõigus 3 nimetab aga uudis politsei eest põgenenud tundmatut meest kurjategijaks ning põhjendab seda järgnevalt toimunud plahvatusega. Uudis toetub politsei infole, kuid jätab mainimata konkreetse infoallika.

Uudis annab ka tulevikku suunatud infot: politsei kavandab ulatuslikku operatsiooni kurjategija tabamiseks. Ehk selle lausega ühendab uudis ära esimese lõigu ja tekitab taas *action*'i illusiooni.

ETV, 22.01.2002. Rene Kuulmanni ähvardab vangla (Lisa 6.9)

Tekst 26:

1. (Ankur): Endist Tallinna Linnavaarameti juhatajat Rene Kuulmanni ähvardab vangla.
2. Täna Pärnu Maakohtus toimunud kohtuistungil nõustus Kuulmann esmakordselt aastate taguse juhtumi kohta seletusi andma.
3. Riiklik süüdistaja nõudis '99. aasta juulis Kihnus toimunud kakluses ühele mehele üliraskeid kehavigastusi tekitanud Kuulmannile viie aasta ja kolme kuu pikkust vanglakaristust.
4. Kuulmanni tänase jutu järgi olid hilisemad kannatanud Kihnus toimunud peol agressiivsed ja püüdsid teda rünnata.
5. Prokurör leidis, et Kuulmanni väited on teiste tunnistajate antud ütlustega ümber lükatud ja tema süü tõendamist leidnud. Otsus tehakse ülehommel.

Pilt: Kohtusaal (üldpilt), Kuulmann, kohtunik, kaasistujad, Kuulmanni esindav advokaat Aivar Pilv.

Tegemist on kohtumenetlust kajastava ja eelinformatsiooni (st otsuse tegemise aega) sisaldava uudisega. Samas võib uudist lugeda kohtuotsust ennetavaks ja mõjutavaks.

Uudis kajastab kohtulikku arutelu, kus ühelt poolt on esindatud Kuulmanni seisukoht toimunust (lõik 2, 4) ning teiselt poolt prokuröri seisukoht (lõik 3, 5). Uudises on esindatud mõlemad pooled, mis peaks tagama uudise objektiivsuse, kuid esimese lausega kallutab uudis loo fookust.

Uudis sisuliselt mõistab Kuulmanni juba vangi, viidates, et teda ähvardab vangla (lõik 1). Seda mõtet toetab prokuröri seisukoht, et süü on tõendatud, toetudes eeluurimise tulemustele (lõik 3, 5). Loos on ära toodud ka võimaliku vanglakaristuse pikkus (lõik 3).

Kui infoallikatena viidatakse kohtus Kuulmanni sõnadele ja prokuröri seisukohale, siis uudis ei viita eeluurimist läbi viinud asutusele, kuid just eeluurimise tulemustele tuginedes väidab prokurör Kuulmanni süüdi olevat.

Uudise pilt on kohtusaalist, kus näidatakse toimunu kirjeldamise ajal Kuulmanni suures plaanis. Uudises ei tsiteerita Kuulmanni advokaati, kuid teda näidatakse, kui räägitakse prokuröri seisukohtadest (!). Seda viimast saab aga lugeda vaataja eksitamiseks.

TV3, 24.01.2002. Pärnu Maakohtus mõistis Rene Kuulmannile viieaastase tingimisi karistuse (Lisa 6.11)

Tekst 27:

1. (Ankur): Pärnu Maakohtus mõistis täna 1999. aasta suvel Kihnu baarikakluses väidetavalt Linnuvabriku grupeeriinguga seotud Ardi Sillarit üliiraskelt vigastanud Rene Kuulmannile viieaastase tingimisi vangistuse kolmeaastase katseajaga.
2. Prokurör nõudis *endisele Tallinna Linnavaraameti juhatajale ja keskerakondlasele* viieaastast reaalselt vangistust.
3. Kuulmanni väitel tegutses ta enesekaitseks.
4. Pärast Kihnu kaklust ähvardati Kuulmanni väidetavalt tappa, süüdati tema ja tema elukaaslase Mercedesed ning tema isa Mati Kuulmanni jaht.

Pilt: Kuulmann, tekst: arhiiv. Põlenud jaht, tekst: arhiiv.

Uudist on võimalik võrrelda 22.01.2002 ETV samateemalise uudisega (tekst 26). ETV uudis oli kallutatud ning seda võis lugeda kohtuotsust mõjutavaks ja ennetavaks.

Kohtuotsus aga ei tulnud selline, nagu seda prognoosis ETV. Kuulmannile määrati karistuseks tingimisi karistus, mis on leebem otsus, võrreldes prokuröri poolt küsitud karistusega, mida ETV uudis sisaldas. (Olgu siinkohal märgitud, et ETV ei teinud jätku-uudist konkreetsest kohtuotsusest).

Kui ETV piirdus viitamisega, et Kuulmann on endine Tallinna Linnavaarameti juhataja, siis TV3 lisab sellele ka erakondliku kuuluvuse. Kui endise töökoha mainimist saab seletada Kuulmanni persooni avaliku elu tegelasena näitamisenä, siis erakondlik kuuluvus ei ole kontekstiga seotud.

Kui ETV viitas, et Kuulmann tekitas ühele mehele raskeid kehavigastusi, siis TV3 identifitseerib kannatanu, tuues välja nime (Ardi Sillari) ning lisades, et tegemist on väidetavalt Linnuvabriku grupeeringuga seotud isikuga.

Kui šotlase William Haini kohtuloo (TV3 20.10.2001 lisa 5.1, tekst 11) juures näitas analüüs, et Hainist rääkimisel viidati tema inimlikule poolele (tunnistas süüd, sattus kuritegelikule teele võlgade pärast jne) ning representeeriti teda kui “ohvrit”, siis ka käesolevast uudisest võib märgata kurjategija kui ohvri rolli. Uudis toob välja Kuulmanni võimaliku “ohvri teema” viidates, et Kuulmann tegutses (küll tema enda väidetel) enesekaitseks (lõik 4) ning pärast Kihnu kaklust ähvardati väidetavalt teda tappa, süüdati tema ja tema elukaaslase Mercedesed ning tema isa Mati Kuulmanni jaht (lõik 5).

Pildiliselt kasutab TV3 arhiivikaadreid, näidates Kuulmanni ja põlenud jahti (viide kuupäevast ja kohast puudub).

Kohus oli oma otsuse langetanud ning seda sai vaidlustada järgmise astme kohtus. Seega ei saa TV3 uudis mõjutada juba langetatud otsust, kuid avalikku arvamust küll. TV3 uudis käsitleb toimunut kohtualuse ja tema kaitsja seisukohalt, rõhutades Kuulmanni kui kuriteo ohvri rolli.

Omamoodi kallutatud on mõlemad uudised: ETV uudis lähenes asjale uurimisasutuse ja prokuröri seisukohalt ja seda võis lugeda kohtuotsust ennetavaks ja seda mõjutavaks. Samas on TV3 uudis avalikku arvamust mõjutav: Kuulmann tegutses enesekaitseks ja ta oli kuriteo ohver.

TV3, 23.01.2002. Harju maakohtus algas kohtuprotsess vendade Peeter ja Priit Paalbergi üle (Lisa 6.10)

Tekst 28:

1. (Ankur): Harju Maakohtus algas täna kohtuprotsess eelmise aasta ühes jõhkramas kuriteos – alaealiste korduvas vägistamises süüdistatavate vendade Peeter ja Priit Paalbergi üle.
2. Prokurör Nona Barbo nõuab süüdistatavatele maksimaalset 10-aastast vanglakaristust.
3. (Toimetaja): Vennad Paalbergid ei paistnud oma tegutsemisega Ellamaa rahvale eriti silma, küll aga teati enam nende Lepaste külas elavat kasuisa Jaani.
4. Möödunud aasta 28. aprillil võtsid vennad Raplamaalt enda autosse kaks tol ajal 16-aastast koolitüdrukut, kes viidi kasuisa juurde tallu. Tüdrukud seoti seal spetsiaalse ehitise külge, neid siis korduvalt vägistades. Kahe ööpäeva pärast õnnestus neil põgeneda ja anda politseile teada asukoht.
5. Vennad Paalbergid arreteeriti 30. aprillil ning viibivad sellest ajast saadik vahi all.
6. Täna algas Harju Maakohtus kinnine kohtuprotsess nende kriminaalasjas. Need piirangud protsessile viitavad arutelu konfidentsiaalsusele.
7. Oma kommentaaridest keeldusid vendade kaitsjad advokaadid Eeva Rivis ja Alar Neiland.
8. Küll aga sai oma nägemuse esitada prokurör.
9. Nona Barbo, riiklik süüdistaja: Olen täiesti veendunud, tutvunud kriminaalasja materjalidega, et on süüdi. Arvestades kuriteo raskust ja seda laadi, ma leian, et mõlemad väärivad maksimaalset karistust.
10. (Toimetaja): See on?
11. Barbo: 10 aastat.

12. (Toimetaja): Priit ja Peeter Paalbergid on olnud ka eelnevalt kohtulikult karistatud.
13. Ka täna näitasid nad üles oma viha telekaamera ja üldsuse vastu.
14. Tänaselt protsessilt puudus aga *avalikkusele teadmata* põhjustel oluline tunnistaja, just advokaatide jaoks, kasuisa Jaan Oruste, kes samuti nooruses vägistamisega kohtu all olnud.
15. Oma kodus pole meest aga ammu nähtud.
16. Külaelanik: Ei ole näha.
17. (Toimetaja): Kui kaua ta juba kadunud on olnud?
18. Külaelanik: Vähemalt ma pole näinud.
19. (Toimetaja): Ei tea, mis elu mees elab? Kas ta üldse seal elab?
20. Külaelanik: Ei ole aimu... Ei ole aimu. Tal olid koerad ka... Kas ta neid sööda siin või mis ta teeb, ei tea.
21. (Toimetaja): Mis te arvate, kuidas neid poisse peaks karistama? On nad ikka realselt süüdi?
22. Külaelanik: Otse näind ei ole, ei oska öelda.
23. (Toimetaja): Aga karistus peaks ikka järgnema?
24. Külaelanik: No arvata võib, kui nad ikka selliselt käitusid. Loomulikult.
25. Teine külaelanik: Räägivad, et on süüdi, aga kes seda teab? Las kohus otsustab.
26. (Toimetaja): Ega rahulikku külaelu ei taha keegi oma suhtumisega vihale ajada. Kõik ju omavahel tuttavad.
27. Igatahes täna kohtus vennad Paalbergid oma süüid ei tunnistanud.
28. Protsess on edasi lükatud 18. märtsiks.
29. Lisaks vägistamisele süüdistatakse neid ka avalikus varguses ja röövimises.

Pilt: Üle põllu viiv tee, maja metsa serval, maja. Politseinik võtab kilekotist välja relva. Tekst: 01.05.2001. Nööridega kokku seotud toolid. Kellegi käsi demonstreerib nööre. Ühe mehe kukal, teine (üks Paalbergidest) istub näoga kaamera suunas toolil, vaatab alla. Dokumendid: Politseiamet, sündmuskoha vaatluse protokoll. Toimiku esikaas (nimed: Peeter Paalberg ja Priit Paalberg). Advokaadid. Prokurör. Paalbergide saabumine, kaamera eemale tõukamine. Külapood. Naisterahvas (nimi puudub), meesterahvas (nimi puudub). Kohtusaali uksele olev istungite nimekiri: Peeter Paalberg ja § loetelu. Harju Maakohtu uksest.

Protsessi etapid, millest uudises räägitakse: kuriteo toimepanemine – ohvrid teatavad sellest politseile – kriminaalmenetluse alustamine – vendade arreteerimine ja vahi alla võtmine – uurimine – kohtuliku arutelu algus – protsess on kuulutatud kinniseks.

Uudis annab põhjaliku ülevaate toimunust (lõik 4, 5) ning sellest, milles vendasid süüdistatakse (lõik 1, 29). Infoallikatena on kasutatud Harju Maakohust (institutsionaalsena), prokuröri, külaelanikke, uurimisasutust (kuid täpsustamata). Tegelased, kellest uudises räägitakse: vennad Paalbergid (kohtualused) ja nende kasuisa Jaan Oruste (kohtumenetluses tunnistaja, kuid uudises esitletakse teda kui ühte võimalikku kuriteo kaasosalist või toimepanijat).

Uudis konstrueerib toimunut infoallikate info kaudu, kuid samas lisab juurde asjaga otseselt mitte seotud olevat informatsiooni, mis aga annab toimunule fooni ja nn “värvi”.

Uudis on kallutatud ning ette süüdi mõistev. Seda väljendavad: hinnang toimunule (lõik 1) *eelmise aasta üks jõhkramaid kuritegusid* ning süüdistus (lõik1, 29); toimu kirjeldus (lõik 4), prokuröri hinnang kriminaalrajale ja plaanitav karistuse määr (2, 9, 10,11). Uudis toob välja, et vennad Paalbergid on olnud enne kohtulikult karistatud (lõik 12), mis antud kaasuse kontekstis pole aga oluline.

Kuigi uudis puudutab vendade Paalbergide suhtes toimuvat kohtuprotsessi, toob uudis juurde ühe peategelasena kasuisa Jaan Oruste. Oruste on õiguslikus kontekstis üks tunnistaja (lõik 14), kuid uudis teeb temast justkui kaasosalise, viidates, et mees on eelnevalt karistatud vägistamise eest (lõik 14) ning nüüd kadunud, st ei ilmunud kohtusse.

Kuna Oruste ei ilmu kohtusse, siis asub ajakirjanik tema võimalikku asukohta ise selgeks tegema, sõites Eellamaale ning vesteldes kohalike inimestega (lõik 15-20). Seal pärib ajakirjanik ka kohalike elanike arvamust, mis on rõhuga vendade süül (lõik 21-25). Ka prokuröri kindel seisukoht aitab kaasa mulje tekkimisele, et tegemist on tõesti süüdlastega.

Kuid samas seab uudis kahtluse alla eeluurimise kvaliteedi. Nimelt jääb uudisest mulje, et tegelikult võis toiminuga olla seotud ka vendade kasuisa, kes on hetkel kadunud, kuigi on vendade jaoks oluline tunnistaja (lisatud taustinfona eelnev karistus vägistamise eest). Sellise seose loomine tähendab aga, et ajakirjandus konstrueerib nn oma tõde, andes justkui vihjeid kriminaalasja poolikule eeluurimisele.

Üllatav on, et uudis ei viita konkreetsele uurimisasutusele, samas aga kasutatakse politsei pildilist materjali (võib eeldada, et on sündmuskoha vaatlus). Pildiliselt kasutatakse veel Ellamaal üles võetud kaadreid majast, mis võiks olla näiteks sündmuskoht (selline seos tekib lähtuvalt tekstist ja pildist). TV3 kasutab ka politsei materjali Paalbergide arreteerimisest ja sündmuskoha vaatlusel, sellele viitavad nii kaadrid kui ka kuupäev ekraanil. Kolmandana kasutatakse kohtuistungil eel filmitud kaadreid.

TV3, 25.01.2002. Bergmanni kautsjon (Lisa 6.12.)

Tekst 29:

1. (Ankur): Tartu Maakohus rahuldab täna, pankrotistunud ERA Panga endise juhi Andres Bergmanni kautsjonitaotluse, lubades ta vabadesse *Eesti kohtuajaloo suurima kautsjoni, ühe miljoni krooni eest*.
2. Bergmann pääseb vahi alt niipea, kui summa on Tartu Maakohtu deposiitarvele laekunud. Bergmanni Saksamaal elavad riigipensionäridest vanemad on lubanud raha üle kanda järgmisel nädalal.
3. Tartu prokurör Argo Siinmaa lubab maakohtu otsuse vaidlustada.
4. Andres Bergmann sai mullu 13. detsembril ERA Panga pankroti asjas lõpliku süüdistuse ja kohus jättis ta kuni märtsini vahi alla.

Pilt: Tartu Maakohtu uksest, ilus valge maja.

Uudiskünnis on ületanud faktiga, et määrati *kohtuajaloo suurim kautsjon – üks miljon krooni*. Uudise väärtustatust lisab kindlasti ka Andres Bergmanni isik. Uudise allikateks on Tartu Maakohus (institutsionaalselt) ja prokurör. Uudis annab ka taustinfo kriminaalmenetluse hetkeseisust.

TV3 ei anna oma uudises infot, kui suured on tavaliselt kautsjonid ja kui tihti neid määratakse vms. Selline info oleks aga laiemas konteksti loomiseks vajalik olnud. TV3

keskendub otsusest tulenevatele edasiste protsesside kirjeldamisele. Uudis viitab, et Bergmanni vanemad on nõus maksma miljonikroonise kautsjoni, mainides seejuures, et tegemist on Saksamaal elavate riigipensionäridega. See viimane on aga menetluse seisukohalt täiesti ebaoluline. Samas lisatakse sellega aga uudisesse vastandid: ekspankurist Bergmann ja tema eest hoolitsevad pensionäridest vanemad. Kelle infole toetudes uudis väidab, et kautsjoniraha maksavad just Bergmanni vanemad, see tekstist ei selgu.

Taaskord tuleb TV3 uudisest välja ebatäpsus, mille on tinginud lühendamine. Nii selgub uudisest, et Bergmanni süüdistatakse ERA panga pankrotis (lõik 4), mainimata konkreetset tegu. See aga deformeerib õiguslikku diskursust, sest ettevõtte pankrott ei ole kuritegu, vaid pankrotimenetluse käigus võivad ilmuda kuriteo asjaolud, mis on aluseks kriminaalmenetluse alustamisele.

Uudise pilt ei toeta teksti ja on lihtsalt illustratsiooniks. Vaatajale jääb ausaamatuks valge ilusa maja näitamine, sest sellele, mis majaga tegemist on, ei viita ei tekst ega ka mitte nt täpsustav tekst ekraanil.

ETV, 25.01.2002. Bergmanni kautsjon (Lisa 6.13.)

Tekst 30:

1. (Ankur): Tartu Maakohus rahuldab täna pankrotistunud ERA Panga endise juhi Andres Bergmanni kautsjonitaotluse, vabastades ta *Eesti kohtuajaloo suurima kautsjoni, ühe miljoni krooni vastu vahi alt*.
2. Bergmanni kautsjoni lubasid tasuda tema Saksamaal elavad vanemad.
3. Bergmanni kaitsja vandeadvokaat Tarmo Pily ütles Aktuaalsele Kaamerale, et Bergmann pääseb vahi alt kohe, kui kautsjonisumma on laekunud Tartu Maakohtu deposiitarvele. See võib juhtuda kas siis esmaspäeval või teisipäeval.
4. Andres Bergmann sai mullu detsembris ERA Panga pankroti asjus süüdistuse kelmuses, riisumises, rahapesus, ametiseisundi kuritarvitamises ja võltsimises.
5. Bergmann ja veel üheksa ERA Pangaga seotud inimest astuvad kohtu ette kevadel.

Pilt: Ankruga taustal pildiks Bergmann. Bergmann suurel plaanil (alates teisest lõigust), Tartu Maakohtu silt. Tänav.

ETV ja TV3 uudised on oma juhtlause poolest identsed. Sarnaselt TV3-le toob ETV välja kaudsiooni suuruse ja sellega seonduva. ETV uudis toetub lisaks Tartu Maakohtu infole ka Bergmanni kaitsjale, tsiteerides tema sõnu. ETV ei rõhuta Bergmanni vanemate staatust, nagu seda tegi TV3.

ETV uudise juures on positiivne, et uudis on andnud seletuse, milles Bergmanni süüdistatakse (lõik 4). Uudis viitab ka tulevikule, väites kindlas kõneviisis, et kohtuprotsess algab kevadel.

Kanal 2, 26.01.2002. Tallinna kesklinnas avastati vedelemas töökorras miinipilduja miin (Lisa 6.14.)

Tekst 31:

1. (Ankur): Ühe maja hoovis *Tallinna kesklinnas* avastati maas vedelemas töökorras miinipilduja miin.
2. (Toimetaja): Miini avastasid Raua tänava elanikud oma siseõues asuvate prügikonteinerite juurest *täna pärastlõunal*.
3. *Pisut enne kella kahte* kohale jõudnud demineerijad tuvastasid, et tegu oli Vene päritolu miinipilduja miiniga. Kuna miin oli heas seisukorras, viidi see pärast kontrolli Männiku karjääri, kus miin ka õhati.
4. *Miini plahvatus elumajade vahetus läheduses oleks võinud kaasa tuua suuri purustusi ja ka inimohvreid*.
5. Politsei uurib praegu, kust kohast töökorras miin pärit on ja miks ta elumajade lähedusse jäeti.

Pilt: Sisehoov, prügikonteinerid ja nende kõrval miin. Päästetöötajad. Politseinik. Demineerijad uurivad miini. Käsi võtab maast miini.

Tegemist on uudisega, mis kannab sõnumit: leitud miinid võivad olla ohtlikud ning neid võib leida igalt poolt. See mõte teeb uudisest moraliseeriva teemaloo, mida kirjeldatakse konkreetse näite baasil. Uudises antakse ülevaade miini leiust (lõik 1-3) ning see võetakse kokku moraliseeriva lausega (lõik 4). Et tegemist on kriminaalmenetluse alustamisega, viitab alles uudise lõpp (lõik 5). Seega ei järgi ajakirjanduslik diskursus õiguslikku diskursust.

Uudise kõige suurem kontrastsus tekib teksti ja pildi omavahelisest seosest. Nimelt viitab uudis purustustele ja võimalikele inimohvritele, kui miin oleks plahvatanud

(lõik 4), kuid juba järgmise lause ajal tõstab kaadris kellegi käsi lihtsalt miini maast üles.

Nädala kokkuvõte

Analüüsitud perioodil oli kriminaalasjadega seotud uudiseid 14, millest 5 olid seotud kohtumenetlusega. Kokku kajastasid telekanalid 10 erinevat sündmust.

Kajastatud sündmused:

Kohtueelne uurimine:

1. Ernesto Preatoniga seotud kriminaalasja pikendamine;
2. Luule Viilma hukkumine autoavariis;
3. Pommilahvatus restoranis Kim;
4. Koplis viskas põgenev mees politsei suunas lõhkekeha;
5. Andres Bergmanni kautsjon;
6. Tallinna kesklinnast leiti töökorras miin.

Kohtumenetlus:

1. Ain Keluse kohtuprotsess;
2. ARKi pistiseafääriga seotud kriminaalasja otsus Ringkonnakohtus;
3. Kohtuotsus Rene Kuulmanni suhtes;
4. Vendade Paalbergide kriminaalasja kohtuliku arutelu algus.

Üldised tähelepanekud:

TV3 edastas lühiuudiseid (nt Preatoniga seotud kriminaalasja pikendamine, Bergmanni kautsjon, Ain Keluse kohtuprotsess), kus lühendamise tulemusel muutub õiguslik diskursus uudistekstis ebatäpseks. Lühiuudiste fookus on suunatud rohkem isikutele kui nende tegevuse.

Karistuse-diskursuses konstrueerib TV3 uudise rõhuga otsusel, kuid fookus on süüdimõistetul isikul. Näiteks Rene Kuulmanni kohtuotsusest teavitamisel edastati lisaks otsusele ka Kuulmanni enda seisukoht juhtumist (tegustes enesekaitseks ja väidetavalt taheti Kuulmanni tappa), mis tekitab tunde, et kurjategija on tegelikult ohver. ETV kohtuteemade kajastused (nt ARKi pistiseafäär, Rene Kuulmanni

kriminaalasja kohtulik arutelu) on uurimisasutuse-kesksed ehk uudis esitatakse uurimistulemuste kaudu.

Omaette kategooria moodustavad Kanal 2 kuriteo-diskursuse uudised, mida esitatakse kas *action-story*'na (Koplis visati politseinike suunas lõhkekeha) või konstrueeritakse võimalik kuriteo motiiv läbi välistuse, andes seega võimaluse spekulatsioonideks (nt restorani Kim plahvatuse uudises mainiti, et politseil pole seni põhjust olnud restorani tegevuse vastu huvi tunda).

Antud nädala uudiste analüüs näitab, et vaid ühes uudises kasutati intervjuusid, so TV3 vendade Paalbergide kaasus. Kanal 2-l oli toimetaja poolt ette valmistatud uudis Kesklinnas leitud miini kohta. Seega 14 uudisest 12 juhul luges uudise eetrisse ankur, mis osutab, et kuriteo ja karistuse uudised on muutunud lühemaks, seega ka üldisemaks.

5.1.4. Kokkuvõtte kriminaalasjade kajastamisest

Analüüsitud perioode oli kokku kolm: 20.08.–26.08.2001, 29.10.–04.11. 2001 ja 21.01.–27.01.2002. Kriminaalasjadega seotud uudiseid oli 31, milles kajastati 20 erinevat kriminaalasja. Kohtu-uudiseid oli kokku 7 (5 erinevat kohtumenetlusest).

Järgnevas tabelis on esitatud kuriteo ja karistuse uudised kanalite võrdlusena.

	kohtueelne menetlus					kohtumenetlus				
	alustamine*	neist intervjuudega	järgnev etapp	neist intervjuudega	uudiseid kokku	arutelu	neist intervjuudega	otsus	neist intervjuudega	uudiseid kokku
TV 3	8	6	2	0	10	2	1	2	0	4
Kanal 2	6	1	1	0	7					
ETV	5	2	2	0	7	1	0	2	0	3

* sisaldab uudist alustamata jätmisest

Nagu tabelist selgub, on analüüsitud perioodil kõige enam kuriteo ja karistuse uudiseid kajastanud TV3, kokku 14 korral (10 uudist kohtueelsest menetlusest ja 4 kohtumenetlusest). Võrdselt 7 uudist on Kanal 2 ja ETV kohtueelsest menetlusest, kuid Kanal 2 pole ühtegi kriminaalasjaga seotud kohtu-uudist. Valdkonna uudistes ei kasuta telekanalid aktiivselt intervjuusid. Erandina tuleb esile vaid TV3, kes kasutas intervjuusid kriminaalmenetluse alustamise etapi uudistes.

Kohtumenetluses olevate uudiste juures on intervjuu erandiks. See näitab, et kohtu-uudiste juures kasutatakse enam tsiteeritud tegelasi.

Teemakajastused valdkonniti ja kanalite võrdlus.

Kajastused valdkonniti	kokku	TV3	Kanal 2	ETV
majandus	7	4		3
korruptsioon	1			1
isikuvastane	4	2	1	1
pomm (sh plahvatus, leidmine)	3		2	1
õnnetus	3	2	1	

enesetapp	2	1		1
vargus	2	1	1	
süütamine	4	1	1	2
narkokuriteod	2	1		1
muu	3	2	1	

Järgnevas tabelis on toodud ülevaade pildi kasutamisest kuriteouudistes. Tabelist on välja jäetud 4 uudist: kaks uudist, mis käsitlesid Tartu politseiprefektuuri juhtivtöötaja enesetappu ning Luule Viilma hukkimine autoõnnetusel.

Kriminaalmenetlust kajastavad lood	Sündmuskohaga seotud pilt			Illustreeriv pilt (arhiiv)			Puudub
	sündmuskoht**	tagajärjed	politsei pilt***	sündmust meenutav	illustreeriv	isikut näitav**	
Menetluse algus							
Keskriminaalpolitsei ei alustanud kriminaalmenetlust Liiviku suhtes (ETV)				x		X	
Pelgulinna haiglas toimunud tulekahju (TV3)	x	x	x				
Pelgulinna haigla tulekahju (Kanal 2)		x					
Pelgulinna haigla põleng (ETV)		x					
Politsei on tabanud Pelgulinna haigla põlengu oletatava põhjustaja (ETV)							x
Siseminister Tarmo Looduse auto vargus (TV3)					x		
Pirita ringrajal juhtus ränk õnnetus (TV3)	x	x					
Harju politsei avastas salakaubana müüdnud salatikutud (TV3)		x					
Antraksi-juhtumi kahtlus Stenbocki majas (TV3)					x		
Antraksi-kahtlus Stenbocki majas (Kanal 2)							x
Estonija toimetusse jõudnud kiri tekitas antraksi-kahtlust.(TV3)	x						
Restorani Kim pommiplahvatus (Kanal 2)	x	x					
Restorani Kim pommiplahvatus (ETV)		x					
Tundmatu mees viskas politsei suunas lõhkekeha (Kanal 2)		x					
Raua tn maja sisehoovist leiti miin (Kanal2)	x						
Kohtuelse menetluse etapid							
Keskriminaalpolitsei lõpetas kriminaalasja Ilona Saari suhtes (ETV)						X	
Preatoni kriminaalasja eeluurimise tähtaega pikendati (TV3)						X	

Rootsis tabati Hansapanga röövi lavastamises kahtlustatav (Kanal 2)							x
Bergmanni kautsjon (TV3)						X	
Bergmanni kautsjon (ETV)						X	

* kahtlustatav

** sündmuskoha all on silmas peetud uudispilti, kus on näha uurimisasutusi tegutsemas

*** Politsei pilt – uudise katteplaanidena on kasutatud uurimisasutuse poolt salvestatud materjali.

Tabelist on näha, et teleuudised on menetluse alustamise etapis orienteeritud sündmuskoha näitamisele. Kui kanalil pole võimalik kasutada pilti toimunust, siis kasutatakse loo ilmestamiseks tagajärgede (nt purustuste) näitamist.

Menetluse järgnevate etappide kajastamisel näidatakse kahtlustatavat/süüdistatavat ning enamasti kasutatakse selleks arhiivimaterjali.

Kohtu-uudistes kasutatud pilt

Kohtulood	Pilt kohtusaalist		Kuritegu meenutav		Arhiivipilt		Puudub
		isikut näitav		Sh politsei pilt	illustreeriv pilt	isikut näitav	
Harju Maakohtus algas protsess vendade Paalbergide asjas (TV3)	x	X	x	x			
Jätkus Ain Keluse kohtuprotsess (TV3)					x		
Jätkus Rene Kuulmanni kohtuprotsess (ETV)	x	X					
Kohtuotsused							
Tallinna Linnakohus mõistis süüdi William Haini ja tema kaaslase Sergei Petrenko (TV3)	x	X					
Tallinna Linnakohus mõistis süüdi William Haini ja tema kaaslase Sergei Petrenko (ETV)	x	X	x	x			
ARKi töötajatele pistiseandjate kriminaalasja arutamine Ringkonnakohtus (ETV)	x	X					
Pärnu Maakohtu otsus Kuulmanni asjas (TV3)						X	

Nagu tabelist selgub, kasutatakse kohtu-uudistes ülevõtteid kohtusaalist ning näidatakse kohtualust(seid). Perioodil oli vaid üks uudis, kus kohtualust ei näidatud.

Kuriteo-diskursus

Teleuudised on sündmuste-kesksed ning enamasti konstrueeritakse toimunut uurimisasutustelt saadud info baasil. Toimunut võetakse kokku ka kohtu-uudiste juures, mis on taustinfo edastamise seisukohalt õige.

Kuriteo-uudiste juures on võimalik eraldi välja tuua erinevad lähenemised uudisloo fookuse kaudu.

Isiku-kesksed lähenemised

Näiteks uudised: Jaak Liiviku suhtes ei alustatud kriminaalmenetlust, siseministri autovargus, kriminaalmenetluse lõpetamine Ilona Saari suhtes, Ernesto Preatoniga seotud kriminaalasja pikendamine, Andres Bergmanni kautsjon.

Neid võib iseloomustada kui lühiuudiseid, kus lühendamise tulemusel muutub õiguslik diskursus uudistekstis ebatäpseks. Lühiuudiste fookus on suunatud rohkem isikutele kui nende tegevuse. Enamasti on need lood kaetud ka arhiivipildiga.

Toimunu-kesksed lähenemised

Uudised konstrueeritakse põhimõttel: sündmus teeb uudise. Oluline on märkida, et konkreetselt kriminaalmenetluse alustamisele viidatakse vaid üksikutel juhtudel ning pigem kajastatakse kuriteo diskursust kui õnnetusjuhtumi diskursust. See ilmneb selgelt tulekahju ja liiklusõnnetuste uudiste juures.

- *Süüitamine*

Pelgulinna haigla tulekahju uudist kajastasid kõik kanalid. Kõik kanalid viitasid kriminaalmenetluse alustamisele seoses tulekahjuga. TV3 ja Kanal 2 uudised olid fookusega toimunud, ETV käsitles teemat läbi sotsiaalse konteksti ning tegi teise uudise seoses kriminaalmenetlusega.

- *Õnnetusjuhtumid*

Nt Pirita teel juhtunud autoõnnetus, kus hukkus 3 inimest; Luule Viilma hukkumine autoõnnetuses.

Kajastus toimus lähtuvalt ka pildi olemasolust (nt Pirita õnnetus) või oli hukkunu avaliku elu tegelane (Viilma).

- *Enesetapp*

Tartu Politseiprefektuuri juhtivinspektori enesetapp. Enesetapu teema kuulub ajakirjanduslikult delikaatsete teemade hulka, mis tekitab küsimuse uudise väärtustamisest ning esiletoomisest. Teemat kajastasid nii ETV kui ka TV3, kes kajastasid uudist saate *headline'is*, TV3-s oli juhtum esiuudiseks ning ETV-s teine uudis.

- *Sündmus*

Koplis visati politseinike suunas lõhkekeha, uudist “Tikud kui salakaup” (sündmuse erakordsus), plahvatus restoranis Kim, Tallinna kesklinnast leiti töökorras miin.

Neid sündmusi iseloomustab pildi olemasolu, st kui kanalil on olemas pilt toimunust, siis sellest tehakse uudis. Enamasti ei esitata neid uudiseid ranges õiguslikus diskursuses, vaid räägitakse pigem *story*'t.

- *Julgeoleku-uudised*

Antraksi-kahtlused. Tegemist on kategooriaga, kuhu saab uudiseid liigitada vaid üldise konteksti kaudu. Nimelt oli oktoobris (2001) üheks olulisemaks välisuudiste teemaks antraksipulbrit sisaldavate kirjade levik Ameerika Ühendriikides ning antraksipulbrit sisaldava kirja leidmine Washingtonist USA Vilniuse saatkonda saabunud postikotist. Novembri alguses leiti kahtlased kirjad Eesti Vabariigi valitsusest ja ajalehe Estonija toimetusest. Teemat kajastas TV3 (kahel korral) ja Kanal 2 (korra).

Nende uudiste juures ei viidata õiguslikule kontekstile, vaid uudise fookus on sõnumil: kogu protsess on kontrolli all ja kellegi elu pole ohus. Ehk see, kas ja kuidas uurimisasutused tegutsesid, jääb avalikkuse eest varju.

Kohtu-diskursus

Kajastades kohtumenetluse etappe enne kohtuotsust, asetab uudisdiskursus süüdistatava juba süüdimõistetu rolli ning viitab karistuse suurusele (nt TV3 vendadest Paalbergide loos, ETV Kuulmanni kaasuses).

Nn kohtuotsusega uudistes on pöhirõhk karistusel (nt TV3 Kuulmann, ETV ARK, TV3 ja ETV šotlane Hain).

Analüüsitud perioodil selgus, et kohtuotsustega kaasusi konstrueerib TV3 rõhuga otsusel, kuid fookus on süüdimõistetu isikul. Näiteks Rene Kuulmanni kohtuotsusest teavitamisel toodi kõrvale Kuulmanni enda seisukoht juhtumist (toodi välja, et väidetavalt taheti Kuulmanni tappa ja pandi põlema tema auto), mis tekitab tunde, et kurjategija on tegelikult ohver. Et süüdimõistetu võiks olla ohver, väljendub ka šotlase Haini kaasuses.

ETV kohtuteemade kajastused (nt ARKi pistiseafäär, Rene Kuulmanni kriminaalasja kohtulik arutelu) on uurimisasutuse-kesksed.

5.2. Kriminaalse kontekstiga uudised

Sellesse kategooriasse liigitatud uudised jagunevad:

- uudis pole otseselt seotud kriminaalajaga, kuid ajakirjanduslik diskursus annab uudisele kriminaalse varjundi (tekst, sh sõnakasutus);
- konkreetse kriminaalaja jätku-uudised (teema arendused ja laiendused);
- uudis viitab tekstis võimalikule kuriteole: uudis kas ei käsitle kuritegu otseselt või spekulereb uudis kuriteo teemal;
- kuriteo ja karistuse teemalood, st uudis pole otseselt seotud sündmusega, vaid kajastab valdkonnas toimuvaid protsesse ja tendentse.

Kriminaalse kontekstiga uudiseid oli analüüsitud perioodil kokku 26. Nende paremaks analüüsimiseks on eraldi välja toodud kaks suuremat teemakäsitlust: Efraim Zuroffi visiit Eestisse ja väliseestlase Harry Männili võimalik seotus natsikuritegudega ning Tallinna integratsiooniraha jagamist käsitlevad uudislööd. Ülejäänud lood liigitusid gruppidesse: kriminaalajade jätku-uudised, kriminaalajale viitavad uudised ning kuriteo ja karistuse teemalood.

Kõik järgnevas osas käsitletavat uudiste terviktekstid on käesoleva töö lisades: lisas 7 (nädal 20.08.–26.08.2001), lisas 8 (nädal 29.10.–04.11.2001) ja lisas 9 (nädal 21.01.–27.01.2002).

5.2.1. Efraim Zuroffi visiit Eestisse ja süüdistused Harry Männili suhtes

Augustinädala teleuudiste üheks põhiteemaks võib lugeda Simon Wiesenthali keskuse juhi Efraim Zuroffi visiiti Eestisse. Zuroffi visiidi peaesmärgiks oli anda peaminister Mart Laarile üle dokumendid, mis pidid tõestama väliseestlase Harry Männili seotust natsikuritegudega.

Teema on seega seotud inimsusevastaste kuritegudega, mis on aegumatud kuriteod ning karistatavad kriminaalkorras. Kriminaalkoodeksi § 61¹ järgi (KarS § 89): *Inimsusevastaste kuritegude, sealhulgas genotsiidi toimepanemise eest, nagu need kuriteod on määratletud rahvusvahelise õiguse normides, s.o tahtlike tegude eest,*

mille eesmärk oli täielikult või osaliselt hävitada rahvuslik, etniline, rassiline, usuline, okupatsioonirežimile vastupanu osutav või muu sotsiaalne grupp, sellise grupi liikme tapmise või talle raske või üliraske kehavigastuse või vaimsete hälvete tekitamise või tema piinamise eest, laste vägivaldse äravõtmise, relvastatud ründe, okupatsiooni või anneksiooni korral põliselanike deporteerimise või väljasaatmise, majanduslikest, poliitilistest ja sotsiaalsetest inimõigustest ilmajätmise või nende õiguste piiramise eest – karistatakse vabadusekaotusega kaheksast kuni viieteistkümne aastani või eluaegse vabadusekaotusega.

Seega mõjutavad uudisdiskursust järgnevad tegurid:

- kuriteo liik: inimsusevastased kuriteod;
- rahvusvahelise organisatsiooni juhi süüdistused väliseestlase suhtes (mõjutab rahvuslikke tundeid) ning uued dokumendid, mis peaksid süüd tõendama;
- kohtumine peaministriga.

Zuroffi visiiti ja selle eesmäärke kajastasid kõik telekanalid (terviktekstid lisa 7):

- ETV 20.08. (lisa 7.1.), 22.08. (lisa 7.4.)
- TV3 22.08. (lisa 7.2.)
- Kanal2 22.08. (teise saatepoole pikem teemakäsitus, lisa 7.3.)

Harry Männili võimalikku seotust natsikuritegudega on, uudistekstide järgi, eelnevatel aastatel uurinud kaitsepolitsei ning tõendeid, mis viitaksid Männili seotusele juudivastaste kuritegudega, pole tuvastatud. Sellest lähtuvalt võib eeldada, et Männili suhtes on tõendite kogumiseks alustatud uurimist, kuid see on lõpetatud. Millal kaitsepolitsei Männili võimalikku seost natsikuritegudega uuris, sellest uudistes ei räägita, kuid sellele viidatakse.

Zuroffi visiit tõstab aga Männiliga seonduva uuesti teemaks. Simon Wiesenthali keskuse juht Efraim Zuroff väljendas Eesti Päevalehe (EPL) 22.08.2001 artiklis “Natsikütt süüdistab eesti rahvast mõrvades” (Lisa 10.2) ja teleuudistes selget veendumust, et Männil on seotud natsikuritegudega ning Zuroff viitab, et Simon Wiesenthali keskus on uurinud teemat pidevalt.

Zuroff saabus Eestisse esmaspäeval, 20. augustil, mil seda kajastab ETV (Lisa 7.1.). Kolmapäeval (22.08.2001) toimus Zuroffi kohtumine peaministriga, kus ta edastab uued Männili süüd väidetavalt tõestavad dokumendid ning sellele järgnes pressikonverents.

Ühelt poolt võiks Zuroffi dokumentide edastamist tõlgendada kui avalduse esitamist kriminaalmenetluse alustamiseks, sest läbi peaministri büroo jõuavad materjalid kaitsepolitseisse. (Õiguskaitseorganil on avalduse menetlemiseks aega 10 päeva, et otsustada kas uurimist alustada või mitte.)

Kuid õiguslikus kontekstis on tegemist siiski Zuroffi korrespondentsiga peamister Laarile. Nimelt ei kavandanud Zuroff uusi tõendusmaterjale (nagu uudistes neid nimetatakse) esitada uurimisasutusele uurimise alustamiseks, vaid peaministrile. Peaminister aga ei tegele kriminaalasjade uurimisega. Samas aga tõmbavad peaministrile esitatud dokumendid ajakirjanduse tähelepanu. Seega ei saa õiguslikus kontekstis rääkida uurimisasutusele esitatud kuriteo avaldusest kriminaalmenetluse alustamiseks, vaid Zuroffi materjalidest peaministrile.

Kogu teemakäsitluse jooksul väljendavad uudistesaadet seisukohta, et kuivõrd Männili juhtum on nii põhjalikult läbi uuritud, siis seega ei saa ta olla süüdi natsikuritegudes.

Ajakirjanduses hakkab fooni andma kaks liini: Zuroffi esitatud dokumendid (mida ajakirjanikele ei avalikustata) ja nende uudsuse hindamine ning Harry Männili juhtumi uurimine eelnevatel aastatel ning võimaliku süü tõendamatus.

Esimesena käsitles teemat ETV (20.08). Uudise järgi saabus Efraim Zuroff Eestisse, et arutada peaministriga natsikuritegudega seonduvat.

1. (Ankur): Simon Wiesenthali keskuse juht Efraim Zuroff tuli Eestisse, et kohtumisel peaminister Mart Laariga arutada Teise maailmasõja aegseid juudivastaseid kuritegusid.
2. Eraldi käsitletakse Venezuela eestlase Harry Männili vastu esitatud süüdistusi.

3. (Toimetaja): Simon Wiesenthali keskuse juhi Efraim Zuroffi üheks eesmärgiks on kohtumisel peaministriga arutada Venezuelas elava 81aastase Harry Männili juhtumit.
4. Zuroffi sõnul kavatses ta Laarile kolmapäevasel kohtumisel anda materjalid, mis tema sõnul aitavad seletada olukorda, miks ta jätkuvalt süüdistab Harry Männilit natsiroimades, kuigi Eesti Kaitsepolitsei on korduvalt Männili süütust tõestanud.

Zuroffi visiidi kohta öeldakse, et selle eesmärgiks on arutada juudivastaseid kuritegusid (lõik 1) ning eraldi käsitletud Männili vastu esitatud süüdistusi (lõik 2). Teise lõigu minevikuline vorm annab märku, nagu Männili suhtes oleks esitatud juba süüdistused. Lause jätab märkimata, kelle süüdistustest jutt käib. Sellele annab siiski vastuse 4 lõik, kui toimetaja toob välja, et süüdistajaks on Zuroff ise ning rõhutab, et tegemist on jätkuvate süüdistustega. Seda saab aga käsitleda kellegi arvamuseks, sest kriminaalmenetluslikus tähenduses ei saa Zuroff süüdistust esitada, seda saab teha prokurör.

Ajakirjanduslikus diskussioonis räägitakse Männili süüdistamisest (lõik 2, 4), mitte väidetavast süüst, mis oleks korrektsem.

Omapärane ajakirjanduslik konstruktsioon on 4 lõigu viimane lause, kus viidatakse, et kaitsepolitsei on tõestanud Männili süütust. Õiguslikus kontekstis ei pea keegi, veel vähem õiguskaitseasutus, tõestama kellegi süütust, vaid ikka süüd.

22.08. alustas TV3 uudistesaaate sissejuhatust järgnevate sõnadega:

1. Ilmselgete *suur-inkvisiitori* hingeelu tunnustega kuupalga eest natsikurjategijaid jahtiv Efraim Zuroff leidis endas, noo ütleme *otsustavust süüdistada* Tallinnas kogu Eesti rahvast natslikes kuritegudes.
2. See kohatu üldistus on vormilt karjuvalt pinnapealne, sisult aga selline, mis võiks, võib-olla aga koguni peaks, härra Zuroffile kaela tooma kohtuprotsessi, mida tal vaatamata, kahtlemata tippjuristide palkamisele, oleks rahvastevahelise vaenu õhutamise süüdistustes, tänases maailmas, eriti aga veel Euroopas, sisuliselt võimatu võita.
3. Samuti tekitab kummastust, miks pidi Eesti Vabariigi peaminister Efraim Zuroffi vastu võtma, ning praegusel, aga valitsusjuhil on ju alati kiire tööaeg, hetkel tegelema ühe väliseestlase väidetava süü kohta materjale koguva võõrriigi organisatsiooni esindajaga.
4. Kogu kõnealune protsess peaks ju isegi lonkava loogika kohaselt kuni süüdimõistva otsuseni olema siiski pelgalt kohtu, ning isegi siis, kui Harry

Männil tõepoolest kunagi süüdi mõistetakse, vaevalt, et Eesti Valitsuse huvifookuses.

Uudiste sissejuhatuses on kokku neli teemat, mis annavad kogu järgnevale teemakäsitlusele saates fooni:

- Zuroff süüdistab Eesti rahvast natsikuritegudes (kontekstiks on tegemist viitega Eesti Päevalehes ilmunud artiklile (Lisa 10.2);
- Zuroff on õhutanud rahvastevahelist vaenu;
- Harry Männili väidetavat süüd arutab peaminister rahvusvahelise (nimetatakse võõrriigiks) organisatsiooni esindajaga;
- Harry Männilit saab süüdi mõista kohus, mitte peaminister.

Teksti teeb tähelepanuväärseks Ankrü hinnang Zuroffi käitumisele – rahvastevahelise vaenu õhutamine (lõik 2). Ankur viitab sellise süüdistuse võimalikkusele ning samas annab ka hinnangu, et seda tuleks teha.

Ankur jääb õiguslikus diskursuses korrektseks, öeldes, et tegemist on Männili väidetava süüga (lõik 3) ning süüdi saab mõista vaid kohus (lõik 4).

Esiuudisena kajastatakse Zuroffi visiiti ja Männili süüdistamise teemat.

TV3 uudis (Lisa 7.2.):

1. (Ankur): Natsikuritegusid uuriva Simon Wiesenthali keskuse juhi Efraim Zuroffi sõnul on tal **uusi tõendeid** äriimees Harry Männili väidetava osalemise kohta juutide tagakiusamises. /.../
2. Peaministri büroost öeldi aga Seitsmestele Uudistele, et millegi uudsega nende materjalide puhul küll tegemist ei ole./.../
3. (Toimetaja): Harry Männili kohta olevat Zuroffil aga uusi ja otseseid süütõendeid./.../
4. Peaministri büroo edastas täna saadud materjalid kaitsepolitseile./.../
5. Priit Põiklik, valitsuse pressiesindaja: Tuleb tunnistada, et nii palju, kui *meie oma büroos neid vaatasime*, neis midagi niisugust, mis Eesti uurimisorganitel juba ei oleks, nende materjalide hulgas praktiliselt küll ei olnud./.../
6. Harry Männil: Need on täielikult rumalad kuulujutud, mis lähevad üle poole sajandi tagasi.

Zuroff väidab endal olevat uusi tõendeid Männili väidetavas süüasjas. Valitsuse pressiesindaja ütleb, et midagi uut Zuroffi edastatud materjalides pole. Seega kasutab uudis kahe isiku arvamust, kuivõrd materjale Zuroff ei näidanud ajakirjanikele ega andnud ka ülevaadet, mis materjalidega täpselt tegemist oli.

Uudis fikseerib, et materjalid edastati kaitsepolitseile, kuid nende käest kommentaare ei küsita.

Kanal 2 pühendab teemale Päevapeegli II saatepoole, kus seda kommenteerib sõjaajaloolane Rein Helme. Helme intervjuu on peamiselt taustinformatsiooni pakkuv (Lisa 7.3.)

ETV öhtune uudistesaaade (Lisa 7.4.) võtab teema kokku *headline*'is:

1. (*Headline*): Simon Wiesenthali keskuse juht Efraim Zuroff esitas peaminister Mart Laarile materjalid, mis tema sõnul kinnitavad eestlasest ärimehe Harry Männili seotust natsikuritegudega.
2. Valitsuse pressiesindaja kinnitusel ei esitanud Zuroff uusi materjale ning Männili süü ei ole leidnud tõestust.

Tekib absurdne olukord, kus valitsuse pressiesindajale antakse õigus hinnata tõendusmaterjale uudsust ja väärtust ning selle järgi otsustab uudis, et Männili süü ei ole leidnud tõestust. Kuna tekst edastati saate *headline*'is, siis annab see fooni kogu järgnevale teemakäsitlusele.

Headline'i teise lause väidet leevendab küll uudise sissejuhatus, kus mainitakse (Ankur): *Valitsuse pressiesindaja sõnul olid Zuroffi esitatud materjalid nii valitsusele kui uurimisorganitele juba eelnevalt tuttavad*. Lisaks viitab toimetaja uudise tekstis, et Männili juhtum on läbi uuritud ning pole tuvastatud tema süüd: *Kuid nii kunagine KGB kui ka Eesti Kaitsepolitsei on kinnitanud, et Eesti arhiivides ei ole Männili väidetavat süüid tõestavaid materjale*.

Kokkuvõtteks võib märkida, et sisuliselt saab kogu teemakäsitlus (sh uudisväärtustatus) alguse Zuroffi dokumentidest, st Harry Männili süüd väidetavalt tõendavatest materjalidest. Kuna ajakirjanikud neid ei näe ega saa ka ülevaadet nende sisust, siis – ootamata ära kaitsepolitsei õiguslikku hinnangut Zuroffi materjalile

(peaministri büroost edastatakse need kaitsepolitseile) – konstrueerib ajakirjandus uudiseid, kus on juba kahtluse alla seatud materjalide sisu ja seega ka Münnili võimalik süü.

5.2.2. Tallinna integratsiooniprojektide rahastamine

Tegemist on tervet teist analüüsiperioodi (29.10.–04.11.2001) läbiva teemaga. Kokku käsitletakse seda 11 uudises. Käesolevas analüüsis on arvestatud kõigi nimetatud teemat käsitlevate uudislugudega, et selgitada välja konkreetselt kanalite seisukohad ja muutused teemakajastusel.

Lugude läbivaks kontekstiks on poliitiline võimuvõitlus, kus ühte osapoolt hakatakse süüdistama korruptsioonis. Oluline on siinkohal lisada, et sellesse teemasse ei sekku õiguskaitseorganid ning linnavalitsuse sisekontroll alles uurib rahaeraldustega seonduvat.

Tallinna Linnavolikogust jõuab ajakirjandusse info, et Tallinna Turvalisuse- ja Integratsiooniamet, mis allub Eestimaa Ühendatud Rahvapartei (EÜRP) liikmele abilinnapea Leivi Šerile, on rahastanud EÜRP liikmetega seotud projekte. Seos, et üks partei toetab oma parteiliikmeid linna rahaga, saabki uudiste peamiseks teemaks ning seda rõhudes konstrueerib ajakirjandus sellest alguses korruptsioonidiskursuse. Teleuudised nimetavad toimuvat korruptsiooniskandaaliks.

Teemaga on seotud kolm erinevat rahastamisskeemi:

1. EÜRP liikmele, abilinnapea Leivi Šerile alluva Turvalisuse- ja Integratsiooniameti erinevad komisjonid on toetatud Eestimaa Ühendatud Rahvapartei liikmetega seotud projekte. Selles tegevuses näeb Tallinna Linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik korruptsiooni sugemeid.
2. Turvalisuse- ja Integratsiooniameti integratsioonikomisjoni liikmed (komisjoni liikmetest enamik on EÜRP liikmed) on jaganud raha enda juhitud projektidele (sisuliselt endale).

3. Lasnamäe linnaosa vanem Leonid Mihhailov (Eestimaa Ühendatud Rahvapartei liige) on toetanud projekte, kus rahasaajateks on tema erakonna kaaslased. Ajalehe Kesknädal väitel on lisaks sellele aga toetust saanud ka bordell, mida peab üks EÜRП liige.

Isamaaliidu liige, Tallinna Linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik nimetab abilinnapeale alluva ameti rahajagamist korruptiivsete sugemetega ettevõtmiseks ning avaldab arvamust, et abilinnapea peaks tagasi astuma (seos kahe esimese rahastamise liiniga). Padrik toob ainsana kõneisikutest sisse vajaduse anda juhtum uurida kaitsepolitseile.

Lasnamäe linnaosa vanemat Leonid Mihhailovi ründab ajalehe Kesknädal vahendusel Keskerakond. Lehes ilmub artikkel, kus väidetakse, et linnaosa on toetanud integratsioonirahaga spordiklubi, mis on aga seotud hosteliga Mahtra, kus tegutseb bordell.

Kuigi kogu protsessi saadab info, et linnavalitsuse sisekontroll uurib Turvalisuse- ja Integratsiooniameti rahastamisega seonduvat ning tulemused selguvad kahe nädala jooksul, algab ajakirjanduses teema aktiivne kajastamine konkreetsete näidete kaudu (sisuliselt tõestuste otsimine).

Kanalid positsioneerivad end erinevalt. Järgnevalt ongi välja toodud, kuidas teemat kajastati ning millist infot uudistes väärtustati.

TV3

TV3 kajastab integratsioonirahade jagamist kokku neljal korral. Kaks uudist on seotud Turvalisuse- ja Integratsiooniameti rahaeraldusega MTÜ-le Eetika ning kaks järgnevat lugu on seotud Lasnamäe linnaosa toetustega linnaosa projektidele.

TV3 hakkab rahastamisteemat käsitlema võrreldes Kanal 2 ja ETVga hiljem, skandaali teisel päeval (30.10.2001), kui räägitakse MTÜ-le Eetika raha eraldusest. Kanal positsioneerib oma seisukoha juhtumi kohta väga selgelt kohe esimese uudisega: asjatu raharaiskamine, kuid mitte korruptsioon.

TV3 toob oma esimeses uudises (30.10.2001, lisa 8.4.) välja konflikti osapooltena volikogu revisjonikomisjoni esimehe Jaana Padriku ja abilinnapea Leivi Šeri.

Ankur: *“Tallinna linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik leiab, et vajadusel tuleb abilinnapea Leivi Šeri otsustatud rahaeralduste ümber esile kerkinud korruptiooniskandaal lahendada kaitsepolitseil. Uurides üht juhtumit paljudest, tuvastasid Seitsemesed uudised täna küll asjatu raharaiskamise, kuid ei leidnud korruptiivsuse tunnuseid.”*

Uudis väljendab sissejuhatuses küll Jaana Padriku seisukohta ning vastandab selle toimetuse seisukohale.

Järgnenud uudis andis ülevaate konkreetse juhtumina MTÜ-le Eetika eraldatud raha kasutamisest. Toimetaja lisab uudisesse revisjonikomisjoni esimehe arvamuse:

1. Ometi arvab Padrik, et kõmuliseks paisunud skandaal on juba piisav põhjus, et linnavalitsuse koosseisu taas kord korrigeerida.
2. Kui muu ei aita, tuleb kaasata kaitsepolitsei.
3. (Jaana Padrik): Enne õiguslikku vastutust peaks siin nüüd küll käivituma see võimalik tagasiastumise mehhanism. Ja ma pean silmas eelkõige Leivi Šeri.

Toimetaja annab (lõik 1) sisuliselt hinnangu Jaana Padriku sõnadele, et skandaali kasutatakse poliitiliseks võitluseks. Toimetaja toob selle selgelt välja Padriku arvamusega, et linnavalitsuse koosseisu tuleks korrigeerida ja rõhutab seda Padriku sõnadega (lõik 3).

Uudis viitab ka Padriku soovile kaasata protsessi kaitsepolitsei.

31.10.2001 jätkab TV3 MTÜ Eetika projekti rahastamise teemakäsitlust (lisa 8.9). Nimelt on TV3-ga ühendust võtnud projektis osalenud Pelgulinna Gümnaasium. Loos on ära toodud nii Pelgulinna Gümnaasiumi kui ka MTÜ Eetika seisukohad.

Teema lõpetatakse uudises linnapea Tõnis Paltsi hinnanguga protsessile: *“Raha tagasisaamise suhtes, kui ta on väikeste firmade vahel kadunud, siis ma ise kahtlen selles, momendi seisuga. Aga kui on formaal-juriidiliselt võimalik, siis me teeme oma*

parimad pingutused. Aga kui nagu vastu küsida, et kas teil on mõni hea idee, kuidas tagasi saada?”

TV3 toob vaatajateni rahajagamise konkreetseid juhtumid ja näitab poliitilist konflikti, kuid ei konstrueeri uudiseid kui “korrupsiooni sugemetega” juhtumeid.

Teise teemakäsitlusena toob TV3 31.10.2002 vaatajateni ajalehest Kesknädal alguse saanud loo, et Lasnamäe linnaosas toetati lõbumaja. Uudise konfliktid on Keskerakond ja Eestimaa Ühendatud Rahvapartei. Uudis (lisa 8.8) teeb kokkuvõtte ajalehe väidetest ning sõna kommentaarideks saavad osapooled: linnaosa, toetuse saaja ning tsiteeritakse lehte.

Õiguslikult on bordelli pidamine kriminaalkuritegu. TV3 küsib kommentaari Tallinna politseilt ning lisab selle ka uudisesse – seega asetatakse loo fookus poliitilisele võitlusele, mitte lõbumaja-toetusele.

Uudises teeb toimetaja kokkuvõtte: *Lasnamäe linnaosa vanem Leonid Mihhailov ja Eestimaa Ühendatud Rahvapartei juhatuse liige Peep Sarapuu nimetavad süüdistusi alatuks laimuks ja näevad selle taga poliitilist võitlust. /.../ Lasnamäe linnaosa vanema sõnul ei ole tal mingeid andmeid seaduse rikkumisest Mahtra hotellis. Sama kinnitab ka Tallinna politsei.*

Teema võetakse kokku 3.11.2001, kui eetris on intervjuu Lasnamäe linnaosa halduskogu esimehe Pavel Starostinga (lisa 8.11). Starostin kavatseb linnapea Tõnis Paltsilt nõuda Lasnamäe linnaosa vanema Leonid Mihhailovi tagasiastumist.

Uudis:

1. /.../ Starostini sõnul on praegused faktid piisavad selleks, et Leonid Mihhailov linnaosa vanema kohalt tagasi astuks.
2. (Starostin): Teen ettepaneku kõigepealt selle nädala jooksul lõpetada see revisjon, lugupeetud saadikutel... Praktiliselt seal on vaja lihtsalt panna kokkuvõtte ja siis ma pöördun otse linnapea poole.

Teemakäsitluses toob TV3 selgelt esile poliitilise konfliktsituatsiooni.

Kanal 2

Teemaga seoses on Kanal 2 eetris kokku 4 uudist.

Teemat kajastab Kanal 2 29.10.2001 (lisa 8.1.) tuues välja: “*Tallinna linnaavalitsuse sisekontroll peab selgitama, kui sihipäraselt on jagatud raha turvalisuse- ja integratsiooniprojektidele. Sel aastal on 9 kuuga 120 projektile jagatud üle 10 miljoni krooni linna eelarve raha. Läbipaistmatu rahajagamise eest on ettehteid tehtud Tallinna abilinnapeale Leivi Šerile ja Tallinna turvalisuse- ja integratsiooniameti juhatajale Galina Pantšenkole.*”

Teema on ajakirjanduseni jõudnud Tallinna volikogust (uudis viitab ka sellele) ning et andmed pärinevad just sealt. Uudis toob välja konkreetseid juhtumid.

Uudis toob välja näitena kolm juhtumit, kus Turvalisuse- ja Integratsiooniamet on toetatud Ühinenud Rahvapartei liikmetega seotud projekte.

Uudis lisab lõpus: “*Turvalisuse- ja integratsiooniameti rahaeraldusi uurib praegu linnaavalitsuse sisekontroll, kes annab vastuse, kas linna rahadega on valesti ümber käidud, kahe nädala pärast. Täna otsustas ameti rahaeraldusi põhjalikumalt uurida ka Tallinna volikogu revisjonikomisjon.*”

Uudisele järgneb Postimehe ajakirjaniku Mai Vöörmanni kommentaar (lisa 8.2.).

Mai Vöörmann ütleb: “*No ausalt öeldes selles rahajagamises on ka minu arvates väga palju küsitavat. Aga nüüd väita seda, et nad oleks jagatud..., et eelistatud oleks mingil määral Ühendatud Rahvapartei liikmed, on praegu liiga ennatlik. Ootame ikka ära need kontrolli tulemused.*”

Millelegi kriminaalsele uudises ei viidata, välja on toodud, et rahade kasutamise seaduslikkust peab kontrollima linnavalitsuse sisekontroll. Seega ei võta Kanal 2 omaks esimeses uudises allika seisukohta, mida teeb ETV.

Järgmisel päeval (30.10.2001) jätkab Kanal 2 teemakäsitlust ning toob väga põhjalikult välja rahajagamised integratsioonikomisjonis. Saate *headline*'is ütleb

Kanal 2: Tallinna Turvalisuse ja Integratsiooniameti integratsioonikomisjoni liikmed jagasid raha iseendale.

Uudise juhtlõigus (lisa 8.5.) viitab ankur: “Tallinna volikogu revisjonikomisjoni juhi Jaana Padriku arvates võib tegu olla korruptsiooniga.”

Uudises on toodud graafiliselt iga komisjoni liige ja temaga seostud projekt ning kui palju on konkreetne projekt toetust saanud.

Uudises ütleb Jaana Padrik: “Ma olen sügavalt seda meelt nüüd küll, et kui osutub tõeks revisjoni käigus, et need korruptsioonisugemed leiavad tõendamist-kinnitamist, siis ma peaksin tõenäoliselt vajalikuks mingis üsna kiires uurimise faasis teha soovituslik taotlus Tallinna linnapeale – ja võimalik, et seda tuleks teha revisjonikomisjoni ja linna sisekontrolöri ühistaotlusena – et Tallinna linnapea kaaluks võimalust kaitsepolitsei kaasamiseks uurimisse.”

Teise päeva uudisega võtab Kanal 2 omaks infoallika seisukoha: tegu on korruptsiooniga. Seda põhjendatakse (näidatakse) konkreetsete näidetega integratsioonirahade jagamisel.

Jaana Padriku väljaütlemised õiguslikus mõttes on hinnangud, sest ta viitab korruptsiooni sugemetele, mitte konkreetsetele korruptsioonile. Juriidiliselt ei saa Padrik anda toimunule õiguslikku hinnangut, sest see on õiguskaitseorganite pädevuses. Padriku väljaütlemine, et kaitsepolitsei tuleks kaasata linna siseuurimisse (sisuliselt auditeerimisse), on õiguslikult absurdne, sest see pole kaitsepolitsei ülesanne.

Kui Padrik oleks veendunud, et tegemist on korruptsiooniga, oleks vastav avaldus ka Isamaaliidust kaitsepolitseile saadetud. See aga määrabki asja tegeliku konteksti – poliitiline võitlus, kus kasutatakse kaitsepolitsei nime ja sõna korruptsioon sisuliselt ähvardustena.

Teise päeva uudist kommenteerib Postimehe ajakirjanik Kalle Muuli (lisa 8.6.), kes ütleb: “Kogu see rahajagamise mehhanism iseenesest, minu meelest, on väga

korruptsioonimaiguline ja siit tuleks teha tõsised järeldused ja sellisel viisil toimimine ära lõpetada. /.../ Ma väidan, et neid inimesi, kes said sealt iseendale raha jagada, oli mitte-parteilasi tõenäoliselt rohkem kui parteilasi. See ei ole asi. Asi on selles, kuidas linna raha ja milleks seda jagatakse. Ja minu meelest linnapea Tõnis Palts peab tegema väga kiiresti, kohe, sisekontrolli tulemused avalikkusele ja iseendale teatavaks ja väga kiiresti võtma selle korralageduse lõpetamiseks samme ette, kuni tõesti abilinnapea vallandamiseni välja, kui seda vaja peaks olema.”

Muuli viitab oma väljaütlemisega, et tegemist on küll korruptsioonimaigulise asjaga, kuivõrd selleks on seaduslikult võimalus antud. Muuli ütleb välja seisukoha, et rahajagamise korda tuleb muuta, et vältida selliseid juhtumeid tulevikus.

ETV

Teemaga seoses on ETVs eetris kokku 3 uudist.

29.10.2001 ETV käsitus konstrueerib juhtunust korruptsioonikaasuse juba esimese uudisega (lisa 8.3), tuginedes Tallinna Linnavolikogu revisjonikomisjoni esimehe Jaana Padriku sõnadele. Uudis ei ütle välja otsesõnu, et tegemist on korruptsiooniga, vaid esitab seda pehmentatud vormis: korruptiivsed seosed.

1. Tallinna volikogu revisjonikomisjoni esimehe hinnangul on turvalisuse- ja integratsiooniameti kaudu toimunud rahajagamisel ilmnenu korruptiivseid seoseid.
2. Revisjonikomisjon kontrollib abilinnapea Leivi Šerile alluva ameti tegevust ning vene poliitikutega seotud mittetulundusühingute rahastamist.
3. Eestimaa Ühendatud Rahvapartei juhatus on seisukohal, et tegemist on poliitiliste vastaste tellimusega.

Jaana Padrik ei ütle ka selles uudises, et tegemist on korruptsiooniga, vaid viitab selle võimalikusele:

“Nii et siin on terve rida, selles ahelas, kus on väga palju kaheldavaid kohti. Mina julgen praegu öelda, et sealt ilmnevad meile teatavad korruptiivsed seosed.”

Padriku väide on esitatud kindlas kõneviisis tulevikuprognosis.

30.10.2001 jätkab ka ETV teemakäsitlust ning teeb seda kahe käimasoleva kontrolli suunal: linna sisekontroll ja volikogu revisjon (Lisa 8.7.)

Tallinna linnavalitsuse sisekontrolör Kaida Kauler ei kommenteeri asja enne, kui on selgunud analüüsi tulemused: *“Antud sisekontrolli eesmärk on selgitada, kas turvalisuse- ja integratsiooniameti tegevus toetuste eraldamisel on olnud seaduslik ja kas toetuste kasutamine on olnud sihipärane. /.../ Me oleme esitanud teabenõude ja dokumentide väljanõudmise taotluse. Materjal on üsna mahukas seal laua peal.*

Linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik on aga võrreldes eelmise päeva retoorikaga tagasihoidlik: *“Revisjonikomisjon on väliskontroll linnavalitsuse suunas ja meie väljund on volikokku ehk siis linnarahvale, kellele me peame aru andma.”*

31.10.2001. võtab teema kokku linnapea Tõnis Paltsi hinnang protsessile (lisa 8.10). Uudises viidatakse ka ajalehe Kesknädal süüdistustele Lasnamäe linnaosas toimunule.

1. Ankur: Tallinna linnapea Tõnis Paltsi sõnul pole mitte kõik Tallinna turvalisuse- ja integratsiooniameti projektid sihipärased.
2. Väikefirmadele laiali jagatud raha pole aga võimalik enam tagasi saada. Tallinna abilinnapea Leivi Šeri tegevuse seaduslikkuse või siis ebaseaduslikkuse tuvastab praegu toimuv linnavalitsuse sisekontrolli revisjon. /.../
3. Tõnis Palts, Tallinna linnapea: Minu subjektiivne arvamus on ka, et kõik projektid ei ole olnud küllalt sihipärased. Siht on halvasti seatud olnud.
4. Tõnis Palts: Lõppotsus saab ikkagi lähtuda eelkõige sisekontrolli asjadest. Aga avalik arvamus on oma töö teinud juba, selles mõttes, et protsessid on käivitunud.

ETV alustab teemakajastust, nimetades juhtunut korrupsiooniks, kuid loobub sellest juba teisel päeval ning teema vaibub kolmandal päeval, pärast linnapea seisukohta, et ära tuleb oodata kontrolli tulemused.

Kokkuvõtvalt. Juhtunut nimetab korrupsiooniks Tallinna volikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik. Selle retoorikaga läheb alguses kaasa ETV ning Kanal 2. Sellest loobutakse juba järgnevatel uudistes. Et juhtumit korrupsiooniks nimetama

hakati, võib põhjendada nn esimese infoallika mõjuga (info sai avalikuks just volikogust), mis enamasti määrab loo fookuse ja esmase rõhuasetuse.

Padrik on ka ainus, kes juhtumit (allikana) korrupsiooniks nimetab ning viitab kaitsepolitsei kaasamise vajalikkusele. Kuna õiguskaitseorganid distantseeruvad juhtumist (neid ei kajastata üheski uudises) ning ei alusta kriminaalmenetlust, siis jäävad Padriku sõnad vaid ähvardusteks.

Tegemist on juhtumiga, mis nn “lahvatab”, aga vajub suhteliselt ruttu tagaplaanile ning siis jäädakse ootama ametlike tulemusi.

TV3 positsioneerib end selgelt kohe alguses ning ütleb välja, et kuigi Padriku hinnangul on tegemist korrupsiooniga, siis nende hinnangul mitte.

Võrdlusena saab välja tuua analüüsitud perioodi kolmandal nädalal esile kerkinud nn Toompea “Miljonikäimla” skandaali. “Miljonikäimla” rajamist ja rahakasutamist kontrollis samuti Tallinna sisekontroll. Üheski loos, kus “Miljonikäimla” teemat kajastati, ei viidatud korrupsioonile või korruptiivsele teole. Kui linna sisekontroll “Miljonikäimla” asjaolude kontrollimise lõpetas, kajastasid uudised, et rikuti riigihangete ja linna eelarve seadust, kuid isikliku kasu saamist ei tuvastatud.

5.2.3 Kriminaalrajade jätku-uudised

Sellesse kategooriasse kuuluvad viis uudist:

- pärast siseministri autovargust lahkus autojuht ametist (kajastati kahel korral),
- siseministri intervjuu peale Tartu politseiniku enesetappu,
- Lada Petko kaasus,
- Hiiumaa lennuõnnetuse ekspertkomisjoni töö lõpparuanne.

Siseministri autovargust käsitles vaid 23.08.2001 TV3 (Lisa 4.3.). Autovarguse loo analüüs on esitatud käesoleva töö kriminaaluudiste osas tekst 7. **Autovargusele järgneval päeval lahkus autojuht ametist**, mida kajastasid TV3 (Lisa 7.6.) ja ETV

(Lisa 7.7.). Mõlemad kanalid viitasid, et tegemist oli autojuhi omal soovil lahkumisega.

Teise jätkulugude teemana saab välja tuua TV3 **intervjuu siseministriga** pärast Tartu Politseiprefektuuri juhtivinspektori enesetappu (Lisa 4.8., tekst 8). Jätkuudis (Lisa 7.8.) ei kajasta uurimist ega sellega seotud asjaolusid. Intervjuu sisaldab siseministri hinnangut, mis võis olukorra põhjuseks olla. Minister Loodus: *“Eks politsei on olnud viimasel ajal väga tugeva surve all ja kui inimene on oma alluvatele päevast-päeva öelnud, kuidas tuleb ettevaatlik olla, kuidas tuleb korralikult käituda, sõita. Ja nüüd tema endaga see õnnetus juhtus, siis ilmselt see seisund oli selline milles ta selle otsuse vastu võttis. Aga ma ei spekuleeriks sellel teemal. Ilmselt uurimine selgitab ka siin kõiki võimalikke külgi.”*

22.01.2002. kajastas Kanal 2 kohtu-uudist, kus kajastati, et politseiniku kuulist haavata saanud **Lada Petko nõuab riigilt 700 000 krooni valuraha** (Lisa 9.2).

Uudis keskendub faktile: *“Politseiniku kuulist üliraskesti pähe haavata saanud Lada Petko esindajad nõuavad oma hagi riigilt üle 700 000 krooni kahjutasu. Kahjunõue koosneb nii Petko ravikuludest, invaliidistumise tõttu saamata jäänud töötasust kui ka valurahast.”* Uudise fookus on Lada Petko isikul ning tema tervislikul seisukorral: *“Petko advokaadi sõnul jäi riigiteenistuja kuulist haavata saanud naine küll elama, samas ei suuda ta praegu ja ilmselt ka tulevikus oma eluga iseseisvalt toime tulla.”*

Uudis toob välja nii Petko advokaatide kui ka riiki esindavate advokaatide seisukohad kahjunõude suuruse kohta. Loos jäetakse aga määratlemata, mis liiki kohtuprotsessiga tegemist on ning ka see, et tegemist on tsiviilhagiga, mis on seotud lahenduse saanud kriminaalasjaga.

Uudises märgib toimetaja: *“Lada Petko sai üliraskesti viga Tallinnas 1997. aasta suvel, kui politseinik Jaan Rütman tegi hoiatuslasu teda ühes Laia tänava hoovis rünnanud mehe ohjeldamiseks. Rütmani lastud kuul tabas aga tänaval autos istunud Lada Petkod pähe.”* Seega viidatakse küll toimunule, kuid määratlemata on, kelle infole toimetaja tugineb. See küsimus aga tekib, kui arvestada, et Petko hagi ei seostata uudises konkreetse kriminaalasjaga.

BNS annab (21.01.2002) juhtunule taustinfo (Lisa 10.3.), märkides:

“Eelmise aasta 25. jaanuaril (so 2001) jättis riigikohus muutmata Rütmani süüdimõistmise võimuliialduses ning samaks talle selle eest mõistetud 1,5-aastase tingimisi vanglakaristuse. 1998. aasta augustis karistas Tallinna ringkonnakohus Rütmanit Petkole ettevaatamatusest ülliraske kehavigastuse tekitamise eest viiekuulise vangistusega, mille mees kandis ära Pärnu vanglas.”

Õiguslikus kontekstis sai Lada Petko esitada hagi riigi vastu vaid tänu sellele, et teda haavanud politseinik oli kohtus süüdi mõistetud. Sellest aga läheb Kanal 2 mööda, deformeerides õiguslikku diskursust. Vaataja ei saa teada, mille alusel on võimalik riiki hageda.

Eetiliselt võib esitada küsimuse, kas Rütmani süüdimõistmisele viitamine oleks olnud politseiniku järjekordne karistamine avalikkuse ees. Kanal 2 toob kehavigastuse tekitanud politseiniku nime uudisesse sisse ning juba seda saab lugeda avalikkuse ees karistamiseks.

Uudis kajastab kriminaaluudisega seotud tsiviilhagi kui iseseisvat kohtu-uudist ning konstrueerib sellest kui õnnetuse-uudise, millega kaasneb Lada Petko kahjutasu nõue. See on aga õiguslikult ebatäpne.

27.01.2001 TV3 uudistes räägiti, et Hiiumaa lennuõnnetust uuriv ekspertkomisjon tahab järgmisel päeval toimuval istungil kinnitada töö lõpparuande (lisa 9.5.). Uudis viitab komisjoni liikme Tõnu Aderi sõnadele. Tegemist on eelinformatsiooni andva uudisega.

Uudis toob lühidalt välja juhtunu: *“Reisifirmale Enimex kuuluv reisilennuk AN-28 kukkus Hiiumaa rannikul alla läinud aasta 23. novembril.”* Teksti illustreerib pilt lennuki rusudest, ekraanil on ka tekst: 23.11.2001.

Enimexi kaasuses oli tegemist kahe paralleelse uurimisega, millest ka avalikkust informeeriti. Valitsuse poolt oli moodustatud ekspertkomisjon, kes uuris õnnetuse asjaolusid, millest käesolev uudis räägib, ning samal ajal viis keskkriminaalpolitsei

läbi kriminaalasja eeluurimist, millega alustati koheselt pärast õnnetust (BNSi uudis lisas 10.5.).

Uudis ei seosta kahte asja omavahel ning ei viita samal ajal toimuvale kriminaalasja eeluurimisele. Sisuliselt võib antud uudist lugeda analoogseks uudisega Lada Petkost, kus keskendutakse toimuvale sündmusele, kuid juhtunut ei asetata õiguslikku konteksti.

Kuriteo ja karistuse diskursusest lähtuvalt on aga oluline märkida, et vaid keskkriminaalpolitsei eeluurimine sai viia juhtunu kohtuni, st karistuseni. Ekspertkomisjoni aruanne oli aga lihtsalt eksperthinnang, millel polnud kriminaalõiguslikku jõudu.⁷

5.2.4. Uudised viitega kuriteole

TV3 uudiste formaat näeb ette teemavaldkondade vahetumisel studiovestlusi. Tähelepanu köitis 20.08.2001 uudiste ankrusissejuhatus spordiuudistele (Lisa 7.5.).

Ankur: *“Alanud nädalal on aga põhjust karta Horvaadi jalgpallihuligaanide rüüsteretke ning seda seoses neljapäevase vutilahinguga meie Flora ja Zagrebi Dinamo vahel.../ Oled asja tõsisemalt uurinud. On asi tõsine?”* Seda tsitaati seletas lahti sporditoimetaja: *“Tegelikult on ikkagi päris tõsine, sest et Dinamo fännid on võtnud eestlastega ühendust ja andnud edasi teate, et vähemalt ühe tõsise löömingu kavatseme me Tallinnas kindlasti korraldada.”*

Teema pälvis tähelepanu seoses ajakirjandusliku diskursusega, kus sisuliselt hoiatatakse võimalike korrarikkumiste eest ning fooni annab sõnumile ka ankrusõnakasutus “jalgpallihuligaanid”.

Õiguslikus diskursuses pole siin tegemist kriminaalmenetlusega, kuna kuritegu pole veel toimunud, kuid on viide selle võimalikkusele.

⁷ Hilisematest meediatekstidest selgub, et ekspertkomisjon edastas oma lõpparuande keskkriminaalpolitseile, kes arvestas seda eeluurimise materjalina. (Lisa 10.5.)

03.11.2001 oli ETV uudis Jõgeva politsei, Peipsi piirivalve piirkonna ja Kaitseliidu Jõgeva maleva ühisõppusest (Lisa 8.13).

Ankur viitab uudisloo sissejuhatuses, et tegemist on suurõppusega “Karu kotti” ning toimetaja alustab ülevaadet samuti sõnadega “*Legendi järgi ...*”. Uudis on atraktiivse pildi ja kirjeldusega – mis stsenaariumi järgi toimus ja kuidas politsei ja kaitseliit omavahel koostööd teevad.

Käesoleva bakalaureusetöö kontekstis aga äratas tähelepanu uudise lõpp:

“Ja veel. Just äsja teatas õppuste üldjuht, et kontrolli käigus võeti rajalt maha auto, kus oli kolm narkojoobes noormeest Ida-Virumaalt ja kust leiti ka ligi pool kilo moonipurru. See oli juba väljaspool stsenaariumi.

Loo lõpus viidatakse konkreetsele kriminaalasjale, aga seda mainitakse illustreeriva teema-välise faktina, sellele suuremat tähelepanu pööramata.

21.01.2002 kajastab TV3 Tallinna linnavalitsuse majandusnõuniku Jaan Õmbluse lahkumist ametist (Lisa 9.1.).

1. Edgar Savisaare majandusnõunik Tallinna linnavalitsuses Jaan Õmblus esitas lahkumisavalduse pärast Eesti Päevalehes täna avaldatud süüdistust tema seotuse kohta erinevate petuskeemidega.
2. Ajaleht kirjutas, et Õmblus oli segatud mitmesse kriminaalsesse finantsskeemi, mille käigus peteti ettevõtjatelt välja miljoneid kroone.

Juhtunu teeb uudisväärtuslikuks asjaolu, et Jaan Õmblus oli linnapea Edgar Savisaare nõunik. Seda väljendab ka esimese lõigu lausekonstruktsioon, mis algab Edgar Savisaare nimega.

Loost ei selgu tegelik õiguslik diskursus. Uudis viitab vaid Eesti Päevalehe süüdistusele ning sellele, et Õmblust seostatakse kriminaalsete finantsskeemidega. Uudises on seega kasutatud õigusliku diskursuse termineid (süüdistus, kriminaalne) kuid ajakirjanduslikus kontekstis.

Uudisest ei selgu tegelik kriminaalprotsess. Vastuseta jääb küsimus, kas õiguskaitseorganid on alustanud kriminaalmenetlust, võttes aluseks EPL-is avaldatu või mitte, ning kas ka õiguskaitseorgan nimetaks seda kriminaalseks teoks.

5.2.5. Kuriteo ja karistuse teemalood

Kuriteo ja karistuse teemalugude kategooriasse on liigitatud uudised, mis kajastavad vastavas valdkonnas toimuvaid protsesse ja tendentse.

03.11.2001 kajastas Kanal 2 perevägivalda teemat (Lisa 8.12.) rõhuga naiste sattumisel perevägivalda ohvriks. Uudis toob saate *headline*'is välja ekraanil oleva teksti, et iga viies naine on vägivalda ohver. Uudise sissejuhatuses öeldakse: *“Eestis kogeb aasta jooksul vägivalda 135 000 naist, see on rohkem kui Tartus elanikke.”*

Uudis tutvustab Avatud Ühiskonna Instituudi uuringut ning selle tulemusi kajastavat raamatut “Vaikijate hääled”. Uudis on uuringu tulemuste keskne ning fookuses on fakt, et 2/3 vägivaldajuhtumest leiab aset kodus. Näitena toob uudis, et Inglismaa statistika kohaselt saab naine peksa vähemalt 33 korda, enne kui ta sellest julgeb politseile teatada.

Uudises märgib Helve Kase, raamatu “Vaikijate hääled” koostaja, et : *“Perevägivalda juhtumistest 2/3 leiab aset kodus. Neist jõuab politseisse, üle maailma, kusagil 6–10% ja need on siis kõik raskemad juhtumid. Nendest juhtumitest omakorda, mis politseini jõuavad, saavad kohtuliku lahenduse ainult 2–3%.”*

Uudises toob Helve Kase põhjusena – miks naised juhtunust politseile ei teata – et pooled naised leiavad, et peres toimuv, ei olegi vägivald. Helve Kase: *“Et need ongi tavalised peresuhted, et see on lihtsalt peretüli. Ja samasugune termin on muide kasutusel politseis. /.../ Praegu on Eesti seadusandlus... teatud määral võimaldaks ohvrit kaitsta. Sest näiteks politseil on õigus kohaldada aresti, 24-st tunnist kuni 10 ööpäevani. Aga kuna meie arestimajad, nagu kõik ju teavad, on niivõrd üle koormatud palju raskemate kuritegudega, siis seda praktiliselt ei tehta. Mis meie seadusandlustest täiesti puuduvad, on igasugused tõkendid.”*

Uudis on kuritöö ja karistuse teema keskne, kuid et seda ei valgustata ühegi konkreetset juhtumi kaudu, vaid uuringu tulemusena, liigitub see kriminaalse kontekstiga uudise alla.

Uudis toob esile perevägivalla probleemi suuruse, üldise suhtumise sellesse ning osundab seadusandluse "lünkadele" ja teeb seejärel üldistuse senisest politsei- ja kohtupraktikast. Uudisest tuleb välja seisukoht, et tihti jääb vägivaldne tegu karistuseteta, sest sellele ei pööra politsei (ja ka inimesed ise) tähelepanu ning vägivalda ei defineerita õigesti. See teeb uudisest ühiskonna-kriitilise uudisloo.

24.01.2002 käsitles TV3 Soome Justiitsministeeriumi soovi vähendada välismaalastest vangide arvu ja saata kinnipeetavad karistust kandma kodumaale (lisa 9.3). Nimetatud kava puudutas 105 Soomes karistust kandvat eestlast.

Loo fookus on suunatud õigusliku konteksti tutvustamisele ning käsitleb teemat vangide vahetuse kaudu nii Soome, Saksamaa kui ka Venemaaga. Loo kommenteerijaks oli Justiitsministeeriumi osakonnajuhataja Imbi Markus. Nimetatud teema kuulub karistuse konteksti. Lugu ei viita ühelegi konkreetsele kriminaalprotsessile.

24.01.2002 teeb Kanal 2 kokkuvõtte kuritegevuse statistikast Tallinnas (Lisa 9.4).

Uudis toob välja peamised kuritegevuse näitajad:

- Võrreldes eelnevate aastatega on kogu Eestis vähenenud raskete kuritegude arv.
- Kokku registreeriti eelmisel aastal ligi 59 000 kuritegu, millest rohkem kui pooled pandi toime Tallinnas.
- Tallinnas registreeriti 2001. aastal üle 27 000 kuriteo. Võrreldes üle-eelmise aastaga on vähenenud rasked isikuvastased kuriteod.
- Suurenenud on aga narkokuritegude ja salajaste varguste arv.

- Graafiliselt on esitatud registreeritud kuritegude arv Tallinnas aastatel 2001 ja 2000. Eraldi on välja toodud andmed tapmiste, narkokuritegude ja salajaste varguste osas.

Uudise infoallikaks on Tallinna prefekt Jüri Kasesalu, kelle kommentaar keskendub narkokuritegevuse olukorra kommenteerimisele. Toimetaja võtab loo kokku sõnadega *“Tallinna prefekti kinnitusele ongi politsei selle aasta peaiülesanne narkokuritegevusega võitlemine.”*

Tegemist on klassikalise statistikat kajastava ülevaateuudisega. Kui analüüsida seda kuriteokontekstist, siis rõhuasetus on raskematel kuritegudel ning loo fookus on narkokuritegudel. Käsitlemata jäetakse karistuse osa: loos ei viidata, kui palju antud asjadest on jõudnud kohtumenetluseni või lahenduseni, see aga oleks väljendanud kogu menetluseprotsesse. Seega on ajakirjandus väärtustanud vaid ühte osa kogu protsessis.

5.2.6. Kokkuvõte kriminaalse kontekstiga uudistest

Kriminaalse kontekstiga uudiseid iseloomustab see, et nende sisu pole seostatud (seotud) konkreetse kriminaalasjaga, kuid ajakirjanduslik diskursus annab uudisele kas kriminaalse varjundi või viitab võimalikule kuriteole. Sii kategooriasse on liigitatud ka need uudised, mis olid konkreetse kriminaalasjaga seotud teemaarendused (jätku-uudised) ning kuriteo ja karistuse statistikat väljendavad uudised.

Kriminaalse kontekstiga uudiseid oli analüüsitud perioodil kokku 26. Nende paremaks analüüsimiseks on eraldi välja kaks suuremat teemakäsitlust: Efraim Zuroffi visiiti Eestisse ja süüdistused Harry Männili aadressil ning Tallinna integratsiooniraha jagamist käsitlevad lood.

Ülejäänud lood liigitusid gruppidesse: kriminaalasjade jätku-uudised, kriminaalasjale viitavad uudised ning kuriteo ja karistuse teemalood.

Analüüsist selgub, et konteksti loovatel uudistel ja jätku-uudistel on fookus konkreetsetel sündmusel või faktil. Eraldi tulevad esile lood, kus ajakirjandus ei seostata sündmust konkreetse kriminaalasjaga (nt Hiiumaa lennuõnnetus, Lada Petko kaasus) ehk ta ei aseta neid õiguslikku konteksti.

Kuid samas esineb ka lugusid, kus seosed kuriteoga on ajakirjanduse poolt tekitatud (nt integratsiooniraha jagamine, Õmbluse lahkumine nõuniku kohalt), st ajakirjanduslik diskursus esitab neid kui kriminaaluudised. See toob aga kaasa sisuliselt inimese süüdistamise teos (nimetades seda kuriteoks), millel tegelikkuses puudub seos kriminaalõigusliku diskursusega.

Efraim Zuroffi visiit Eestisse ja süüdistused Harry Männili aadressil

Antud uudislood kätkevad endas kahte teemade liini: Zuroffi visiit Eestisse, kohtumine peaminister Mart Laariga ning Männili võimalik seotus natsikuritegudega.

Simon Wiesenthali keskuse juht Efraim Zuroff väljendab uudistes selget veendumust, et Harry Männil on seotud natsikuritegudega. Zuroff viitab kõigis uudistes, et tal on uued materjalid, mis tõestavad Männili süüd, kuid ta ei näita neid dokumente ega kommenteeri neid ajakirjanikele lähemalt.

Zuroff edastab nimetatud materjalid kohtumisel peaministrile. Sisuliselt saaks dokumentide edastamist tõlgendada kui avalduse esitamist kriminaalmenetluse alustamiseks, kuna läbi peaministri büroo jõuavad materjalid kaitsepolitseisse. Kuid õiguslikus kontekstis on tegemist Zuroffi korrespondentsiga peamister Laarile. Nimelt Zuroff ei kavandanud uusi tõendusmaterjale esitada mitte uurimisasutusele, vaid peaministrile. Peaminister ei aga tegele kriminaalasjade uurimisega. Seega ei saa õiguslikus kontekstis rääkida uurimisasutusele esitatud kuriteo avaldusest kriminaalmenetluse alustamiseks.

Kogu teemakäsitluse jooksul räägitakse uutest dokumentidest (Zuroff nimetab tõendusmaterjaliks), mis on ajakirjanike tegeliku huvi fookuseks. Kuna aga ajakirjandus ei saa neid kasutada ega saa ka teada, mida need sisaldavad, siis asuvad uudised konstrueerima sõnumeid sellest, kas materjalid võiksid sisaldada uut informatsiooni või mitte.

Tallinna integratsiooniraha jagamine

Teemakäsitlusest tuleb väga selgelt esile esimese infoallika mõju uudisdiskursusele. Lugude kontekstiks on poliitiline võimuvõitlus, kus ühte osapoolt hakatakse süüdistama korruptsioonis. Oluline on lisada, et sellesse teemasse ei sekku õiguskaitseorganid ning linnavalitsuse sisekontroll alles uurib rahaeraldusi.

Uudistes käsitletakse kolme erinevat integratsiooniraha jagamise skeemi: (1) toetus Turvalisuse- ja Integratsiooniameti erinevate komisjonide kaudu, (2) toetus läbi Turvalisuse- ja Integratsiooniameti integratsioonikomisjoni, ning (3) Lasnamäe linnaosa toetus integratsiooniprojektidele.

Korruptsiooniga seostatakse Turvalisuse- ja Integratsiooniameti tegevust. Nimelt kuulus see abilinnapea Leivi Šeri (EÜR liige) valitsemisalasse. Ameti vahendusel

toetati aga EÜR-i liikmetega seotud projekte. Seda nimetab Tallinna linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees Jaana Padrik korruptsiooniks.

Jaana Padriku retoorikaga läheb kaasa ETV oma esimeses uudises ning Kanal 2 teise teemakajastusega. Teema korruptsiooniks nimetamist võib põhjendada nn esimese infoallika mõjuga (info sai avalikuks just volikogust), mis enamasti määrab loo fookuse. TV3 positioneerib end selgelt ning ütleb välja, et kuigi Padriku hinnangul on tegemist korruptsiooniga, siis nende hinnangul mitte.

Kriminaalasjade või -menetluse jätku-uudised

Selle grupi moodustavad uudised, mis on seotud kriminaalasja väliste arengute kajastamisega. Selliseks uudiseks on näiteks siseministri autojuhi lahkumine ametist pärast autovargust ja intervjuu siseministriga pärast Tartu Politseiprefektuuri juhtivinspektori enesetappu. Niisuguste uudiste põhjenduseks võib lugeda soovi teemat laiendada või seda nn avalikkuse tähelepanu alla hoida.

Siaa gruppi on liigitatud ka kohtu-uudis, kus räägiti politseiniku kuulist haavata saanud Lada Petkost, kes nõudis riigilt 700 000 krooni valuraha. Seda lugu võib käsitleda küll iseseisva tsiviilvaidlusena, kus uudisväärtus seisneb kohtuvaidluses (isik hageb riiki), kuid õiguslikus kontekstis on tegemist kriminaalasja jätku-uudisega, sest tsiviilhagi aluseks on süüdimõistetv kohtuotsus kriminaalasjas. Sellele aga teleuudis tähelepanu ei pööra ehk sisuliselt läheb mööda kriminaalõiguslikust diskursusest ja konstrueerib uudise kui õnnetusjuhtumi tagajärje.

Kriminaalmenetlusega jäi sidumata ka TV3 uudis Hiiumaa lennuõnnetust uurivast ekspertkomisjonist. Enimexi kaasuse juures toimus kaks paralleelset uurimist: valitsuse poolt moodustatud ekspertkomisjoni uurimine ja keskkriminaalpolitsei poolt läbiviidud kriminaalasja eeluurimine. Uudis ei seosta kahte asja omavahel ning ei viita kriminaalasja eeluurimisele, seega ei aseta juhtunut õiguslikku konteksti. Kuriteo ja karistuse diskursusest lähtuvalt oleks see aga vajalik olnud, sest vaid keskkriminaalpolitsei eeluurimine sai viia juhtunu kohtuni, st karistuseni.

Viitega kriminaalasjale

Spekulatsioonid. Näiteks TV3 informeerib avalikkust võimalikest jalgpallihuligaanide kaklusest. Õiguslikus diskursuses pole siin tegemist kriminaalmenetlusega, kuna kuritegu pole veel toimunud, kuid on viide selle võimalikkusele.

TV3 kajastab Tallinna linnavalitsuse majandusnõuniku Jaan Õmbluse lahkumist ametist viidates Eesti Päevalehe süüdistustele. Uudisele annab väärtuse see, et Õmblus on linnapea Edgar Savisaare nõunik.

Artiklis seostatakse Õmblust kriminaalsete finantskeemidega. Tegemist on ajakirjandusliku spekulatsiooniga, sest loost ei selgu tegelik kriminaalprotsess. Vastuseta jääb küsimus, kas õiguskaitseorganid on alustanud kriminaalmenetlust, võttes aluseks EPL-is avaldatu või mitte, ning kas ka õiguskaitseorganid nimetavad seda kriminaalseks teoks.

Kriminaalkuriteole viitamine teemavälises kontekstis

Näiteks ETV uudises Jõgeva politsei, Peipsi piirivalve piirkonna ja Kaitseliidu Jõgeva maleva ühisõppusest mainitakse uudise lõpus illustreeriva faktina, et õppuse käigus tabati kolm narkojoobes noormeest Ida-Virumaalt ja nende autost leiti ligi pool kilo moonipuru.

Kuriteo ja karistuse teemalood

Neid uudiseid iseloomustavad statistiliste andmete edastamine või laiem teemakäsitlus. Näiteks analüüsitud perioodil olid sellisteks uudisteks perevägivalla teema kajastamine ja ülevaade kuritegevusstatistikast. Nendes uudistes ei keskenduta ühelegi konkreetsele kriminaalasjale, vaid lähtutakse statistikast/uuringutest. Need aga loovad taustsüsteemi kuriteo ja karistuse teemale laiemalt.

Sellesse gruppi on liigitatud ka vangide vahetuse teemakäsitlus TV3-s, kus anti ülevaade sellega seotud seadusandlusest ning rahvusvahelistest lepingutest.

6. Kokkuvõte ja järeldused

Käesolevas bakalaureusetöös “Kuritöö ja karistuse konstrueerimine Eesti telekanalite uudistesaadetes” analüüsiti Eesti kolme telekanali uudistesaadeteid, et selgitada välja, kuidas konstrueerivad teleuudised kuritööd ja karistust. Analüüsitud perioode oli kokku kolm: 20.08.–26.08.2001, 29.10.–04.11.2001 ja 21.01.–27.01.2002. Vaadeldud perioodil edastasid kolme kanali uudistesaadet kokku 521 toimetuste poolt ette valmistatud uudist (va välisuudised ja spordiuudised), millele lisandusid viis Kanal 2 pikemat teemakäsitlust Päevapeegli teises saatepooles.

Kriitilist diskursuseanalüüsi meetodit kasutades analüüsiti töö käigus kokku 57 teleuudist (sh uudised kriminaalajastest ja kriminaalse kontekstiga uudised).

Kategooria “Uudised kriminaalajastest” moodustasid uudis, mis olid seotud konkreetse kriminaalajastega (menetlusega) – sellele viitas sündmus, uudise tekst või pilt. Kategooriasse “Kriminaalse kontekstiga uudised” liigitasin järgmised uudised: (1) uudis pole otseselt seotud kriminaalajastega, kuid ajakirjanduslik diskursus annab uudisele kriminaalse varjundi (tekst, sh sõnakasutus); (2) konkreetse kriminaalaja jätku-uudised (teemade laiendused); (3) uudis viitab tekstis võimalikule kuriteole, kuid uudis ei käsitle seda; (4) kuriteo ja karistuse teemalood, st uudis pole otseselt seotud sündmusega, vaid kajastab valdkonnas toimuvaid protsesse ja tendentse.

Vaadeldud perioodil oli kriminaalajastega seotud uudiseid eetris 31, milles kajastati 20 erinevat kriminaalaja. Kohtu-uudiseid oli kokku 7 (5 erinevat kohtumenetlusest). Kriminaalse kontekstiga uudiseid oli 26.

Kuigi analüüsitud perioodil kehtis kriminaalmenetluse koodeks, mis reguleeris kriminaalmenetlust erinevalt võrreldes täna kehtiva kriminaalmenetluse seadustikuga, saab tulemustest välja tuua kuritöö ja karistuse konstrueerimise peamised iseloomulikud jooned ning sellega seotud probleemid. Nendele tähelepanekutega on võimalik arvestada ka tänaste teleuudiste tegemisel (miks mitte ka teistes meediakanalites) kui ka õiguskaitseasutuste kommunikatsioonipõhimõtete väljatöötamisel.

Analüüsitud nädalate võrdlus näitab, et teleuudised väärtustavad rohkem kuriteouudiseid kui kohtu-uudiseid. Nimelt ei kajastanud telekanalid ühtegi kohtu-uudist esimesel analüüsitud nädalal ja vaid kahel korral teisel nädalal. Selleks, et uudiste valim sisaldaks vajalikku kohtulugude hulka, tuli analüüsiperioodi pikendada kolmele nädalale. See jada väljendab telekanalite teemade valiku eelistust ja sündmuste väärtustatust.

Analüüsinud kolme nädala teleuudiseid, saab välja tuua kaks peamist lähenemist:

- sündmustekesksed uudised: seotud enamasti kriminaalmenetluse alustamise etapis olevate sündmustega;
- isikukesksed uudised: kohtueelse menetluse etappe kajastavad uudised (va alustamine) ning kohtumenetlust kajastavad uudised.

Kuriteo sündmuste kajastamine

Kriminaalmenetluse alustamise etapis (19 uudist) olid teleuudised toimunu-kesksed. Õiguslikus diskursuses on tegemist etapiga, kus kõik on veel lahtine ehk uurimine peab alles selgitama, mis täpselt toimus ja kes selles osalised on.

Teleuudised andsid ülevaate toimunust, seda kirjeldades ning tagajärgi näidates. Uudised kasutasid uurimisasutustelt saadud infot, seda refereerides ja/või tsiteerides. Selles etapis kasutati kõige enam intervjuusid. Lisaks uurimisasutustele said sõna ka pealtnägijad. Selle etapi uudiste juures oli olulise tähtsusega pildi olemasolu – kas sündmusest või selle tagajärgedest.

Toimunut konstrueeriti uudistes põhimõttel “sündmus teeb uudise”. Enamasti näidati, mis toimus, ning räägiti, kuidas see toimus (nt süütamine, plahvatused, õnnetused). Neid uudiseid ei esitata ranges õiguslikus diskursuses, vaid räägitakse pigem *story*’t. Sellest lähtuvalt jäi enamasti uudises mainimata, et alustatud on kriminaalmenetlus. Vaid korra oli kriminaalmenetluse alustamine loo fookuseks.

Kriminaalmenetluse alustamise uudiste juures konstrueerib ajakirjandus toimunut enamasti kui õnnetust, andmata seejuures sellele õiguslikku hinnangut. See aga osutab, et uudised õnnetustest on telekanalite poolt juba ette väärtustatud, st neid

kajastatakse, olenemata õiguslikust kontekstist. See aga hägustab kriminaalkuriteo mõistet ja piire. Arvan, et keegi vaatajatest ei kahtle, et teise inimese tapmine on kriminaalkuritegu, aga kas vaatajad teavad, et inimese surma põhjustamine näiteks autoavariis toob kaasa samuti kriminaalvastutuse. Seda seletust teleuudised ei anna.

Kui teleuudised viitasid kriminaalmenetluse alustamise etapis kahtlustatavale, siis näitab analüüs, et seda tehti esimeses mainingus kindlalt süüdistava alatooniga (nimetades inimest kindlas kõneviisis toimunu põhjustajaks) ning järgmises mainingus nimetati isikut kahtlustatavaks. Kahtlustatavale viidates mainiti maksimaalselt eesnime ja vanust.

Isiku nimetamist kahtlustatava faasis juba kindlaks süüdlaseks või ühes ja samas uudises isiku nimetamist kord kahtlustatavaks ja siis teo põhjustajaks või süüdlaseks, ei saa pidada õigeks. Õiguslikus diskursuses on tegemist protsessi erinevate staatumega: kahtlustatavast ei pruugi saada süüdistatav ja süüdistatavast ei pruugi saada süüdlane. Need on terminid, mille kasutamisel peab ajakirjandus olema täpsem.

Ühes uudises toodi välja ohvri täisnimi ja vanus, seda ei saa aga õigeks pidada, kivõrd tegemist ei olnud avaliku elu tegelasega.

Kohtueelse uurimise käigus võib kriminaalasja pikendada, lõpetada, kautsjonit määrata vms – need võib lugeda *kohtueelse uurimise etappideks*. Kajastades neid etappe, muutusid teleuudised *isikukeskseteks*. Seda ka pildiliselt.

Neis uudistes on kriminaalasjaga seotud isik olulisem kui tegu. Analüüsist selgub, et uudiseid lühendati tihti nii palju, et õiguslik diskursus uudistekstis muutus ebatäpseks ning näiteks ei selgunud osadest uudisest see, milles konkreetset isikut kahtlustatakse või millist tegu konkreetset uuritakse. Info pärines uurimisasutustelt (tavaliselt viidati sellele), mis oli üldjuhul ainsaks kasutatud infoallikaks. Analüüsitud uudistes saab vaid ühel korral uurimisetapis sõna kahtlustatava esindaja.

Nendes uudistes puudus konkreetsus isiku staatuse kohta kriminaalmenetluse protsessis. Enamasti piirduti infoga, et tegemist on isiku X suhtes alustatud

kriminaalmenetlusega. Sellest, kas isik on tunnistanud kahtlustatavaks või kas talle on esitatud süüdistus, läks uudisdiskursus mööda.

See aga rikub süütuse presumptsiooni, sest inimest sildistatakse kriminaalse kontekstiga enne, kui uurimine on lõpuni jõudnud ja kohtuliku lahenduse saanud. Sellised uudised seavad isiku nn avalikkuse surve alla ja seovad negatiivse taustaga.

Neid uudiseid iseloomustab ka see, et nendes lugudes kasutati arhiivimaterjali teksti illustreerimiseks. See aga rõhutab veelgi isikukesket lähenemist.

Kohtumenetluse kajastamine

Kohtu-uudiseid kajastati seitsmel korral 31-st kriminaaluudisest, ning nendest seitsmest neli kajastasid kohtuotsust. Kanal 2 ei kajastanud analüüsitud perioodil ühegi kriminaalasja kohtumenetlust ega ka kohtuotsust.

Kohtulikku arutelu kajastanud uudised olid samuti isikukesked ning kohtuotsust ja/või avalikku arvamust mõjutavad ehk kallutavad. Kohtuotsust kajastavate uudiste fookus oli karistusel. Olgu lisatud, et kajastamist leidsid vaid süüdimõistvad kohtuotsused.

Uudiste fookus oli kuriteo kirjeldusel ning sellel, mida uurimisasutused olid eeluurimise käigus tuvastanud. Uudistes prognoositi tavaliselt ka karistuse suurust. Seega asetab uudisdiskursus kohtualuse juba süüdimõistetu rolli, mida ei saa õigeks ja eetiliseks lugeda.

Teleuudised näitavad neis uudistes kohtualust (enamasti suures plaanis).

Analüüsist selgus, et kohtuotsustega kaasusi konstrueerib TV3 küll rõhuga otsusel, kuid fookusesse on tõstetud süüdimõistetu isik. TV3 uudised tõid välja, kas isik tunnistas end süüdi või mitte, kas ta kahetseb tegu või mitte. Nendes lugudes kirjeldatakse süüdimõistetu seisukohti nii, et võib tekkida mulje, nagu kurjategija pole mitte kurjategija, vaid “saatuse õnnetu ohver”.

ETV oli kohtuteemade kajastusel uurimisasutuse-keskne ehk fookus oli just uurimistulemuste ja kohtuotsuse seoste väljatoomisel.

Kriminaalajade uudiste formaat

Kui kriminaalmenetluse alustamise etapi uudiseid iseloomustab, et enamasti on need toimetaja (reporteri) poolt ette valmistatud ja neis kasutatakse intervjuusid. Nende uudiste juures on oluline ka pilt toimunust (selle tagajärgedest).

Kriminaalmenetluse alustamise järgnevatest etappidest alates kasutavad teleuudised aga lühiuudise formaati. See tähendab, uudised on ankru poolt ette kantud, neis ei kasutata intervjuusid ning pildiliselt kasutatakse arhiivimaterjali.

Lühiuudiseid iseloomustab ka asjaolu, et need on isikukesksed ja tihti lühendatakse õiguslikku diskursust sedavõrd, et uudisest läheb kaduma, milles konkreetset isikut kahtlustatakse või millist tegu konkreetset uuritakse. Sellega rõhutatakse isikut ning luuakse tema tegevusele negatiivne kontekst.

Uudiste infoallikad. Allikate analüüsist selgub, et uudised kasutavad uurimisasutuste infot kõigis kuriteo-õigusemõistmise etappides, andes ülevaate toimunust ja kajastades eeluurimise tulemusi. See väljendub nii kõnelevate tegelaste kui ka nende tsiteeritavuse mahus. Kriminaalmenetluse alustamise faasis kasutavad uudised ka pealtnägijate kommentaare.

Samas selgub tekstide analüüsist, et üsna sageli esineb aga ka otsese allikaviiteta uudiseid. Neis uudistes antakse samuti ülevaade toimunust või eeluurimise tulemustest. See tekitab küsimuse – miks konkreetsele allikale ei viidata? Kas see on uudise lühendamise tulemus või ei soovita infoallikat identifitseerida?

Uurimisasutuste info maht teleuudistes aga väljendab uudiste sisulist kallutatust. Teleuudised annavad meelsamini sõna kriminaalmenetluses jõupositsioonil olevatele uurimisasutustele kui kahtlustatavatele, mis tekitab olukorra, kus info on süüdistust ja uurimisorganite positsiooni toetav, seades kuriteo teise osapoole ebavõrdsesse olukorda.

Töös analüüsiti eraldi ka **kriminaalse kontekstiga seotud uudiseid**.

Analüüsis tulevad esile lood, kus kriminaalne kontekst uudisesse luuakse ehk ajakirjanduslik diskursus esitab toimunut kui kriminaaluudist. See toob kaasa sisuliselt inimese süüdistamise teos (nimetades seda kuriteoks), millel tegelikkuses puudub seos kriminaalõigusliku diskursusega.

Selliseks näiteks on Tallinna Integratsiooniprojektide rahastamise uudised. Uudistes hakkas meedia otsima korrupsiooni (analüüsides rahaeraldusi), sest sellele viitas Tallinna linnavolikogu revisjonikomisjoni esimees. Uudistes nimetati juhtumit “korrupsiooniskandaaliks”. Ajakirjandusest sai aga nende uudiste kajastamisel poliitilise võitluse “mängukann”.

Kuigi uudised kajastasid, et tegemist on alles linna sisekontrolli uurimise läbiviimise etapiga, võimendasid teleuudised esimesena just revisjonikomisjoni esimehe hinnangulisi sõnu. See näitab esimese infoallika mõju uudisdiskursuse kujunemisele.

Analüüsitud perioodil kajastati Simon Wiesenthali keskuse juhi Efraim Zuroffi visiiti Eestisse ja sellega seoses väliseestlase Harry Männili võimalikku seotust natsikuritegedega. Teema oli väärtustatud nii kuriteo liigi kui ka sellega, et Zuroff süüdistab (välis)eestlast.

Analüüsist selgub, et teleuudised hakkasid tegema uudiseid lähtuvalt Zuroffi sõnadest “*Mul on Männili süü suhtes uued tõendusmaterjalid.*” Oluline on mainida, et ajakirjandus ei näinud nimetatud tõendusmaterjale, kuid uudised hakkasid hindama nende pädevust ja usaldusväärsust. Ajakirjandus ei jäänud ootama kaitsepolitsei hinnangut dokumentidele, vaid sisuliselt mõistis need “mitte midagi uut sisaldavaks” juba enne ametlikku seisukohta.

Siin väljendub meedia toimimise üks tendentse: uudis tehakse ka siis, kui pole konkreetset fakti, vaid on ainult kellegi hinnang.

Kriminaalse kontekstiga uudiste analüüsist selgub ka teine trend teleuudistes: ajakirjandus ei seosta sündmust konkreetse kriminaalasjaga ehk seda ei asetata õiguslikku konteksti. Sisuliselt jätab ajakirjandus esitamata küsimuse: millega hetkel toimuv sündmus seotud on? Seda seisukohta väljendavad näiteks Lada Petko kaasus või Hiiumaa lennuõnnetuse uurimist kajastavad uudised.

Peamiste probleemidena teleuudiste diskursuses saab seega välja tuua liialt isikukeskse lähenemise kriminaalprotsessile, millega rikutakse süütuse presumptsiooni. Teise probleemina saab esile tuua, et teleuudiste tähelepanu on proportsionaalselt suurem kuriteodiskursusel kui õigusemõistmise kajastamisel. Seega jätvavad teleuudised tagaplaanile ühe oma ülesande – pakkuda avalikkusele tasakaalustatud ja objektiivseid teemakäsitlusi ühiskonnas toimuvast. Teleuudiste suur tähelepanu kuriteodiskursusel näitab meie elukeskkonda seega pigem toimepandud kuritegude, kui õiguskaitseüsteemi toimimise kaudu.

Kriminaalmenetluse kajastamisel tuleks enam pöörata pearõhk kohtumenetluse faasile, et nii süüdistaja kui ka süüdistatav saaksid mõlemad oma seisukohti seletada ja kaitsta. Sellega ei satuks ka isikud kahtlustatava staadiumis põhjendamatult meedia negatiivase tähelepanu alla.

7. Diskussioon

Bakalaureusetöö järeldest toon välja peamised iseloomulikud jooned kuritöö ja karistuse konstrueerimisel teleuudistes, kolmenädalase perioodi jooksul 2001–2002 aastal, ning sellega seotud probleemid. Nende tähelepanekutega on võimalik arvestada ka tänaste teleuudiste tegemisel (miks mitte ka teistes meediakanalites) kui ka õiguskaitseasutuste kommunikatsioonipõhimõtete väljatöötamisel.

Töö järeldest saab välja tuua järgnevad diskussiooniteemad:

- Kuritegevust kajastatakse teleuudistes oluliselt rohkem kui õigusemõistmist. Sellega näidatakse ühiskonnas toimuvat kriminaalses kontekstis ning jäetakse tagaplaanile õiguskaitseüsteemi, kui terviku, toimimine. Selleks, et ühiskonnas toimuvaid protsesse kajastada tasakaalustatult ja objektiivselt, peaks meedia rohkem tähelepanu pöörama ka õigusemõistmise protsessile (sh õigeksmõistvate kohtuotsuste kajastamisele).
- Kriminaalmenetluse tervikprotsessi kajastamise võimalikkus meedias seostub ühelt poolt ajakirjandusväljaannete toimetuste uudiste valikukriteeriumide ja sündmuste väärtustamisega, ning teiselt poolt info saamise võimalusega. Viimane on otseselt seotud, täna kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku kontekstis, prokuratuuri ja kohtute teabekorraldusega ning motivatsiooniga tagada protsesside kajastatus.
- Kriminaalprotsessi kajastamisel rikub ajakirjandus süütuse presumptsiooni põhimõtet. Teleuudised nimetavad isikut kahtlustatava faasis või kohtumenetluse ajal kindlaks süüdlaseks. Selline meedia tegevus survestab isikut ja loob talle juba enne kohtuotsust negatiivse konteksti. Seda ei saa aga lugeda ainult ajakirjandusega seotud probleemiks, kuna see võib alguse saada infoallikast ja sõnumi edastamisel väljendatud seisukohtadest.

Uuringu "*Kuritegevus Eestis 1999. aastal*" aruandes tõdetakse, et meedial on järjest suurem roll kuritegevusest pildi loomisel, sest kuritegevuse fenomen tänases ühiskonnas kujutab endast paljuski massitarbimisega sarnast nähtust. Uuringu autorid leiavad, et uudisekännise ületamiseks kasutab meedia üha suuremaid annuseid ehk

statistiliselt üldistatud andmeid kuritegevuse kasvu kohta ja üksikasjalikumaid teateid konkreetsete toimepandud kuritegude kohta (Uuring Kuritegevus Eestis 1999. aastal).

Nõustun väitega, et ajakirjandusel on oluline roll kuritegevusest pildi loomisel, kuna meedia ju kajastab nimetatud valdkonda pidevalt. Käesolev analüüs kinnitas, et kuritegudega seonduv leiab pidevalt kajastamist teleuudistes ning seda tehakse oluliselt rohkem võrreldes õigusemõistmise kajastusega. Sellega jätab aga meedia õiguskaitseüsteemi, kui terviku, toimimise tagaplaanile, st kajastamata jääb see, et ebaseaduslik tegu saab karistuse.

Kuritegevusuuringu väitega, et uudiskünnise ületamiseks kasutab meedia üha suuremaid annuseid juba üldistatud andmeid kuritegevusest ja detailseid kirjeldusi toimepandust, ei saa aga nõustuda. Nimelt jätab see väide arvestamata asjaoluga, et meedias avaldatu on otseselt seotud uurimisasutuste poolt edastatud materjali sisu, mahu ja ajaga (tuleneb seadusest). Sellega võib aga seostada uurimisasutuse võimalust ja õigust teha esmane valik avalikkuseni jõudvast infost – mida avalikustatakse ja mida mitte; millises kontekstis ja kui palju; milliseid detaile uurimisest edastatakse ajakirjandusele; mida rõhutatakse ja mis jäetakse uurimise huvides üldse mainimata.

Kui arvestada valdkonna kajastust meedias (sh erinevate formaatide olemasolu), võib eeldada, et uurimisasutuste info on ajakirjanduse jaoks juba ette uudisväärtustatud. See toob kaasa meedia vähese kriitilisuse edastatud informatsiooni suhtes, st kuna rubriik/saade on väljaandes/kanalis olemas, siis tuleb see ka sõnumitega täita.

Ajakirjanduse otsene sõltuvus infoallikast oli tingitud kriminaalmenetluse koodeksiga (kehtis vaadeldud perioodil) reguleeritud põhimõttest, et eeluurimise andmeid on võimalik avaldada vaid uurija loal ja tema poolt võimalikuks peetavas mahus. See seadiski ajakirjanduse sõltuvusse uurimisasutuste poolt edastatud infost. (Täna kehtiv kriminaalmenetluse seadustik seab ajakirjanduse sõltuvusse prokuratuuri poolt edastatud infost.) Seaduse sellise põhimõttega on ajakirjandus pandud sundolukorda, kus menetluse teiselt osapoolelt pole võimalik kommentaare saada, st teisel osapoolel pole õigus neid anda. See seletabki ainult uurimisasutuste infole toetumist ja

tendentsi, kus info on uurimisorganite positsiooni toetav (sh süüdistust toetav), seades kuriteo teise osapoole ebavõrdsesse olukorda.

Teleuudiste analüüsist selgub, et uudised teevad tihti kahtlustatavast juba kindla süüdlase. Sellega rikutakse süütuse presumptsiooni põhimõtet, sest inimest sildistatakse kriminaalse kontekstiga enne, kui uurimine on lõpuni jõudnud ja kohtuliku lahenduse saanud. Tekitab küsimus – kas see on tingitud sündmuste ebatäpsest tõlgendamisest ajakirjanike poolt ja soovist tõsta uudisväärtust, või saab see alguse seaduses üheselt määratletud infoallika poolt edastatud teabest?

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 22 ütleb, et kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus ning keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.

Isiku nimetamist kahtlustatava faasis süüdlaseks või ühes ja samas uudises isiku nimetamist kord kahtlustatavaks ja siis teo põhjustajaks või süüdlaseks, ei saa pidada õigeks. Õiguslikus diskursuses on tegemist protsessis osalejate erinevate staatustega: kahtlustatavast ei pruugi saada süüdistatav ja süüdistatavast ei pruugi saada süüdlane. Need on terminid, mille kasutamisel peab ajakirjandus olema täpsem.

Vastuse küsimusele, miks ja millest saab alguse terminite ebatäpsus ajakirjanduses, saaks, kui analüüsida uurimisega seotud asutuste poolt edastatud info sõnastust ja keelekasutust ning võrrelda seda meediatekstidega.

Analüüsist selgub, et kriminaalmenetluse alustamisele järgnevatel etappidel alates on teleuudised isikukeskse lähenemisega. See tähendab, et sündmuse kajastamisel on uudises väärtustatud isik, mitte kuritegu. Neid uudiseid iseloomustab ka asjaolu, et toimetused on neid lühendati tihti nii palju, et õiguslik diskursus uudistekstis muutub ebatäpseks ning näiteks ei selgu tekstist, milles konkreetset isikut kahtlustatakse või millist tegu konkreetset uuritakse. Sellised uudised seavad isiku avalikkuse surve alla ja seovad negatiivse taustaga. Seda võimendab ka telepilt.

Uudiste isikukeskne lähenemine tõstatab küsimuse, kui palju kasutatakse meediat poliitilise võimuvõitluse vahendina (kui näiteks kahtlustatav on poliitik või mõne

erakonnaga seotud isik) või, kas meedia tekitab isikukeskse lähenemisega majandusringkondades ebavõrdset konkurentsituatsiooni (kui kahtlustatav on suurettevõtte juhtpositsioonil olev isik). Erakonna ja/või ettevõtte mainet mõjutab see kindlasti.

Lahenduseks võiks olla kriminaalmenetluse kajastamisel pearõhu pööramine kohtumenetluse faasile, et nii süüdistaja kui ka süüdistatav saaksid mõlemad oma seisukohti seletada ja kaitsta. Sellega ei satuks ka isikud, kahtlustatava staadiumis, põhjendamatult meedia negatiivase tähelepanu alla.

Analüüsitud perioodil kehtis kriminaalmenetluse koodeks, mille järgi oli uurimistulemuste avaldamine võimalik vaid uurija loal ja tema poolt võimalikuks peetavas mahus. Praegu kehtiv kriminaalmenetluse seadustik on uurimistulemuste avalikustamise õiguse andnud prokuratuurile. Et hinnata, kas nimetatud muutus seadusandluses on kaasa toonud ka sisulise muutuse uudiste diskursusele, tuleks analüüsi korrata. Selleks annab käesolev analüüs lähtekohad ja võrdlusmaterjali.

Summary

This Bachelor's thesis "The Construction of Crime and Punishment in Estonian Television News Broadcasts" analyzes the news broadcasts of the three Estonian television channels, in order to clarify how crime and punishment is constructed in the news broadcasts. Three periods were analyzed: 20-26 August 2001, 29 October - 4 November 2001, and 21-27 January 2002. During the researched period the news programs of the three channels broadcasted a total of 521 news items prepared by the editors (not including foreign and sports news), to which five longer topic treatment in the second half of the *Päevapeegel* (Mirror of the Day) program on Kanal 2 are added.

Using the critical discourse analysis method, a total of 57 TV news items (including news on criminal cases and those with a criminal context) are analyzed in the course of this paper.

The "News on Criminal Cases" category consists of news items, which were related to specific criminal cases (proceedings)—alluded to by an event, the news item text or photo. The "News with a Criminal Context" includes the following types of news items: (1) the news item is not directly related to a criminal case, although the journalistic discourse gives the news item a criminal connotation (text, including word usage); (2) a sequel to a specific criminal case (an expansion of the topic); (3) the text of the news item refers to a possible crime, although the news item does not treat it; (4) crime and punishment themed stories, that is the news item is not directly connected to the event, but reports on the processes and trends in the field of activity.

During the periods under observation, there were 31 news items related to criminal cases on the air, in which 20 different criminal cases were reported. There were a total of 7 court news items (on 5 different court proceedings). There were 26 news items with a crime context.

A comparison of the analyzed weeks shows that TV news places a greater value on crime news than court news. Namely, the TV channels did not broadcast a single

court report during the first analyzed week, and only two during the second week. In order to for the news sample to contain the necessary number of court stories, the analysis period had to be increased to three weeks. This range expresses the subject preferences and values of the events by TV channels.

Having analyzed the TV news for three weeks, two basic approaches can be highlighted:

- News focused on events: related mostly to the events in the beginning phases of a criminal proceedings;
- News focused on individuals: news reporting on pre-trial proceedings (except for the start) and news reporting on court proceedings.

Reporting of criminal events

In the beginning phase of criminal proceedings (19 news items) TV news was focused on what happened. In legal discourse, we are dealing with a phase in which everything is still open or the investigation has not yet clarified what exactly happened and who the participants were.

TV news provides an overview of what happened, describing this and showing the consequences. The news used information received from investigative institutions, alluding to it and/or quoting from it. In this phase, the most interviews were used. In addition to investigative institutions, witnesses were also heard from. In this phase, the existence of photos was of significant importance, of the event or its consequences.

The occurrence was constructed in the news items on the principle: the event creates the news. Mostly, what happened was shown and a description of what happened was given (for instance, setting fires, explosions, accidents). These news items do not present strict legal discourses, but rather a story is told. Based on this, the majority of the news items failed to mention that a criminal proceeding had been started. Only once did the start of the criminal proceedings form the focus of the story.

In the news items regarding the start of criminal proceedings, the press usually constructs what has happened as an accident, without providing it with a legal

evaluation. This, however, means that news about accidents is already pre-valued by the TV channel, that is, they are reported irregardless of the legal context. This, however, clouds the concept and limits of a criminal act. I believe that none of the viewers doubt that the killing of another person is a criminal act, but do the viewers know that causing the death of a person in, for instance, a traffic accident is also accompanied by criminal liability? This is not explained by TV news.

If, in the start of criminal proceedings phase, TV news refers to the suspect, then analysis shows that in the first mention this was definitely done with an accusatory undertone (naming the person as the one responsible for the event in a very definite tone of voice), and in the next mention the person is called the suspect. When referring to the suspect, no more than the first name and age is mentioned.

Already naming the individual as definitely guilty in the suspect phase, or in one news item, naming the person first as a suspect and then as the one responsible for the act or the culprit, cannot be considered to be proper. In legal discourse, we are dealing with different states of the process: the suspect need not become the accused, and the accused need not become the guilty party. These are terms which should be used more exactly in the press.

In one news item, the full name and age of the victim was mentioned, this cannot be considered to be proper, since the victim was not a public figure.

During the pre-trial investigation, the criminal case can be lengthened, ended, bail determined, etc.—this can be considered to be the *pre-trial investigative phase*. Reporting on these phases, the TV news became focused on individuals. This also pictorially.

In these news items, the individuals connected to criminal cases are more important than the acts. From the analysis we can see that news items were often shortened to the point that the legal discourse in the news text became inaccurate, and for instance, from some of the news items it was not clear which specific individual was under suspicion and which specific act was being investigated. The information was provided from investigative institutions (usually the specific source was alluded to),

which was usually the only source of information used. Of the analyzed news items, in only one case was the representative of the accused given the opportunity to speak.

These news items were lacking substance regarding the status of the individual in the criminal proceeding process. The news items usually limited themselves to information that we are dealing with a criminal proceeding started against individual X. Whether the individual is recognized as a suspect or whether charges have been filed against him/her was not included in the news discourse.

This however violates the presumption of innocence, because a person is labeled within a criminal context before the investigation is completed and a court resolution arrived at. Such news puts the person under so-called public pressure and connects them to a negative background.

Such news is also characterized by the fact that archival material was used in the broadcasts to illustrate the text. This, however, emphasizes an individual-based approach even more.

Reporting on court proceedings

Court news was reported in only seven of 31 criminal news items, and of the seven, four reported on verdicts. During the analysis period, Kanal 2 did not report on a single criminal case or verdict.

News items reporting on court discourse were also centered on individuals and were influential or persuasive regarding verdicts and/or public opinion. The news reporting on court verdicts focused on punishment. It should be added that only guilty verdicts were reported on.

The news focused on the description of the crime and on what the investigative institutions had ascertained during the preliminary investigation. The extent of the punishment was also predicted in the news. Thereby, the news discourse places the accused into the role of a guilty party, which cannot be considered to be proper and ethical.

In these news items, the TV news show the accused (mostly in a wide shot).

From the analysis, it became clear that TV3 constructs *cases with verdicts* with the emphasis on the decision, but the person of the accused is brought into focus. TV3 news highlighted whether a person admitted his/her guilt or not, whether he/she regretted his/her act or not. In these stories, the position of the guilty party is described in such a way that one can get the impression that the criminal is not a criminal but “an unfortunate victim of fate.”

When reporting on court themes, ETV centered on investigative institutions, or bringing out the connection between the investigations’ results and verdicts was emphasized.

The news format for criminal cases

The start of criminal proceedings phase is characterized by the fact that they are usually prepared by an editor (reporter) and interviews are used. In these news items, pictures of what has happened (the consequences) are important.

In the phases following the start of criminal proceedings, TV news uses a short news format. This means that the news is read by the anchor, no interviews are used, and pictorially, archival materials are used.

Short news items are also characterized by the fact that they are centered on individuals and often shorten legal discourse to the point, that what the specific person is suspected of, or what specific act is being investigated is lost. Thereby the individual is emphasized and a negative context is created from his/her actions.

Information sources for the news. From an analysis of the sources, it becomes clear that the news use information from the investigative institutions in all phases of the crime and administration of justice: providing an overview of what has happened and reflecting the results of the preliminary investigation. This is expressed in both the number of speaking participants and how much they are quoted. In the start of the criminal proceedings phase, the news also includes commentaries from witnesses.

At the same time, from an analysis of the text, it becomes clear that quite often news without a direct source reference is presented. In these news items, an overview of what has happened, or the result of a preliminary investigation, is also presented. This raises the question, why is a specific source not quoted? Is this the result of shortening the news item or does one not wish to identify the information source.

However, the volume of information from investigative institutions in TV news expresses the actual bent of the news content. TV news prefers to give the floor to investigative institutions that are in positions of power in a criminal proceeding rather than to the suspects, which creates a situation in which information supports the accusations and positions of investigative bodies and thereby sets the other party in an unequal position.

News with a criminal context was analyzed separately in the paper.

The analysis brought out stories in which a criminal context is created for a news item, or the journalistic discourse presents what has happened as a criminal news item. This is, in practice, accompanied by the accusation of a person in an action (calling it a crime) which in actuality is lacking a connection with a discourse of criminal law.

An example is the news of the financing of the Tallinn Integration Project. In the news, the media started to search for corruption (by analyzing monetary allocations), since the chairman of the Tallinn City Council audit commission had alluded to this. In the news, the incident was called a “corruption scandal.” However, by reporting on this news, the press became a political “plaything.”

Although the news was just reporting on the phase when the city was conducting an internal audit, the TV news primarily amplified the opinion of the audit commission. This shows the influence of the first source of information on the development of the news discourse.

In the analyzed period, the visit of Elfrain Zuroff, director of the Simon Wiesenthal Center, to Estonia was reported and its relationship with the possible connection of overseas Estonian Harry Männil to Nazi crimes. The topic was characterized as a type of crime and also by the fact that Zuroff accused an (overseas) Estonian.

From the analysis it becomes clear, the TV news started to produce news based on Zuroff's words, "I have new evidence regarding Männil's guilt." It is important to emphasize that the press did not see the evidence, but the news started to evaluate its competency and trustworthiness. The press did not wait for the evaluation of the security police regarding the documents, but decided that "they contained nothing new" even before an official position was presented.

This expresses one of the trends in media: news is produced even when there are no concrete facts beyond someone's opinion.

From an analysis of news with a criminal context, another trend in TV news becomes clear: the press does not connect events with specific criminal cases, that is, these are not placed in a legal context. Actually, the press does not pose the question: what is the present event connected to? This is expressed, for instance, in the news reporting on the Lada Petko case or the Hiiumaa air crash.

Therefore, one of the primary problems in the discourse of TV news is an unduly individual-centered approach to the criminal process, in which the presumption of innocence is violated. A second problem that can be highlighted is that the attention of TV news is proportionally greater on the crime discourse than on recording the administration of justice. Thereby, TV news neglects one of its assignments, to offer the public a balanced and object treatment of what is happening in society. In the reporting of criminal proceedings, the main emphasis should be focused on the court proceeding phase, so that both the accused and the accuser can explain and defend their positions. Thereby individuals would not groundlessly attract the negative attention of the media in the suspect phase.

During the analysis period, a Code of Criminal Procedure was in force which allowed for investigative results to be revealed only with the permission of the investigator

and to the extent allowed by him/her. In the current Code of Criminal Procedure, only the prosecutor has the right to reveal investigative results. In order to evaluate whether the given change in legislation has been accompanied by an actual change in the news discourse, the analysis would have to be repeated. This analysis can provide the point of departure and comparison material for this.

Kasutatud kirjandus

Bell, A. (1998). *The Discourse Structure Of News Stories, Approaches To Media Discourse*. Allan Bell and Peter Garrett, Oxford & Massachusetts: Blackwell Publishers.

van Dijk, T. (1988). *News As Discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Gibson, R. (1990). *Radio and Television Reporting*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, Division of Simon & Schuster.

Harro-Loit, H. (2003 b). Missugust tegelikkust konstrueerivad uudised? *Keel ja Kirjandus*, 2003, 5, 366-370.

Harro-Loit, H. (2003 a) *Intertekstuaalne analüüs ajakirjanduslike tekstide dekonstrueerimise võimalusena*. Tartu: Õpetatud Eesti Seltsi väljaanne, 62-71.

Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kark, M. (2003). Aktuaalse Kaamera heli- ja pildirea analüüs. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooriad*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Møller, H.-G., Thorsen, M. (1996). *Teleajakirjandus*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Leib, I. (2003). *Politsei altkäemaksujuhtumite konstrueerimine trükimeedias 2000–2003*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Sootak, J. (1997). *Kriminaalpoliitika*. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Sigal, L. (1986). Sources Make The News. *Reading The News*. New York: Pantheon Books.

Saar, J., Ahven, A., Annist, A., Ginter, J., Markina, A. (2005). Uuring Kuritegevus Eestis 1999. aastal. Uurimisprojekti aruanne EV Justiitsministeeriumile.
<http://www.neti.ee/cgi-bin/cache?query=kuritegevusehirm&alates=0&url=http%3a%2f%2fwww2.just.ee%2findex.php3%3fcath=1409>, aprill, 2005.

Unt, A. (2000). Televisioon. *Meediaõpetus*. Koostaja ja toimetaja T. Hennoste. Tartu: Tartu Ülikool.

Vassiljev, D. (2004). *Uudiste valik venekeelses Aktuaalses Kaameras*.
Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool

Kasutatud allikad

Eesti Vabariigi põhiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949>, märts, 2003.

Eesti ajakirjanduseetika koodeks. <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>, märts, 2005.

Karistusseadustik. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=832169>, märts, 2005.

Kriminaalkoodeks. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=22221>, märts, 2005.

Kriminaalmenetluse koodeks. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=22201>, märts, 2005.

Kriminaalmenetluse seadustik. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=782861>, märts, 2005.